

Ministerul Apărării al Republicii Moldova
Academia Militară a Forțelor Armate
„Alexandru cel Bun”

Revista Militară

Studii de securitate și apărare

Nr. 2 (6) / 2011

Chișinău, 2012

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 2 (6)/2011

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Redactor-șef:

colonel (r) **Constantin Manolache**, doctor în științe politice,
conferențiar universitar

Secretar responsabil:

locotenent-colonel (r) **Igor Sofronescu**, doctor în științe tehnice

Colegiul de redacție:

Svetlana Cebotari, doctor în științe politice
locotenent-colonel **Vitalie Ciobanu**, doctor în istorie
colonel (r) **Valeriu Cușnir**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Ion Jarcuțchi, doctor în istorie, conferențiar cercetător
Mikola Jelezneak, doctor în filologie, conferențiar universitar (Ucraina)
Victor Juc, doctor în filosofie, conferențiar universitar
Irina Mkrtumova, doctor în sociologie (Federația Rusă)
colonel (r) **Constantin Moștofle**, doctor în științe militare (România)
Irina Sosunova, doctor habilitat în sociologie (Federația Rusă)
Speranza Tomescu, doctor în filologie, lector superior (România)
Pantelimon Varzari, doctor în filosofie, conferențiar universitar
Ion Xenofontov, doctor în istorie

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Adresa redacției: str. Haltei 23, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2023
Tel.: (+373 22) 54-51-60

ISSN 1857-405X

9 771857 405003

©Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul de Studii Strategice
de Apărare și Securitate, 2012.

SUMAR

Securitate și geopolitică

Svetlana CEBOTARI

ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE

ALE SECURITĂȚII REGIONALE 4

Natalia ALBU, Ion COROPCEAN

SERVICIUL MILITAR: REPERE CONCEPTUALE 12

Dumitru POPA

REALIZAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROATLANTICE 20

Știință și educație militară

Dorin AFANAS

PROBLEMATICA PSIHOLOGIEI MILITARE

ȘI INTEGRAREA ÎN COLECTIVUL MILITAR 29

Gheorghe MEREUȚĂ

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA MORALĂ

ȘI PSIHOLOGICĂ A MILITARILOR 35

Sergiu ȘARAMET

UTILIZAREA ÎNTREBĂRILOR ÎN PROCESUL

DE ÎNVĂȚARE A STUDENȚILOR MILITARI 46

Claudia ȚĂBULSCHI

MODALITĂȚI DE EFICIENTIZARE A SISTEMULUI INFORMAȚIONAL 56

Elena PAXIMADI

APLICAREA TAXONOMIILOR ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE 63

Istorie și artă militară

Ion XENOFONTOV

ARMATA SOVIETICĂ ÎNTRE CONCEPT,

STRUCTURĂ ȘI IDEOLOGIE (ANII 1970) 72

Marin BUTUC

PARTICULARITĂȚI LEXICO-SEMANTICE ALE TERMENILOR

MILITARI DIN EPOCA MEDIEVALĂ 80

Apariții editoriale

Larisa NOROC, Igor SOFRONESCU

„ORGANIZAREA INSTITUȚIEI MILITARE A REPUBLICII MOLDOVA

(1990–2011)”. Autor Vitalie CIOBANU 83

SECURITATE ȘI GEOPOLITICĂ

ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE
ALE SECURITĂȚII REGIONALE

Svetlana CEBOTARI*

Nowadays the term security is widely spread in different areas such as politics, the military, economy, social, cultural, environment, and planetary resources area. The term frequently occurs in scientific works, official documents, political discourses, publicist articles, TV and radio news. We have reached the spot, when any jeopardy or threat in the address of the society or the world community is perceived as one that generates security issues. The given fact is not facilitating the attempts to explain the given phenomenon.

Actualmente, termenul de securitate dispune de o largă întrebuințare în diverse domenii de activitate: politic, militar, economic, social, cultural, mediul ambiant, resursele planetare. Este prezent în lucrări științifice, documente de stat, discursuri politice, articole publicistice, știri TV și radio etc. S-a ajuns la situația în care aproape orice amenințare sau pericol la adresa societății/mediului internațional să fie percepută ca generatoare a unei probleme de securitate. Aceasta nu simplifică încercările de explicare și teoretizare a fenomenului respectiv.

În cadrul studiului relațiilor internaționale, formularea unei definiții complete și general acceptate a securității a constituit o adevărată încercare pentru cercetători. Astfel, una dintre cele mai cunoscute definiții este cea a lui Arnold Wolfers, propusă în 1952 într-un articol axat pe problema securității naționale – „*National security as an ambiguous symbol*” [1], publicat în revista științifică *Political Science Quarterly*. Potrivit acestui concept, securitatea, în sens obiectiv, presupune absența amenin-

țărilor la adresa valorilor dobândite, iar în sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate. Autorul citează, în același articol, o definiție aparținând lui Walter Lippmann, care reflectă viziunile epocii postbelice asupra conceptului. Lippmann consideră că o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul, și poate, atunci când este provocată, să și le mențină obținând victoria într-un război.

Perioada de început a Războiului Rece s-a caracterizat printr-o creștere a influenței paradigmei realiste în studiile internaționale, legitățile căruia și-au găsit o largă reflectare în practica politicii internaționale. Pentru reprezentanții școlii realiste, conceptul *securitate* presupune lupta pentru supraviețuire. Statul, asemenea unei ființe biologice, este dominat de instinctul de conservare, iar mediul internațional anarhic sporește eventualele amenințări și riscul apariției unor conflicte. În consecință, unitatea etatică prezintă un comportament egoist direcționat spre minimalizarea ame-

nințărilor care vin din partea celorlalte unități, cu care se află într-o permanentă concurență pentru putere. Urmărirea puterii este, pe de o parte, o consecință firească a rațiunii de amplificare a propriei securități, în ideea că un stat puternic (accentul aflându-se pe puterea militară) are mai puțini oponenți tentați și capabili să-l atace. Pe de altă parte, „omul politic” este o creatură egoistă prin naștere, caracterizată de o nevoie nesățioasă de a-i domina pe ceilalți [2, p. 44-55], trăsătură care este transmisă statului și se manifestă prin urmărirea expansiunii și „politica prestigiu-lui” (impresionarea altor state cu mărimea puterii). Rezultatul este o perpetuare a ceea ce Rousseau și Hobbes numesc „starea de război” (fie că războiul se desfășoară sau nu) [3, p. 25]. Acest aspect, oferit de curentul realist, s-a axat în special pe *securitatea națională* percepută ca *securitatea militară* sau ca *sensul tradițional* al securității, aceasta fiind privită ca atribut exclusiv al statului și aparținând în totalitate domeniului politicii externe. Majoritatea studiilor teoretice s-au axat pe cercetarea puterii, securitatea fiind percepută ca un derivat al acesteia. Totuși, conceptul de securitate națională presupune, în primul rând, supraviețuirea fizică a statului respectiv, apărarea și menținerea suveranității și integrității teritoriale, capacitatea de a reacționa în mod adecvat la orice pericol real sau potențial din afară și din interior. Totodată, noțiunea de securitate națională cuprinde asigurarea unor condiții normale pentru autorealizarea tuturor cetățenilor, apărarea vieții, libertății și proprietății lor împotriva oricăror atentate, fie din partea unei persoane, organizații sau din partea statului [4, p. 349].

Liberalismul este cel de-al doilea curent care supune analizei teoria securității naționale. Teoriile acestuia și-au găsit reflecta-

re în rândul statelor cu potențial redus de apărare, dar cu probleme mari, generate de neînțelegeri teritoriale interne sau de situații conflictuale cu actori care se încadrau în categoria marilor puteri. Ideea de *securitate colectivă* în perioada interbelică a devenit unul din conceptele de bază ale curentului liberal-idealist. Esența acestui „plan” de prevenire a războiului constă în instituționalizarea unui sistem în care întreaga comunitate internațională este de acord să se opună oricărei agresiuni militare a oricărui membru. Securitatea colectivă este direcționată spre interiorul organizației formate din state suverane cu scopul de a le proteja de o eventuală agresiune a uneia față de alta. Mai mult, este considerată singura cale corectă în depășirea dilemei securității. Termenul și ideea de *dilemă a securității* aparține lui John Hertz, fiind preluată și dezvoltată de Robert Jervis. Aceasta poate fi considerată principala critică exprimată la adresa abordării realiste, scoțând în evidență cercul vicios al competiției în privința înarmării. În acest mod, realizarea securității proprii are ca rezultat insecuritatea altor state și face, în ciuda eforturilor, ca ambii competitori să se îndepărteze și mai mult de certitudinea securității [5, p. 322].

Liberal-idealiștii, la fel ca realiștii, analizează securitatea prin intermediul unui alt concept – prin cel de pace. Drept urmare, Barry Buzan cataloghează securitatea ca fiind „un concept incomplet dezvoltat” [6, p. 15], iar Baldwin îl consideră drept unul „neglijat” [7]. Acest termen se va accentua spre sfârșitul războiului rece, extinzându-se asupra mai multor domenii ale vieții: social, economic, cultural, spiritual, devenind practic imposibil de-a mai sesiza hotarul dintre studiile de securitate și cel al altor discipline care au ca obiect de studiu societatea umană.

* Svetlana CEBOTARI – doctor în politologie, conf. univ., cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Sfârșitul anilor '70 ai secolului XX aduce în prim-plan o revenire a realismului sub o altă formă, dând naștere unei „noi” paradigme – *neorealismul*, care pune accentul pe conceptul de sistem și abordare sistemică. Aceasta din urmă este explicată de către K. Waltz, care, în comparație cu abordarea analitică, presupune reducerea întregului la elementele particulare, fiind examinate proprietățile și conexiunile acestora. El consideră că în situația în care rezultatele sunt afectate nu doar de proprietățile și interconexiunile variabilelor, ci și de modalitatea în care ele sunt organizate, este necesară o abordare sistemică. Orice abordare sau teorie, dacă e întemeiată, trebuie să demonstreze cum anume nivelul sistemic – sau structura – se distinge de nivelul unităților în interacțiune [8, p. 72]. Waltz își propune drept scop crearea unei teorii sistemice a politicii internaționale, capabile să explice legile formulate de cunoașterea empirică. Ea poate fi testată prin experiență, însă nu există nicio cale care să ducă la alcătuirea unei teorii. Legile sunt „fapte de observație”, teoriile sunt „procedee speculative introduse în vederea explicării lor” [9, p. 157]. Prin urmare, abordarea respectivă presupune un grad mai înalt de abstractizare și teoretizare, deși nu poate ignora realitatea, deoarece aceasta este, până la urmă, evaluatorul final.

Aplicarea abordării sistemice asupra conceptului de securitate s-a intensificat după sfârșitul Războiului Rece. Barry Buzan și Ole Waever, exponenți ai așa-numitei „școli de la Copenhaga”, au reformulat conceptul de securitate, oferindu-i perspective complexe. Waever analizează conceptul de securitate din punctul de vedere al aspectelor sale istorice, filosofice și politico-lingvistice, ajungând la concluzia că „securitatea poate fi concepută drept ceea

de ce un stat este preocupat – păstrarea și consolidarea societății [10]. Barry Buzan introduce o serie de schimbări de principiu în investigarea securității. În primul rând, el consideră că aceasta este excesiv ideologizată, iar diferite perspective naționale nu reușesc să dea o definiție generală, ci numai soluții la probleme specifice. Consideră că disputa realiști-idealiști (securitatea este un produs al puterii versus securitatea este un produs al păcii) nu clarifică lucrurile. El critică examinarea securității ca o derivată a puterii, în special a puterii militare, dar acceptă atât ipoteza realistă a sistemului internațional anarhic, cât și pe cea liberală a interdependenței. Acceptă influența procesului de globalizare, sub forma creșterii șanselor pentru pace, concomitent cu apariția vulnerabilităților și riscurilor, și aduce în prim-plan două idei – cea de *securitizare a problemelor și sectorizare a securității*. Prima presupune înțelegerea securității ca proces de construcție socială (identificare, definire, securizare a unei vulnerabilități, risc sau amenințare) – securitizarea (*securitizatori*) sau *desecurizarea* presupune un proces de implicare socială, similar procesului politic, cu implicarea publicului, în care anumite probleme sunt transferate în categoria amenințărilor existențiale la adresa statului și societății respective. Deci, securitatea nu este obiectiv definită, ci social construită.

Pe de altă parte, recomandă abordarea securității pe *sectoare*: politic, militar, economic, societal, de mediu. De asemenea, dinamica securității poate fi redată prin identificarea unei ierarhii a nivelurilor de analiză în cadrul sistemului internațional. El preia de la Waltz ideea celor trei niveluri de analiză centrate pe indivizi, state și sistemul internațional, dar vorbește pe larg și de un al patrulea, cel regional. Aici gă-

sim ideea de *complex de securitate* pe care îl definește ca „un grup de state ale cărui prime preocupări de securitate se leagă suficient de îndeaproape, încât securitățile lor naționale să nu poată fi luate în considerare în mod realist separat una de alta” [8]. Aceasta este o primă definiție dată de Buzan complexelor regionale de securitate: „Complexele de securitate nu fac parte din structura sistemului internațional în sensul stabilit de Waltz. Față de sistemul internațional în ansamblu, ele sunt fenomene de acțiune-reacțiune, fiind astfel înrudite cu alte modele recurente, cum ar fi cursa înarmărilor și războaiele comerciale. În schema lui Waltz, pe care o accept în mare măsură, asemenea fenomene contează ca parte a nivelului de analiză al unității. Am etichetat această categorie de acțiune-reacțiune drept formări de procese, pentru a o diferenția de explicațiile ce reies din caracteristicile unităților înseși. Cu toate acestea, este valabil să vedem complexele de securitate drept subsisteme – ca anarhii miniaturale – în sine. Din această perspectivă, prin analogie cu sistemele întregi, ele posedă structuri proprii”.

Problematika securității regionale, examinată de Buzan și Waever, aduce completări primei definiții, complexul regional de securitate fiind descris drept „un set de unități ale cărui procese de securizare și desecurizare sunt interdependente în așa măsură încât problemele de securitate ale unităților componente nu pot fi analizate sau rezolvate separat una față de cealaltă” [11, p. 85]. Astfel, „cele mai importante părți ale proceselor de securizare și desecurizare la nivelul sistemului internațional se vor manifesta în cadrul grupărilor regionale”.

Utilizarea conceptului de complex regional de securitate facilitează procesul de adaptare și de restructurare a strategiilor de

politică externă a statelor, prin intermediul unei evaluări eficiente a contextului regional. Aproape fiecare stat este în măsură să compare perspectivele sale de securitate națională cu unul (sau mai multe) complexe de securitate. În plus, factorii de decizie din diferite state pot utiliza studiile empirice bazate pe acest concept și scenarii create pornind de la teorie pentru a obține cele mai bune alternative pentru politica externă și strategiile de securitate. Scenariile bazate pe teorie, la fel ca și studiile empirice, sunt posibile deoarece formarea complexelor de securitate „derivă din interacțiunea dintre structura anarhică și balanța de putere ca consecință, pe de o parte, iar pe de alta – presiunile proximității geografice locale”. [12, p. 44]. Un alt avantaj este că, deși structura principală este dată de interacțiunea dintre marile puteri, poate fi studiat și rolul jucat de statele mici. Ca noțiune metodologică general acceptată, statul mic a apărut în teoria relațiilor internaționale în perioada postbelică, odată cu începutul destrămării imperiilor coloniale. Există mai multe criterii după care poate fi identificat un stat mic: teritoriu, populație, dotare cu resurse naturale, amplasarea geostrategică etc. În cadrul relațiilor internaționale predomină abordarea realistă de clasificare a statelor prin prisma puterii, care reprezintă pe de o parte capacitatea de a influența deciziile altor state, iar pe de alta este intrinsec asociată posesiei resurselor umane, naturale, militare, teritoriului, potențialului economic, stabilității politice, coeziunii naționale etc. Combinate în mod diferit de la caz la caz, aceste resurse, plus capacitatea și dorința guvernărilor de a le gestiona adecvat, determină puterea unui stat [13].

Robert Jervis a definit „regimurile de securitate” ca fiind acel cadru în care sunt

cuprinse „norme, principii și reguli care permit ca statele să fie restricționate în comportamentul lor de credință că celelalte state vor răspunde în același fel. Acest concept implică o formă de cooperare între state care înseamnă ceva mai mult decât simpla urmărire a intereselor pe termen scurt.” Acest model poate fi aplicat doar în condițiile în care nu există o putere sau un actor regional cu intenții revizioniste. Cu alte cuvinte, menținerea *statu-quo*ului în respectiva regiune corespunde intereselor politice și de securitate ale tuturor statelor [14, p. 84]. Complexele regionale de securitate nu trebuie confundate cu regimurile de securitate. Consiliul de Cooperare din Golf (GCC), de exemplu, constituie un regim de securitate, dar nu poate fi considerat un complex regional de securitate.

„Comunitatea pluralistă de securitate”, conform descrierii oferite de Karl W. Deutsch, este alcătuită din state care au dezvoltat un simț comun, integrat legat de securitate [15]. Spre deosebire de statele care fac parte dintr-un complex de securitate, care sunt nevoite să țină seama și de efectele insecurității, cele din cadrul unei comunități de securitate au atins un stadiu evoluat de încredere reciprocă. Se presupune că aceste state au creat nu doar o ordine stabilă, ci, mai mult decât atât, o pace stabilă. Întrucât ipotezele lui Deutsch legate de comunitatea de securitate presupun inclusiv renunțarea la grila de analiză specifică determinărilor dilemei securității, se poate afirma faptul că acest concept al comunității de securitate este unul ce face abatere de la principiile realismului, fiind orientat spre abordarea constructivistă. În cadrul unei comunități de securitate, se presupune că statele sunt capabile să intervină prin tehnici sau mecanisme diplomatice pentru a preveni apariția conflictelor. O a doua presupunere pe

care o comunitate de securitate o necesită este cea a existenței unei capacități a statelor ce alcătuiesc respectiva comunitate de a realiza un front comun împotriva unui actor (statal sau nonstatal) extern sau unui grup de actori. În plus, unul din criteriile fundamentale pentru dezvoltarea unei comunități de securitate este acela al existenței sau construcției unei „maturități instituționale suficiente pentru a genera tehnici diplomatice capabile să combată problemele și crizele”. Mai mult, această maturitate instituțională nu poate fi suficientă în afara existenței unor așteptări mutuale pozitive ale statelor membre, ale căror percepții să fie armonizate și integrate în cadrul unui model unic de interacțiune între state. În acest context, este necesară percepția comună a statelor membre ale comunității asupra amenințărilor externe. Alte concepte care se înscriu în aceeași categorie sunt: „formațiunea de conflict regional” – propus de Raimo Vayrynen (profesor la Institutul pentru Studii Internaționale de Pace din Indiana, SUA), „sistem subordonat” – înaintat de Louis J. Cantori și Steven L. Spiegel (profesori la Universitatea din Maryland și, respectiv, Harvard).

În prezent, în domeniul studiului securității se remarcă abordările lui James N. Rosenau [16, p. 225], care realizează o corelație între teoria complexității, a haosului și conceptul de securitate. Teoria complexității reprezintă o modalitate de investigare a dinamicii sistemelor nonliniare ce nu este complementară metodelor liniare destinate măsurării unei lumi neregulate (de exemplu, statistica). Sistemele nonliniare au următoarele caracteristici;

– intrările (inputs) și ieșirile (outputs) nu sunt proporționale;

– întregul nu este egal, din punct de vedere cantitativ, cu suma părților sale și, din

punct de vedere calitativ, nu este identificabil prin caracteristicile elementelor componente;

– înlănțuirea cauză–efect nu este evidentă;

– fenomenele din acest mediu nu sunt previzibile, dar, în interiorul granițelor proprii, se autoorganizează.

În același timp, James Rosenau studiază evoluția mediului internațional de securitate, înainte și după Războiul Rece, prin prisma aceleiași teorii a complexității. Principala concluzie este că, după Războiul Rece, se naște o nouă epocă, o epocă a multiplelor contradicții: sistemul internațional este mai puțin dominant, dar mai puternic; statele se transformă, dar nu dispar; suveranitatea statului este erodată, dar puternic valorizată; granițele nu permit trecerea intrușilor, dar sunt caracterizate de un grad crescut de porozitate etc. Din analiza acestor contradicții rezultă o serie de întrebări complexe: cum poate fi evaluată o lume caracterizată de ambiguitate? Cum poate fi studiat un spațiu politic aflat într-o continuă transformare, în care, simultan, unele dimensiuni se erodează, iar altele se întăresc? Cum pot fi reconceptualizate politicile de securitate națională, astfel încât să includă noțiuni diferite precum identitate, afiliație și teritorialitate? Rosenau afirmă că clarificarea unor asemenea întrebări, dar și incertitudinea pe care o generează, întăresc convingerea că suntem adânc implicați într-un proces de transformare epocală, proces susținut de o nouă viziune asupra lumii și, implicit, asupra mediului de securitate.

Toate aceste concepte – complex, regim, comunitatea de securitate – sunt un rezultat al abordării sistemice, deși poate nu în modul foarte strict propus de Waltz. Ele reprezintă sisteme regionale, formate de state a căror securitate, ca rezultat al unor interac-

țiuni îndelungate, capătă un grad înalt de interdependență. Termenul de sistem regional de securitate va fi utilizat în paralel cu cel de complex regional de securitate. Însă primul are un caracter mai general, poate fi aplicat unor zone mai extinse și poate îngloba două sau mai multe complexe interconectate. Aceste sisteme regionale (sau subsisteme) sunt fenomene empirice cu rădăcini istorice și geopolitice, excluzând definirea sistemului ca „orice subgroup din sistemul internațional”, după cum o face Haas, spre exemplu. Totuși, nu trebuie uitat că, într-o anumită direcție, noțiunea de complex de securitate este pur și simplu un procedeu analitic, servind ca o lentilă de percepție menită să aducă în centrul atenției nivelul regional al analizei cu mai multă claritate.

Astfel, putem spune că conceptele prezentate sugerează de fapt necesitatea unei deplasări a unghiului de analiză al studiilor strategice de la nivelul statal la cel regional, considerându-l cel mai potrivit pentru studiile de caz și cele practice. Nivelul sistemului internațional sau global este mult prea îndepărtat de interesele reale și comportamentele obișnuite ale statelor, iar concentrarea asupra securității unui stat anume exclude practic gradul înalt de interdependență la care s-a ajuns la etapa contemporană. De aceeași părere sunt și cei care privesc din perspectiva globalizării, precizând că dispariția bipolarității a marcat o scădere în importanță a securității globale și o reformulare în termeni regionali sau locali a intereselor de securitate primare ale marilor puteri, devenite puteri militare de rang mediu, ca și strategiile naționale de securitate. Asistăm în prezent la o „descentralizare a sistemului de securitate internațională”, la apariția de „complexe regionale de securitate relativ dispartate”, la o regionalizare a securității globale [16].

Securitatea regională o constituie gradul de protecție a relațiilor reciproce dintre statele unei regiuni planetare împotriva destabilizării situației, a crizelor și a conflictelor militare de proporții regionale. În conformitate cu Statutul ONU (art. 52, p. 1), se admite încheierea unor tratate regionale, crearea unor structuri regionale. În competența acestora intră asigurarea securității în regiune, soluționarea pe cale pașnică a litigiilor și conflictelor, contribuirea la soluționare lor, precum și problemele ce țin de dezarmare și reducerea înarmărilor [17].

Putem concludiona, într-un final, că

una din cele mai reușite soluții în dezvoltarea studiilor de securitate o constituie abordarea la nivelul sistemului internațional și regional, iar pentru studiile de caz și realizarea unor concepții și strategii de securitate națională viabile, în special nivelul regional. Noua paradigmă a securității, în curs de conturare, are, din perspectiva impactului asupra funcționalității sistemului de securitate internațional, o serie de avantaje indubitabile introducând mecanisme drenatorii care limitează spirala competiției pentru putere militară și transferă conflictul din sfera luptei armate în domeniul nemilitare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Wolfers A. "National security" as an ambiguous symbol. http://instituty.fsv.cuni.cz/~plech/Woifers_BS.pdf
2. Morgenthau H. *Politica între națiuni*. Iași: Polirom, 2007.
3. Hoffmann S. *Ianus și Minerva: Eseuri asupra teoriei și practicii politicii internaționale*. Chișinău: Știința, 1999.
4. Burian A. *Geopolitica lumii contemporane*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003.
5. Цыканков П. А. *Теория международных отношений*. Москва: ГАРДАРИКИ, 2004.
6. Buzan B. *Popoarele, statele și teama*. București: Cartier Istoric, 2000.
7. Baldwin D. A. *The concept of security*. In: Review of International Studies, 1997, nr. 23. <http://tau.ac.il/~daniel/pdf/37.pdf>.
8. Waltz K. *Teoria politicii internaționale*. Iași: Polirom, 2006.
9. Țugui E., Sandu I. *Sistemul internațional versus sistemul european – geneza și funcționarea prin prisma teoriilor sistemice*. În: Moldoscopia (Probleme de analiză politică), 2007, nr. 2 (XXXVII), Chișinău: CEP USM, 2007.
10. Jervis R. *Complex Systems: The Role of Interactions*. În: Global Politics and National Security. National Defense University, Washington, D.C. <http://www.dodccrp.org/html4/bibliography/comindex.html>.
11. Ghica L. A., Zulean M. *Politica de securitate națională: Concepte, institute, procese*. Iași: Polirom.
12. Buzan B., Waever O. *Regions and Powers – The Structure of International Security*. Cambridge: University Press, 2003. http://books.google.com/books?id=N3LfkrrNM4QC&pg=PA9&lpg=PA9&dq=Buzan+B.,+Waever+O.+Regions+and+Powers+-+The+Structure+of+International+Security&source=bl&ots=QuhKhA9EP&sig=6_Loui8cA6EjNfsGOvj5dUeRkoc&hl=ro&ei=GjGOS_WGJcKnQPvnZ2tCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAsQ6AEwAQ#v=onepage&q=&f=false.

13. Prohnițchi V. *Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova*. În: Apărarea și securitatea națională a Moldovei. Anul 2001. IPP, Chișinău, 2001. <http://www.ipp.md/download.php?file=cHVibGljL2pYmxpb3RIY2EvMjlvcm8vUHJvaG5pdGNoaV9Sb20ucGRm>.

14. Jervis R. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1967. p. 84. http://books.google.com/books?hl=ro&lr=&id=WJQJYn-OuBUC&oi=fnd&pg=PR12&dq=Jeryis+R.+Perception+and+Misperception+in+International+Politics&ots=U4zuzZ8HT7&sig=WmvTphyka57FWqGL_iaQs7TSG98#v=onepage&q=&f=false.

15. Deutsch K. W. *Analiza relațiilor internaționale*. Chișinău: Tehnica-Info, 2006, p. 196-197.

16. Rosenau J. N. Many Damn Things Simultaneously: Complexity Theory and World Affairs. <http://www.dodccrp.org/html4/bibliography/comch04.html>.

17. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Transformări globale. Politică, economie și cultură*. Iași: Polirom, 2004, p. 225.

SERVICIUL MILITAR: REPERE CONCEPTUALE

Natalia ALBU*
Ion COROPCEAN

The changes of the security environment that caused the collapse of the former Soviet Union, the end of the Cold War, the proliferation of the crises worldwide, in the end have determined the outdated character of the military service organization, while the new circumstances of the military forces involvement into military operations lead to their inevitable professionalization.

Mult timp, indispensabil de apărarea națională, serviciul militar este tot mai mult adaptat noului context strategic. Schimbările din cadrul mediului de securitate provocate de prăbușirea imperiului sovietic și sfârșitul Războiului Rece, proliferarea crizelor regionale în întreaga lume, în cele din urmă, au determinat caracterul depășit al principiilor de organizare a serviciului militar, iar noile condiții de angajare a forțelor armate în operații au determinat inevitabilă lor profesionalizare. Pe de altă parte, în unele țări, serviciul militar obligatoriu fiind suspendat invocă nostalgie. Spre exemplu, în Franța aceasta s-a exprimat în contextul tulburărilor care au perturbat cartierele în toamna anului 2005. Pentru altele, serviciul militar a fost și este unul dintre puținele locuri, poate chiar singurul, care asigură interacțiunea, într-o formă reală, a diversității sociale.

Ideea utilizării într-o manieră autoritară a potențialului uman al unei țări pentru a completa numărul efectivelor unităților militare în funcție de necesități este veche, dar a fost aplicată în Europa începând cu secolul XVIII. Timp de două secole, fundamentul de apărare a țărilor europene era

bazat pe conscripție, militari de profesie și chemați să servească cot la cot sub drapelul țării. Atragem atenția că conscripția, idee foarte veche, a avut dintotdeauna ca obiectiv primar de a furniza sau de a garanta țărilor efective militare necesare apărării. Însă calea spre un serviciu militar, pe care noi astăzi îl cunoaștem a fost lungă, susținută de ideea că fiecare cetățean avea datoria de a contribui la această apărare. Totuși, pentru a se adapta situației internaționale de moment, dar nu corespunzătoarelor necesități ale soldaților, legislatorii și autoritățile au folosit mult timp mecanisme care contraveneau principiilor unei conscripții universale. Aceasta nu a devenit cu adevărat egalitară, personală și obligatorie decât la începutul secolului XIX, atunci când serviciul militar a început să fie văzut ca o contribuție ambițioasă coeziunii la nivel național și diversității sociale, perioadă în care toți tinerii, atingând vârsta de maturitate, trebuiau să se dedice națiunii.

După al Doilea Război Mondial, conscripțiile europene trebuiau să se adapteze pe parcursul anilor la evoluțiile din cadrul sistemului de apărare al fiecărui stat luat aparte, precum și din cadrul societății. Pu-

nerea în aplicare a tehnicilor din ce în ce mai performante implica scăderea constantă a dimensiunii unităților militare, păstrând efective cu o pregătire militară la cel mai înalt nivel. Pe de altă parte, adaptarea descripțiilor la noile realități era determinată și de alți indicatori, precum nivelul scutirilor, în special amânarea serviciului militar în termen dictată de necesitatea continuării studiilor sau insuficiența oportunităților de angajare pentru cei mai calificați din cadrul efectivelor unităților militare. În aceste condiții, serviciul militar și-a fundamentat caracterul său național.

De fapt, evoluția modalității de desfășurare a serviciului militar este într-o interdependență cu transformările fundamentale din cadrul armatei naționale ale unui stat. Aceste transformări constituie în necesitatea punerii de acord a organizării, încadrării cu personal, înzestrării cu mijloace de luptă a armatei cu contextul strategic din perioada respectivă. Astfel, după 1990, s-au produs schimbări radicale în ceea ce privește raportul de forțe pe arena mondială. Mai întâi, prin dizolvarea URSS și a Tratatului de la Varșovia a dispărut de pe continentul european și din lume rivalitatea între cele două sisteme sociale opuse – capitalist și socialist. Pe toată durata acestei opoziții, armatele s-au dezvoltat în direcția apărării teritoriului național împotriva unui atac armat masiv venit din partea „inamicilor” identificați și riguros determinați. Apoi, atât NATO, cât și UE și-au „deschis porțile” pentru aderarea la ele a altor state, printre care se numără și fostele state socialiste europene. În prezent, altele sunt, cel puțin pe continentul european, pericolele, riscurile și amenințările de securitate cărora statele trebuie să le facă față [8, p. 101]. De aceea apariția și manifestarea unor noi pericole, riscuri și amenințări în materie de securita-

te reprezintă factorul central al procesului de transformare a armatei, precum și a procesului de desfășurare a serviciului militar. Toate acestea, precum și lipsa de resurse au determinat concentrarea eforturilor bugetare și umane pentru a găsi soluții ambițioase de trecere de la armata bazată pe conscripție la o armată profesională. Respectiv și autorii lucrărilor de specialitate se axează mai mult pe această problemă.

Referindu-ne la cadrul conceptual al *serviciului militar*, considerăm necesare niște precizări terminologice, căci alături de termenul *serviciu militar* sunt utilizați frecvent, atât de către specialiști, cât și în vorbirea curentă, termenii *armată*, *armată de masă*, *armată de profesie*, *conscripție*, *profesia de militar*, *profesionalizarea armatei*, *voluntariat*, *voluntar*. Aceasta ne-ar permite să evităm apariția unor confuzii în înțelegerea sensului lor de către cei care îi folosesc, în același timp, determinăm complexitatea problemei serviciului militar.

Astfel, în literatura de specialitate, *armata* „reprezintă totalitatea forțelor militare regulate ale unui stat” [10, p. 113] sau „ansamblul forțelor militare ale unei națiuni” [20, p. 23]. Altfel spus, armata este o instituție a statului care poate folosi, în mod organizat și legal, violența pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. Ca organism specializat pentru purtarea războiului, armata se compune din subunități, unități și mari unități de luptă, categorii de forțe și genuri de arme capabile prin organizarea, dotarea și instruirea lor să pregătească și să ducă acțiuni militare terestre, aeriene și maritime cu caracter tactic, operativ și strategic. Armata este o instituție cu un sistem propriu de organizare, conducere și ierarhizare, a cărei activitate se desfășoară în conformitate cu prevederile legilor statului, regulamentelor militare,

* Natalia ALBU – doctor în politologie, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.
Ion COROPCEAN – general, doctorand, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

ordinelor și dispozițiilor comandanților și șefilor [12, p. 41]. Organizarea, caracterul și evoluția armatei sunt determinate de un complex de factori. Printre aceștia se află și următorii: *regimul politic; progresele științei și tehnicii; nivelul dezvoltării economice a țării; posibilitățile economice, tehnico-științifice și demografice ale fiecărui stat; apartenența țării la o alianță politico-militară; poziția geografică; dimensiunile și caracteristicile teritoriului național; tradițiile și specificul național al fiecărui popor*. Rolul esențial al oricărei armate este ducerea luptei. În acest scop, armata trebuie să îndeplinească trei misiuni fundamentale, și anume: *să apere, să mobilizeze și să lupte*. Pentru a le îndeplini, aceasta are roluri derivate mult mai sesizabile, cum ar fi: *formarea personalului; stocarea și întreținerea mijloacelor de luptă aflate în exploatare și pe cele de la mobilizare; studiul și experimentarea a noi procedee de luptă*. La aceste misiuni principale și la activitățile ce derivă din ele se adaugă altele, care nu constituie caracteristici esențiale ale armatei, întrucât nu sunt centrate pe luptă și a căror importanță variază de la o epocă la alta. Printre aceste preocupări care au suscitât aceste activități se pot reține: *ceremonialul militar* [A se vedea: 18]; *menținerea ordinii; egalitatea tuturor cetățenilor în fața unui serviciu militar obligatoriu*. Aceste activități și preocupări sunt percepute de către militarii conșcripți și populația civilă ca fiind mult mai importante decât misiunile constituționale. De aici și interesul sporit al cercetătorilor, *Callaghan J.* [4], *Azoulay P.* [1], *Moștoflei C.* [14], *Stăncilă L.* și *Dabija B.* [19] față de problematica apariției și manifestării unor dificultăți în organizarea și desfășurarea activității specific militare. De asemenea, se impune a fi menționat faptul că evoluția armatelor are un ritm tot mai

alert. Așa se explică, probabil, preocupările tuturor statelor de a amplifica, prin reorganizare și profesionalizare, capacitatea armatelor lor de adaptare flexibilă la necesitățile sociale, politice, militare etc., interne și internaționale, aflate într-o continuă schimbare [9, p.3].

Actualmente, ținând cont de *criteriul de recrutare a militarilor în termen (soldați și gradați)*, se disting următoarele tipuri de armate: *armată de masă, armată de profesie și armată mixtă*. În acest cadru este necesar a defini, mai întâi de toate, doi termeni: *recrutarea și încorporarea*.

Recrutarea este activitatea privind luarea în evidența militară a tinerilor, selectarea recruților apti pentru îndeplinirea serviciului militar și repartizarea lor preliminară pe genuri de arme și componente ale forțelor armate [16]. Politicile militare de recrutare determină resursele umane de care armata dispune, reflectă structura instituțională a statului, situația social-politică și chiar diplomatică. De aceea cercetarea practicilor de recrutare nu se limitează numai la un studiu asupra istoriei militare, chiar dacă tradițiile de recrutare sunt diferite.

Încorporarea se referă la selectarea recruților pentru îndeplinirea serviciului militar, repartizarea pe genuri de arme și componente ale forțelor armate, trimiterea lor în unitățile militare pentru îndeplinirea serviciului militar în termen sau celui cu termen redus, conform deciziei comisiei de recrutare-încorporare. Organizarea și desfășurarea încorporării cetățenilor Republicii Moldova în serviciul militar în termen sau în cel cu termen redus se efectuează în conformitate cu prevederile Legii cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei [11].

Armata de masă are caracteristic faptul că o parte semnificativă a personalu-

lui său militar, adică militarii în termen, execută serviciul militar obligatoriu. De fapt, ei ajung în armată împotriva voinței lor, prin așa-numita conșcripție. Ofițerii și subofițerii vin în mod voluntar, alegând, în mod liber, să devină militari de profesie. În prezent, acest tip de armată este în declin. După 1970, pentru cele mai multe dintre statele industriale avansate, care dispuneau de armament nuclear sau făceau parte dintr-o alianță politico-militară, în formatul organizațional militar este caracteristic un trend orientat spre forțe militare reduse numeric, complet profesionalizate, gata de luptă permanent sau în timp foarte scurt, cu o putere de intervenție și de lovire foarte mare [17, p. 12-13].

Armata de profesie se definește prin aceea că întregul efectiv de militari a venit de bunăvoie să se angajeze în instituția militară și toți au o pregătire profesională specifică posturilor și funcțiilor în care sunt încadrați. Acceptarea sau respingerea solicitanților se face potrivit unor criterii complexe și, de regulă, prin concurs. Ea este specifică statelor industriale dezvoltate, care pot să se înzestreze masiv cu tehnică militară modernă. Apariția și evoluția armatei de profesie este un răspuns adecvat la schimbările produse în mediul de securitate atât la nivel național, cât și internațional.

Armata mixtă reprezintă acel tip de instituție militară în care se întâlnesc atât militarii de rând proveniți din conșcripție, cât și din voluntariat, pe lângă militarii de carieră (ofițeri, maiștri militari și subofițeri). Proporția în care este folosită o modalitate de recrutare sau alta depinde de o serie de factori economici, politici, sociali, demografici, militari, de starea și tendințele de evoluție ale mediului de securitate națională, zonală, regională și globală. Un asemenea tip de armată se întâlnește și în

state cu un nivel de dezvoltare economică ridicată, care aparțin sau nu unei alianțe politico-militare.

Dacă să ne referim la *conșcripție*, atunci putem spune că ea constituie o modalitate de recrutare a unei părți importante a efectivului armatei (este vorba de militarii în termen sau așa-numiții militari de rând). Ea se traduce în obligativitatea tuturor cetățenilor țării, care îndeplinesc condițiile prevăzute de lege, să efectueze stagiul militar. Fiecare stat care practică conșcripția are prevederi legale privind criteriile de selecție (vârstă, sex, stare de sănătate, aptitudini etc.) a celor care vor executa serviciul militar, durata acestuia, excepțiile prevăzute de lege, sancțiunile pentru cei care se sustrag de la o asemenea îndatorire. În prezent, în majoritatea țărilor dezvoltate există un curent de opinie nefavorabil acestei metode de recrutare a militarilor de rând (soldaților) [3, p. 144-145]. Dar sunt și partizani ai acestui mod de efectuare a serviciului militar. Printre argumentele aduse în favoarea conșcripției se numără: formarea și dezvoltarea sentimentului de apărare a țării; întărirea legăturii dintre instituția militară și națiunea căreia aparține; *costuri mai mici* pentru conșcripți decât pentru militarii de profesie; *asigurarea rezervelor* umane necesare și suficiente în caz de război [3, p. 246-247].

În esența sa, conșcripția este o obligație legală căreia trebuie să-i „răspundă afirmativ” toate persoanele care îndeplinesc condițiile de efectuare a serviciului militar. Acesta din urmă este traducerea practică a acestei obligații legale printr-un serviciu personal sub arme (chemarea sub drapel). Dar, nevoile armatelor fiind variabile, contingentele și diferite legi privind serviciul (ce fixează mai ales durata sa) au fost mereu condiționate prin adecvarea nevoi-resurse. Progresiv, depășindu-se aspectul său

tehnic, conscripția a devenit un simbol politic pe motivul legăturii conscripție-cetățeni (soldatul-cetățean)[8, p.18].

De fapt, dezbaterile cu privire la recrutarea în cadrul armatei naționale se articulează în jurul unei opoziții trasate de două sisteme: armata profesională sau armata bazată pe conscripție. Însă cum consideră autorul Delmas Jean [6, pag. 3], precum și autorii Boene Bernard și Martin Michel-Luis, care analizează situația serviciului militar francez, problema rezidă în faptul „capacității sau potențialului națiunii respective de a face față cerințelor de existență a unei armate profesionale” [3, p. 23].

În acest context apare necesitatea de a defini sintagmele (noțiunile) *profesionalizarea armatei* și *profesia de militar*. Cea de-a doua este definită ca ocupație cu caracter permanent, desfășurată în mediul militar, exercitată de către o persoană care a absolvit o instituție de învățământ militar sau care a încheiat un contract de angajare cu instituția militară [5, p. 216]. *Profesia de militar* se consideră o formă specială de activitate socială ce se exercită pe temeiul unei pregătiri teoretice și practice, de regulă, în cadrul instituției militare. Ea presupune activități a căror finalitate posibilă rezidă în pregătirea și ducerea acțiunilor de luptă, asigurarea sau sprijinirea lor nemijlocită, inclusiv din punct de vedere logistic.

Atragem atenția asupra termenului *profesionistul militar* [15, p. 20-23], utilizat atunci când se vorbește despre „o persoană înalt calificată, caracterizată prin *competență, responsabilitate și spirit de corp*” [17, p. 240], care este pe larg discutat în contextul organizării serviciului militar în etapa contemporană. Astfel, menționăm că în literatura de specialitate problematica serviciului militar se abordează prin prisma importanței *profesionalizării ar-*

matei care este „un proces complex, multidimensional, de lungă durată și cu efecte diferite, sub aspectul naturii lor” [9, p. 6]. Acest proces presupune transformări profunde la nivelul organizării, dotării cu armament și tehnică de luptă moderne, instruirii și activității organismului militar, schimbări acompaniate de implicațiile corespunzătoare în raporturile dintre armată și societate (societatea politică, societatea civilă, instituții ale statului etc.), precum și în diverse compartimente ale vieții sociale. Ea nu se reduce doar la eliminarea conscripției ca unica metodă de recrutare a militarilor în termen, ci presupune: *ridicarea* continuă a nivelului *calificării profesionale* atât a militarilor de carieră (ofițeri, maiștri militari și subofițeri), cât și a militarilor angajați pe bază de contract; o înaltă specializare, în consens cu exigențele funcției și postului ocupate în organizare, precum și cu caracteristicile tehnice ale aparatului militar și mijloacelor de luptă; *implicarea activă și responsabilă* a personalului, pe toată durata serviciului militar, în tot ceea ce face subunitatea sau unitatea în care este încadrat; *respectarea legilor țării* și a celorlalte acte normative care reglementează activitatea militară desfășurată de către întregul efectiv, atât în țară, cât și în afara acesteia etc. [9, p. 6].

Problema profesionalizării armatei este o problemă politică foarte sensibilă, cu implicații majore în managementul și structura forțelor armate, procesul de luare a unei asemenea decizii implică o analiză a numeroase aspecte. Autorul *Liddel Hart Basil* [13], în lucrarea sa, face o analiză detaliată cu privire la avantajele și inconveniente serviciului militar axat pe conscripție în comparație cu cel profesional. În acest context atragem atenția că în literatura de specialitate se analizează în special

demersul natural al factorilor (interni și internaționali) ce determină trecerea de la armata de masă la armata mixtă/de profesioniști.

Printre **factorii internaționali** se menționează:

a) *diminuarea sau chiar aparenta absență a unui pericol reprezentat de un atac militar extern masiv asupra vreunui stat european;*

b) *aparitia și manifestarea pe plan internațional, în materie de apărare și securitate, pe lângă actorii tradiționali – statele lumii, a organizațiilor politico-militare și de altă natură*

c) *manifestarea tot mai intensă a terorismului internațional*

d) *aparitia și manifestarea unor noi pericole și amenințări de securitate, precum proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor specifici acestora, crima organizată, conflictele regionale; migrația ilegală;*

e) *transformarea organizației politico-militare al cărui membru este statul respectiv. De exemplu, Alianța Nord-Atlantică se află într-un proces de transformare care a impus statelor membre să întreprindă același lucru.*

Printre **factorii interni**, care au determinat transformările din cadrul armatei și, respectiv, din cadrul serviciului militar, se menționează următorii:

a) *factorul psihosocial*. Aici se are în vedere evoluția mentalităților în societate, îndeosebi a celor referitoare la „spiritul de apărare” și a legăturii armată-cetățean. Aici, un rol important par să fi avut lacunele manifestate în timp de conscripție ca metodă de recrutare a militarilor (gradați și soldați) și lipsa de legitimitate, în ochii populației, a serviciului militar obligatoriu;

b) *factorul tehnologic*: creșterea gradului de tehnicizare al armamentului, pe de o parte, și de introducerea noilor tehnologii,

îndeosebi cele ale informației și comunicațiilor, pe de altă parte, solicită militari din ce în ce mai bine formați și specializați în domeniile de vârf;

c) *factorul economic*. Tot mai multe state europene, după 1990, au trecut la diminuarea bugetelor destinate apărării, dat fiind noul context geostrategic și geopolitic. În plus, se pare că sistemul conscripției, într-o armată modernă și într-o societate democratică, este apreciat ca destul de costisitor în comparație cu avantajele oferite în domeniul apărării și securității naționale;

d) *factorul militar*: evoluția conflictelor moderne, cu cvasi-dispariția confruntărilor de masă în profitul crizelor internaționale punctuale, „șintite” și multiforme ce țin de o anumită formă de externe ale profesionalizării armatei, cele interne sunt mult mai importante [8, pag.120].

Un alt termen care ține de problematica serviciului militar este *voluntariatul*, definit ca o metodă bazată pe opțiunea liberă a cetățeanului de a presta sau nu serviciul militar. În prezent, mai multe state dispun de armate alcătuite în întregime din voluntari: SUA, Marea Britanie, Canada, Luxemburg, Olanda, Franța, Spania ș.a. Voluntarii, de regulă, sunt militari angajați pe bază de contract.

Această formă de organizare a serviciului militar a căpătat importanță după căderea zidului de la Berlin, când contextul strategic a cunoscut schimbări radicale și recurgerea la conscripție pentru a dispune de o armată a devenit mai puțin necesară, chiar depășită pentru unele țări. Deși țările europene, rând pe rând, au abandonat ideea unui serviciu militar obligatoriu, totuși țările nordice ale Europei au păstrat acest principiu. Însă atât unii cât și alții, în acest nou context, încearcă proceduri care să faciliteze angajarea în beneficiul comunității

naționale, astfel înlocuind serviciul militar cu cel *civil (de alternativă)*. Acest nivel de abordare a serviciului militar este foarte actual în cadrul lucrărilor occidentale. Autorul Bureau A. [2, p. 176], în cercetarea sa cu privire la necesitatea instaurării unui serviciu civil obligatoriu în Franța, prezintă serviciul voluntar italian și german ca unicele prin amploare și ambiție. Cazul Italiei merită atenție datorită simplității și lizibilității instituției serviciului civil voluntar.

În fine, vom defini noțiunea *serviciu militar*, însă mai întâi de toate atragem atenția la termenul *serviciu*, care reprezintă „acțiunea, faptul de a servi, de a sluji sau formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva” [7, p. 1784]. De aici, *serviciu militar* poate fi examinat ca o acțiune servită în folosul cuiva. În același timp, *serviciul militar* este considerat o formă specială a *serviciului public*, care apare odată cu constituirea statului pentru a satisface unele interese generale sau nevoi sociale, având menirea să asigure și să garanteze realizarea scopurilor și funcțiilor de bază ale statului. Din această perspectivă *serviciul militar* este o acțiune servită în folosul statului și se definește ca un „stagiul la care sunt obligați, prin lege, cetățenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile forțelor armate” [7, p. 1785]. În legislația militară a Republicii

Moldova, serviciul militar este definit ca „o formă specială a serviciului public, care constă în îndeplinirea de către cetățeni a datoriei constituționale de apărare a Patriei și asigurarea securității naționale a statului” [11, p.4].

Astfel, *serviciul militar* (în termen sau prin contract) reprezintă o formă specială a serviciului public și are ca scop principal realizarea practică a sarcinilor și funcțiilor de bază ale statului privind asigurarea securității naționale, a independenței și integrității teritoriale a statului. Reieșind din acest cadru de analiză, putem spune că *serviciul militar* poate fi abordat în sens *instituțional*. Aici este vorba că instituția serviciului militar poate fi înțeleasă ca o organizație ale cărei particularități îi conferă unicitate, o individualitate aparte. Însă există și perspectiva *ocupatională* de abordare a serviciului militar. În acest sens, analizat ca model ocupational, serviciul militar, privit ca un segment social, scoate în evidență faptul că este constrâns să se adapteze unei societăți în care eficiența, competența și responsabilitatea sunt esențiale. Din această perspectivă, analiza și re-proiectarea promovării profesiei militare, recrutării, selecției și orientării candidaților pentru cariera militară trebuie să fie o prioritate pentru instituția serviciului militar.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Azoulay P. *Un nouveau profil pour l'armée: compte rendu du séminaire entre le Centre militaire d'études stratégiques (CeMiSS) et le Centre d'études en sciences sociales de la Défense (CESSD)*, Rome, 25 et 26 juin 1997. Paris, 1998.

2. Bureau A. *Faut-il instituer un service civil obligatoire ?* Paris; *La Documentation française* NOTE, septembre, Nr.3, 2006, 176 p.

3. Boene B., Martin M.I.-L. *Conscription et armée de métier*. Paris: FEDN, 1991.

4. Callaghan J., Kernic F. *Securitatea internațională și Forțele Armate*. București, 2004. 5. *Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință*. București: Editura Militară, 2000.

6. Delmas J. *Une fausse alternative. Armée de métier - armée de conscription*. În: *Matériaux pour l'histoire de notre temps*, nr. 29, 1992.

7. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Editura Arc, 2007.

8. Duțu P. *Fenomene și procese definitorii pentru evoluția armatei naționale*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008.

9. Duțu P., Moștoflei C., Sarcinschi A. *Profesionalizarea Armatei României în contextul integrării în N.A.T.O.* București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2003.

10. Georgescu H. *Dicționar enciclopedic militar (A-B)*. București, Editura A.I.S.M., 1996.

11. *Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei* nr.1245-XV din 18.07.2002. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.137-138/1054 din 10.10.2002.

12. *Lexicon militar*. București, Editura Saka, 1994.

13. Liddel Hart B. *Informations internationales: Armée professionnelle ou une armée de conscription?* În: http://www.interet-general.info/article.php?id_article=9 (accesta: 29.07.2011)

14. Moștoflei C., Sarcinschi A. *Militar – nonmilitar în securitatea națională. Dilema armatei*. Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

15. Petrache C. *Profesionistul în cariera militară. Determinari istorice, perspective*. În: SPIRIT MILITAR MODERN. Bucuresti, nr.6/1994.

16. *Regulament cu privire la încorporarea cetățenilor în serviciul militar în termen sau în cel cu termen redus*. Hotărâre nr. 864 din 17.08.2005. Publicat : 26.08.2005 în Monitorul Oficial Nr. 113-116, art. nr. 937.

17. Sava N.-I ș.a. (coord). *Armata și societatea. Culegere de texte*. București: Editura Info-Team, 1998.

18. Serih V. *Voinsckhie rituali*. Moscva, 1988.

19. Stăncilă L., Dabija B. *Probleme generale privind apărarea armată a țării*. În: *Arta militară în actualitate*. A XLII sesiune de comunicări științifice, București, 6 iunie, 2004. Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.

20. Sumpf J,t Hugues M. *Dictionnaire de sociologie*. Paris: Librairie Larousse, 1973.

REALIZAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROATLANTICE

Dumitru POPA *

Taking into account the EU expanding process we can admit the fact that security represents the systemic architecture that is specific to continental functioning, projected and institutionalized in such a way that it would exclude any threats or aggressions of any nature in the address of a state or a group of states that are EU members.

I. Conceptul de securitate

În perspectivă europeană, ținând cont de extinderea spațiului Uniunii Europene, putem admite că securitatea reprezintă arhitectura sistemică specifică organizării și funcționării continentale, proiectată și instituționalizată astfel încât să excludă posibilitatea oricăror amenințări sau agresiuni eficiente, de orice natură, la adresa unuia, a mai multora sau a tuturor statelor europene.

În domeniul conceptelor operaționale ale NATO, reține atenția formularea potrivit căreia securitatea este menită să asigure unul dintre fundamentele indispensabile pentru un mediu stabil de securitate euroatlantic, bazat pe dezvoltarea instituțiilor democratice și soluționarea pașnică a disputelor, în care nici o țară să nu poată să intimideze sau să constrângă vreă altă țară prin amenințarea cu forța sau utilizarea forței.

Securitatea națională reprezintă starea, concepția generală a statului român, în temeiul căreia sunt definite, proiectate, promovate și apărate interesele naționale prin intermediul instituțiilor abilitate constituțional acestui scop, angajând vectorial, în modalități specifice fiecareia dintre ele,

integralitatea resurselor disponibile la un moment dat, spre a asigura prezervarea intereselor naționale în condițiile înfruntării oricărui tip de agresiune, pericol, amenințare, risc sau provocare.

Ca factor cumulativ și de convergență transpartinică, securitatea națională urmărește să asigure starea de normalitate democratică la care aspiră societatea – cetățenii, comunitățile și statul – pe baza eforturilor ce vizează deplina instaurare a legalității, făurirea prosperității economice, echilibrul social și stabilitatea politică.

Securitatea națională se realizează în cadrul ordinii democratice prin: exercitarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenești; asumarea conștientă a responsabilităților; perfecționarea capacității de decizie și de acțiune a statului; afirmarea României ca membru activ al comunității internaționale.

Conform Tratatului de Instituire a unei Constituții pentru Europa, apărarea națională a statelor membre ale UE este parte a apărării comune a Uniunii, aceasta obligându-se ca, „În cazul în care un stat membru ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre sunt obligate să îi acorde ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun, în

conformitate cu Articolul 51 din Carta Organizației Națiunilor Unite”, precizându-se că „Acest lucru nu afectează caracterul specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state membre”, în același context operând și aplicarea clauzei de solidaritate, potrivit căreia „Dacă un stat membru face obiectul unui atac terorist sau al unei catastrofe naturale sau provocate de om, celelalte state membre îi oferă asistență la cererea autorităților politice din statul în cauză”.

În ceea ce privește exercitarea apărării naționale în contextul apartenenței la Alianța Nord-Atlantică, lucrurile sunt precizate conceptual în articolul 5 al Tratatului de la Washington: „Părțile convin că orice atac armat împotriva uneia sau a mai multora dintre ele, care survine în Europa sau în America de Nord, va fi considerat drept un atac îndreptat împotriva tuturor părților și, în consecință, ele convin ca, dacă un asemenea atac se produce, fiecare dintre părți, prin exercitarea dreptului la legitimă apărare, individuală sau colectivă, recunoscut prin articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, să sprijine partea sau părțile atacate, recurgând, totodată, individual și de comun acord cu celelalte părți, la orice acțiune pe care o consideră necesară, inclusiv la folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității în regiunea Atlanticului de Nord”.

Consolidarea de facto a coeziunii, încrederii și aspirațiilor europene și euroatlantice – reafirmarea unității Alianței în fața amenințărilor de orice natură a avut loc la Summitul de la Istanbul unde s-a precizat că „Apărarea colectivă rămâne principalul scop al Alianței, mai ales că amenințările cu care se confruntă NATO și-au schimbat substanțial natura”, reconfirmându-se caracterul operațional, aplicat al „principiului indivizibilității securității colective”.

Politicele Uniunii Europene și ale NATO privind apărarea și securitatea nu sunt incompatibile, ci, dimpotrivă, sunt complementare, fiind subsumate strategic aceluiași scop.

În Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa se precizează că „Angajamentele și cooperarea în domeniul apărării rămân conforme cu angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne, pentru statele membre ale acestei organizații, fundamentul apărării colective și autoritatea de punere în aplicare a acesteia”, această înțelegere fiind dezvoltată prin mențiunea că „Politica Uniunii nu aduce atingere caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state membre, respectă obligațiile care decurg din Tratatul Atlanticului de Nord și este compatibilă cu politica comună de securitate și apărare adoptată în acest cadru”.

În Conceptul Strategic al Alianței se recunoaște explicit existența unei Identități Europene de Securitate și Apărare și se menționează că aceasta „va continua să se dezvolte în cadrul NATO”, „aliații europeni au posibilitatea să-și aducă o contribuție mai coerentă și mai eficace la misiunile și activitățile Alianței, ca o expresie a responsabilităților comune” și „va întări parteneriatul transatlantic”.

În contextul determinărilor menționate apărarea națională reprezintă concepția și practica strategică adoptate de către statul român pentru prezervarea în fața oricăror provocări, pericole, agresiuni și amenințări, a suveranității, independenței și unității sale, a integrității teritoriale și a democrației constituționale. În temeiul clauzei de solidaritate și al principiului indivizibilității apărării colective, apărarea națională este potențată, până la nivelul de certitudine

* Dumitru POPA – avocat, conf. univ., doctor în drept.

al protejării eficiente a intereselor naționale, de afirmarea oportună a solidarității eu-rope și euroatlantice.

II. România în noul context de securitate alături de NATO și Uniunea Europeană

România a luptat dintotdeauna, așa cum a putut sau i s-a impus pentru a-și păstra valorile naționale: independența, suveranitatea, integritatea și unitatea teritoriului și cetățenilor săi, așa cum se stipulează și în normativele statului de drept.

România a înțeles că integrarea în structurile cele mai puternice existente în prezent în lume o vor face mai puternică pe ea însăși și că, ajutându-le pe acestea să își îndeplinească scopurile, și le va îndeplini pe cele proprii. În acest sens, realizând demersurile și îndeplinind criteriile de aderare, a ajuns membru deplin în Uniunea Europeană, după ce, la 29 martie 2004, a pășit în NATO ca stat aliat.

În prezent, România trebuie să facă față unor noi provocări: valorificarea calității de membru al UE și NATO. La rândul lor, în prezent, UE și NATO sunt entități aflate într-un dinamic proces de transformare și reformă instituțională ca urmare a mediului internațional de securitate.

În acest context, profilul și conduita viitoare a României trebuie să valorifice oportunitățile existente în cadrul organizațiilor europene și euroatlantice, în scopul promovării unor politici coerente, având ca obiectiv continuarea și aprofundarea procesului de modernizare a societății românești, implicând atât consolidarea economică și instituțională, cât și creșterea standardelor de viață ale cetățenilor săi.

În urma semnării Tratatului de aderare la UE la 25 aprilie 2005, România a dobân-

dit dreptul de a exercita rolul de observator activ la nivelul tuturor instituțiilor comunitare, fiind necesară asigurarea prezenței reprezentanților români la nivelul instituțiilor europene și al grupurilor de lucru ale acestora.

Începând cu data aderării României la UE, țara noastră are obligația de a aplica în întregime acquis-ul comunitar, cu excepția directivelor la care au fost obținute perioade de tranziție în cadrul negocierilor de aderare. MAP are calitatea de avizator în ceea ce privește actele normative naționale privind transpunerea unor directive comunitare.

Participarea Armatei Române la operațiilor în sprijinul păcii și de gestionare a crizelor este un alt element care subliniază viabilitatea organismului militar românesc în plan internațional. Începând din anul 1991 România a participat la mai multe operații de acest tip, respectiv în IFOR/ KFOR conduse de NATO în Bosnia și Herțegovina, ALBA și MAPE în Albania, UNMIK în Kosovo.

III. România și Organizația Tratatului Nord-Atlantic

Odată cu admiterea României ca stat membru cu drepturi depline în NATO, politica de apărare națională dobândește un caracter pro-activ pronunțat. Ca o consecință, responsabilitățile României nu se mai limitează la politici care asigură apărarea teritoriului național ori la diplomația preventivă, ci și la politici care promovează ofensiv interesele României și care sprijină stabilitatea globală în orice regiune în care NATO are misiuni. În consecință, pentru acest prim deceniu al secolului al XXI-lea obiectivele politicii de apărare a României sunt:

- consolidarea statutului României ca stat membru NATO și UE și dezvoltarea unui profil strategic adecvat în cadrul acestor organizații;

- continuarea reformei organismului militar pentru dezvoltarea unei capacități de apărare credibile, moderne și eficiente;

- întărirea controlului civil și democratic asupra armatei și perfecționarea mecanismelor de realizare a acestuia, în conformitate cu principiile și valorile democrației constituționale;

- consolidarea statutului României de contributor la securitatea regională și globală.

În concordanță cu poziția geostrategică a României în spațiul sud-est european – țară de frontieră a NATO și a Uniunii Europene – politica de apărare națională are ca obiectiv apărarea și promovarea intereselor vitale ale României, precum și participarea activă a țării noastre la asigurarea securității zonelor de interes NATO și UE. În acest sens, Guvernul României are în vedere realizarea următoarelor ținte:

- dezvoltarea capacității instituționale și combative a structurilor militare;

- înzestrarea armatei și logistica în raport cu misiunile de securitate și apărare colectivă;

- participarea la politica europeană de securitate și apărare;

- participarea la realizarea obiectivelor Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, menținerea stabilității în zona caucazo-caspică a Mării Negre a Balcanilor;

- lupta împotriva terorismului;

- continuarea programelor de reconversie și de perfecționare a managementului resurselor umane;

- dezvoltarea relațiilor civili-militari.

Continuarea procesului de reformă a armatei depinde de resursele financiare ale

țării, de capacitatea instituțională a Ministerului Apărării de a implementa politici, precum și de corelația acestor politici cu măsurile de reformă economică și capacitatea instituțională a altor ministere și agenții de a-și îndeplini în timp funcțiile cu care au fost investite.

Astfel, România trebuie să își dezvolte propriul său profil strategic în condițiile unei stabilități politice interne și ale unei dezvoltări economice reale, să participe la efortul de apărare colectivă în cadrul NATO și la construcția dimensiunii militare a UE, precum și la întreaga gamă de misiuni pentru îndeplinirea angajamentelor de cooperare și parteneriat asumate pe plan internațional.

În domeniul dezvoltării capacității instituționale se vor adopta următoarele politici:

- dezvoltarea capacității operaționale a elementelor componente ale sistemului național de apărare: forțe armate, servicii de informații, ministere, care trebuie să fie apte să ofere opțiuni, soluții fundamentale de acțiune pentru noile provocări la adresa securității și apărării naționale;

- îmbunătățirea managementului resurselor umane – formare profesională și formare profesională continuă prin implementarea de programe care au drept scop creșterea gradului de profesionalizare a personalului armatei.

Concomitent, se va acorda atenție creșterii calității învățământului militar (sistemului educațional militar instituționalizat), precum și extinderii cooperării cu învățământul militar din state membre NATO și cu țări partenere și nemembre NATO, cum sunt Japonia, China.

De asemenea, în cadrul programului privind managementul resursei umane în Armata României vor fi incluse măsuri ce privesc reabilitarea carierei militare;

- modernizarea structurală a sistemelor de instruire;

- continuarea armonizării cadrului legislativ național din domeniul apărării cu cel existent în țările membre NATO;

- asigurarea interoperabilității cu forțele Alianței Nord-Atlantice;

- optimizarea capacității de apărare, prin îndeplinirea tuturor obiectivelor de reformă structurală a forțelor armate și a serviciilor de informații, conform standardelor NATO și UE;

- dezvoltarea unui sistem de management al crizelor;

- finalizarea procesului de redimensionare negativă a structurilor de conducere și a corpului de comandă în concordanță cu cerințele NATO și natura noilor misiuni ale armatei;

- elaborarea și aplicarea mecanismelor de monitorizare și evaluare permanentă a politicilor din domeniul apărării;

- îmbunătățirea planificării situațiilor de urgență civilă și asigurarea interoperabilității între armată, forțele civile și ale Ministerului de Interne care asigură protecția civilă și serviciul de urgență, conform procedurilor fixate în cadrul Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență;

- susținerea fundațiilor și instituțiilor de cercetare și studii în domeniul securității și strategiei militare pentru a evalua și monitoriza politicile de securitate, precum și pentru a promova noi politici în domeniu, ori în managementul cunoașterii și informației;

- continuarea procesului de unificare a planificării apărării cu bugetarea.

Lărgirea Alianței și a UE, transformările la care sunt supuse cele două organizații și misiunile asumate de acestea au impactul

cel mai important asupra arhitecturii de securitate a spațiului euroatlantic și la nivel global. Noii membri ai UE, în egală măsură și membri ai NATO, vor susține probabil în continuare complementaritatea între NATO și UE, plecând de la rolul vital pe care îl joacă Alianța în asigurarea securității și stabilității spațiului euroatlantic.

Pe termen mediu, nu este exclusă consolidarea nucleului atlanticist în cadrul UE, cu posibile implicații asupra dezvoltării PESA. Pe termen lung, trebuie luată în calcul și ipoteza reorientării către curentul european al statelor din cadrul Uniunii care au o capacitate de apărare mai redusă. Marea Britanie își va dezvolta probabil opțiunea pentru o politică de echilibru în relațiile cu SUA și partenerii din UE, considerând pro-atlanticismul tradițional ca o implicare cu consistențe sporite în dezvoltarea PESA.

Prin asumarea unor responsabilități mai mari în zona Balcanilor, UE va urmări în continuare consolidarea credibilității sale în domeniul securității, iar NATO va dori ca una din misiunile sale, pe termen lung, să fie declarată un succes. Ca urmare a schimbării statutului Mării Negre din mare închisă în mare deschisă, în zonă s-au produs modificări radicale, proces care nu este definitiv și va influența mediul de securitate în zonă, atât pe termen mediu, cât și pe termen lung.

România și-a asumat un rol activ în sud-estul Europei și reprezintă un factor de stabilitate în regiune, promovând relațiile de bună vecinătate cu toate statele vecine și contribuind la întărirea cooperării regionale. Localizarea geografică a României oferă Alianței o nouă deschidere către zone importante cum sunt zona Caucazului și Asia Centrală, zone în care România are o

influență deosebită și, de aceea, implicarea sa trebuie să fie maximă.

România își asumă un rol activ în soluționarea tuturor problemelor Alianței, devenind mult mai responsabilă la problemele de securitate regională și globală, prin:

- promovarea păcii și stabilității regionale;

- asumarea unui rol sporit în rezolvarea problemelor arcului de instabilitate reprezentat de zona Balcanilor de Vest, Orientul Mijlociu, Caucaz;

- contribuția cu forțe credibile, oriunde și oricând Alianța va fi solicitată să intervină. Reforma Armatei României va trebui să conducă la:

- crearea structurii de forțe armate capabile să îndeplinească toată gama de misiuni NATO;

- disponibilitatea forțelor armate de integrare în cadrul structurii de forțe NATO;

- creșterea gradului de interoperabilitate, dislocare și sustenabilitate a forțelor armate;

- dezvoltarea inițiativelor bilaterale cu alte armate partenere;

- disponibilitatea de participare la mai multe operații multinaționale.

Transformările vor fi produse atât de redistribuirea bazelor militare, cât și de pozițiile strategice deținute de riverani și de prezența străină în regiune în format bi și multinațional. Practic, toate statele din regiune au relații instituționalizate cu NATO, ca membri sau ca parteneri.

Dezvoltarea societății globale, creșterea impactului comunicațiilor și al schimbului de informații în politica internațională, cât și mai ales definirea noilor parametri de evoluție și a noilor actori internaționali vor reprezenta oportunități, dar și riscuri la adresa securității României.

Într-o lume a interdependenței globale, a multiplicării acțiunilor actorilor non-statali pe scena internațională, securitatea României nu mai poate fi definită în parametri exclusiv naționali și va depinde fundamental de asigurarea stabilității în plan regional și global. Securitatea națională va fi proiectată în interiorul NATO și UE, în funcție de politicile specifice celor două organizații. Esența securității României o va constitui asigurarea unei coeziuni și logici interne a tuturor transformărilor în curs de desfășurare sau care vor fi impuse de necesitățile ulterioare, în cadrul unui sistem care va permite continuitatea politicilor macro și adaptarea la nivel micro a cerințelor interne și internaționale.

În concluzie putem afirma că actualele tendințe planetare, proliferarea asimetrică a unor noi amenințări și riscuri la adresa securității internaționale sunt o certitudine care pun în stare de alertă apărarea națională la nivelul supozițiilor sale în ceea ce privește concepția și planul acțiunilor concrete.

Secolul XXI este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil. Interesele și obiectivele de securitate ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, mediul de securitate este influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, de adâncirea colaborării regionale.

Riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ, totuși persistă fenomene de instabilitate și criza la nivel subregional și tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state.

Progresele în evoluția politicii externe și de securitate comune, implicarea și soluțiile alese de organizațiile internaționale și europene în rezolvarea situațiilor dificile de pe continent demonstrează că Europa se pregătește să își asume un rol substanțial în arhitectura propriei securități, inclusiv în cea de apărare.

Terorismul, o amenințare primitivă, în raport cu stadiul civilizației, la începutul secolului XXI, este o amenințare majoră și are o „evoluție” dramatică pentru omenire cunoscând însă metodele și mijloacele de punere în practică a acestuia, precum și capacitățile de a lua în vizor ținte de nivel strategic.

Analiza terorismului ca fenomen care însoțește istoria de-a lungul evoluției ei a demonstrat că, în cele mai multe cazuri, bazele acestuia sunt de natură socială, etnică, politică, ideologică sau religioasă.

În afara teroșilor cu un spectru mai îngust sau mai larg de acțiune pe care le generează, terorismul, în funcție de amploarea lui, poate afecta grav și pe termen lung atât structura socială, cât și individul ca atare, căruia perceperea realității îi este distorsionată, efectele resimțindu-se în dezorganizarea societății.

Unul din scopurile terorismului este să disipeze puterea, să genereze haos și să creeze un vid de soluții la situația nou creată, pentru ca apoi, pe fondul fragilității oricărei potențiale decizii, să ofere variante „reale”, din timp pregătite, de redresare a respectivei situații.

Terorismul trebuie „adus” (controlat și îngădit) de la nivelul global la cel regional, ulterior la nivel subregional și național, la nivelul grup până la ultima verigă – individul.

Pe plan militar victoria finală în această campanie va depinde, în special, de doi factori: voința politică internațională susținută și constituirea capabilităților în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului terorist. Iar lucrul cel mai important care se impune este ca permanent să fie analizate și monitorizate toate amenințările și riscurile de natură teroristă sau cele care pot facilita desfășurarea de acțiuni teroriste. Accentul trebuie pus pe latura preventivă, astfel ca fenomenul să fie ținut sub control, nu să se aștepte situația de a interveni printr-o ripostă contrateroristă.

Extinderea fenomenului terorist și pericolozitatea deosebită a acestuia au determinat acțiuni conjugate pentru contracararea lui și realizarea unei coaliții la nivel global.

Considerăm că asistăm, astăzi, în noul context geostrategic, la o concentrare impresionantă de forțe și capacități, la nivel planetar, continental și regional; concentrarea de forțe fiind dublată de un consens politic greu de imaginat cu câțiva timp în urmă. State aflate până mai ieri pe poziții divergente, considerate chiar ireconciliabile, se găsesc acum pe același front al luptei împotriva terorismului.

Statutul României de membru al structurii de securitate euroatlantice și de membru al Uniunii Europene, coroborat cu caracteristicile evoluției relațiilor geopolitice din zona Mării Negre și din regiunile adiacente acesteia determină, în mod inevitabil, transformarea strategiei de securitate națională și, implicit, a strategiei militare, cu implicații majore asupra rolului, locului și destinației forțelor armate, în general, și a forțelor navale, în particular. Acest nou statut al României presupune, în afara garantării stabilității și securității naționale,

responsabilități în domeniul generării de stabilitate/securitate regională și europeană. România a dezvoltat relații privilegiate și parteneriate temeinice cu statele membre NATO din Europa Centrală, relații care se bazează atât pe convergența intereselor majore de securitate a aliaților central europeni cât și pe existența anumitor coordonate istorice comune, zona central europeană reprezentând un potențial furnizor de securitate pentru estul Europei.

Politica externă a României trebuie să se focalizeze asupra protejării intereselor sociale și economice ale cetățenilor români, precum și promovării și protejării intereselor economice, politice și militare ale țării noastre, în concordanță cu poziția sa geopolitică și geostrategică. De asemenea, politica externă trebuie să ia în considerare participarea activă la construcția instituțională și culturală a Europei Unite.

Ca stat membru NATO, România contribuie la întărirea potențialului Alianței. Poziția strategică, mărirea teritoriului, forța militară, potențialul economic și demografic sunt principalele argumente care susțin această afirmație, România reprezentând un element indispensabil pentru o punte între flancul nordic și cel sudic al NATO. Împreună cu Grecia, Turcia și Bulgaria, România acționează ca o barieră pentru împiedicarea propagării noilor amenințări la adresa Europei: amenințările asimetrice, terorismul internațional, crima organizată etc.

Securitatea națională va fi proiectată în interiorul NATO și UE, în funcție de politicile specifice celor două organizații. Esența securității României o va constitui asigurarea unei coeziuni și logici interne a tuturor

transformărilor în curs de desfășurare sau care vor fi impuse de necesitățile ulterioare, în cadrul unui sistem care va permite continuitatea politicilor macro și adaptarea la nivel micro a cerințelor interne și internaționale.

În acest sens considerăm că, este important ca toți actorii internaționali majori să acționeze într-un mod coordonat, aplicând un larg spectru de instrumente civile și militare printr-un efort concertat, care țină cont de mandatele și atuurile fiecăruia.

În evoluția procesului de realizare a securității se constată în ultimii ani o amplificare a eforturilor pentru edificarea stabilității la nivel regional, ca o etapă intermediară a acestuia. Eforturile depuse de comunitatea internațională pentru instaurarea păcii în Balcani, Orientul Mijlociu și Africa sunt concludente. În acest context, multitudinea problemelor de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve a condus la creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. Rezultatele activității lor au fost relevante: s-au diminuat pericolele și amenințările, deși nu au fost eradicate conflictele armate. Principalele zone de insecuritate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar nu întotdeauna rezultatele au fost cele scontate.

Apreciem că dezvoltarea societății globale, creșterea impactului comunicațiilor și al schimbului de informații în politica internațională, cât și mai ales definirea noilor parametri de evoluție și a noilor actori internaționali vor reprezenta oportunități, dar și riscuri la adresa securității naționale a României.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Constituția României*.
2. *Legea apărării naționale a României*, în Monitorul oficial, 1994.
3. *Legea planificării apărării nr. 473*, în Monitorul oficial, 2004.
4. *Carte Albă a Guvernului. Armata României 2010: reformă și integrare euroatlantică*, Editura Militară, București, 2000.
5. *Carte Albă a securității și apărării naționale*, București, 2004.
6. *Manualul NATO*.
7. *Strategia de securitate a Uniunii Europene*, 2003.
8. *Strategia națională și euroatlantică*, Editura U.N.Ap., București, 2004
9. Antipo Maricel, *Securitatea și terorismul*. Editura Celsius, București, 2004.
10. Buzan Barbu, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
11. Chiriac Mircea, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, Editura U.N.Ap., București, 2005.
12. Alexandrescu Grigore, Văduva Gheorghe, Dinu Mihai-Ștefan, *Studii de securitate și apărare*, vol.I, Editura U.N.Ap., București, 2005.
13. Ivin Toffler, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1995.
14. Maior George Cristian, *Politica de apărare a României*, în Monitorul Strategic, anul 3, nr.1-2/2002.
15. Moștoflei Constantin, *Provocări la adresasecurității și strategiei la începutul secolului XXI*, Editura U.N.Ap., București, 2005.
16. Moștoflei Constantin, *Securitatea și apărarea spațiului sud-est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III*, Editura U.N.Ap., București, 2006.
17. Moștoflei Constantin, *Dinamica Mediului European de Securitate*, Editura U.N.Ap., București, 2007.
18. Moștoflei Constantin, *Exigențe ale PESA asupra securității și apărării României*, Editura U.N.Ap., București, 2007.
19. Moștoflei Constantin, *Spațiul Sud-Est European în contextul globalizării*, Editura U.N.Ap., București, 2007.
20. Moștoflei Constantin, Dușu, Petre, Sarcinschi Alexandra, *Studii de securitate și apărare*, vol.II, Editura U.N.Ap., București, 2005.
21. Mureșan Laurențiu, Pop, Aurel, Bonciu, Florentin, *Politica Europeană de Securitate și Apărare- elemente de influențare a României în domeniul politicii de securitate și apărare, Institutul European din România*, Studii de impact II, Studiul nr. 4, București, 2004, în www. Ier.ro.
22. Nye Jr., Joseph Schmith, *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie*, Editura Antet, București, 2005.
23. Sava Ionel Nicu, *Extinderea NATO. Puncte de stabilitate și securitate către Est*, Institutul Social Român, 2003.
24. Zbignien Brzezinski, *Marea Tablă de Șah. Supremația americană și imperatiile sale ge-ostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
25. *Strategia de securitate națională a României*, în www. mapn. ro.
26. *Strategia militară a României*, 2006 în www. mapn. ro.

ȘTIINȚĂ ȘI EDUCAȚIE MILITARĂ

PROBLEMATICA PSIHOLOGIEI MILITARE
ȘI INTEGRAREA ÎN COLECTIVUL MILITAR

Dorin AFANAS*

This paper investigates the issue of military psychology, military organization features, characteristics and factors influencing integration of military personnel into team, the integration steps and the role of institutional factors in facilitating the integration in military team.

1. Problematika psihologiei militare

Psihologia militară poate fi concepută ca aplicarea principiilor, teoriilor, metodelor, cunoștințelor de psihologie generală, socială etc. în mediul militar. Domeniile consacrate ale psihologiei (experimentală, clinică etc.) sunt aplicate, relaționate la o populație specifică.

Psihologia militară este un domeniu larg și foarte complex, nu există domeniu al psihologiei (teoretic sau aplicativ) care să nu aibă aplicabilitate în armată. Pentru a înțelege acest lucru, vom enumera problematica psihologiei militare:

– selecția, evaluarea și repartizarea potențialilor militari pe arme, specialitățile militare – de fapt aici a început să se dezvolte psihologia militară: SUA, în Primul Război Mondial, a repartizat peste 1 milion de persoane pe specialități, după aptitudini, iar în al Doilea Război Mondial peste 7 milioane de persoane;

– instruirea și evaluarea performanțelor – instruirea militară: are un caracter stresant; se desfășoară într-un context nespecific (nu se pot simula perfect condițiile de război, deci implicarea este mai mică față de situația reală);

– rezultatele instruirii pe câmpul de luptă se evaluează în termenii de viu sau mort;

– diferențele de performanță în luptă ale unor militari cu aceeași dotare tehnică se datorează unui complex de factori care trebuie studiați: conducerea, moralul, experiența, motivația, disciplina, cultura, instruirea etc.; referitor la disciplina militară, se consideră că „armata te dresază”, dar acest „dresa” înseamnă condiționarea executării fără proteste a unui ordin, ceea ce reduce pierderile de vieți în război;

– personalul militar este deseori sollicitat să acționeze în condiții dificile sau care amenință viața, într-o multitudine de ambiente: altitudine, temperaturi ridicate/ joase, radiații, vibrații etc. ale căror efecte asupra personalului trebuie cunoscute (vibrațiile puternice au foarte multe efecte, printre care impotența sexuală);

– lupta armată poate dura perioade mari de timp, ceea ce duce la deprivări de somn, oboselă, pierderi de efective, psihotraumatisme (trebuie cunoscute efectele și găsite măsuri de combatere a acestor efecte, măsuri pentru a pregăti oamenii să reziste);

* Dorin AFANAS – conferențiar universitar Catedra comunicații și informatică, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

– influența comandanților asupra subordonaților – nu este întâmplător faptul că o orientare recentă în leadership accentuează necesitatea formării unor calități charismatice la conducătorul militar (diferența manager-leader: leaderul își motivează subordonatul, managerul îl tratează ca pe un angajat);

– socializarea militară prin sistemul de norme, prin cerințele de încadrare în disciplina militară, urmărește să formeze acele conduite care asigură acțiunea în condiții de certitudine, atât în situații de rutină, cât și în situații extreme (în lupta armată); instituția militară are *toleranță zero* la incertitudinea comportamentală;

– în armată trebuie realizată o cât mai mare compatibilitate om-mașină, om-progres tehnic;

– instruirea militară trebuie să prevină reacțiile de tip dezadaptativ și psihiatric, pe timp de pace și de război;

– personalul militar își îndeplinește multe din funcțiile sale în unități, grupuri mici, deoarece formarea coeziunii de grup, asigurarea compatibilității personale este foarte importantă; activitatea în grup poate veni de multe ori în contradicție cu cerințele și individualismul societății moderne;

– programe de tratament psihologic și reabilitare;

– schimbările politice și economice din ultimul timp au dus la schimbarea misiunilor: misiuni de menținere a păcii, misiuni ce presupun contact cu populația civilă, ce presupun instruire și pregătire psihologică deosebită;

– alte probleme în atenția psihologiei militare: dezvoltarea programelor pentru operații speciale (propagandă), operații psihologice; programe de evadare, supraviețuire, negocierea ostacolelor, pregătirea populației pentru cazuri de terorism etc.

2. Caracteristicile organizației militare

Nu putem înțelege psihologia militară fără a înțelege caracteristicile organizației militare. Toate instituțiile militare din lume sunt foarte asemănătoare între ele, indiferent de sistemul politic, social, cultural al țării de apartenență.

Caracteristicile organizației militare sunt:

a) acțiunea militară are drept latură *lupta armată, dusă în scopul distrugerii* forțelor umane și materiale ale inamicului – se înfruntă forțe care urmăresc scopuri diametral opuse;

b) *pregătirea pentru acțiunea militară se face în timp de pace*, ceea ce creează anumite dificultăți; acțiunea militară este pregătită, prefigurată în condiții fizice și psihologice diferite de cele în care va fi executată acțiunea;

c) deși toate organizațiile moderne acceptă ca posibile situațiile incontrolabile, *armata suportă cel mai puțin factorul de incertitudine*, tocmai pentru a condiționa tot mai puternic și a obține factorul control; ca atare, controlul social în armată folosește o formulă specifică a raportului convingere-constrângere;

d) organizația militară poartă amprenta unor principii colectiviste în opoziție cu individualismul societății contemporane;

e) universul de valori, modelele de comportament ale organizației militare sunt total diferite de cele ale economiei sociale de piață: onoare, disciplină, solidaritate, chiar sacrificiu, competiție, negociere;

f) sistemul normativ, disciplina militară urmăresc să depășească și alte disfuncții posibile, printre care executarea ordinului, pe de o parte, și instinctul de conservare, pe de altă parte;

g) pentru a asigura coerența în acțiune trebuie formate o serie de automatisme comportamentale.

Ca o consecință a organizării militare după principiile enumerate mai sus, modelul profesional militar este puternic formalizat și puternic instituționalizat:

– comportamentul funcțional este prestabilit (totul este prestabilit, există reglementări pentru orice situație);

– sistemul statut-rol cunoaște un înalt grad de formalizare, respectiv normele de comportament în relațiile interpersonale sunt strict determinate de regulamentele militare;

– relațiile interpersonale (de tip funcțional) sunt determinate de ierarhia funcțiilor (nu ne raportăm la om, ci ca funcție, grad!);

– comandantul are dreptul de a reglementa prin ordin comportamentul subordonaților; fiecare treaptă a ierarhiei militare are trăsături distincte, după cum există o serie de norme și practici care prescriu și realizează distanța psihosocială dintre șef și subordonat; diferențierea pe verticală este esențială în raport cu cea pe orizontală; relațiile dintre militari sunt ghidate de protocoalele de politețe sau însoțite de adevărate ritualuri, de aceea armata dispune de un ansamblu de simboluri și ceremonii.

Există o serie de dileme organizaționale, o serie de aspecte potențial disfuncționale, generate de această structură rigidă:

– un posibil conflict între realizarea prin conformism și realizarea prin independență, între unitatea, coerența, uniformitatea comportamentală cerută și profilele psihologice individuale, între structura formală și cea informală;

– faptul că se formalizează puternic modelele de comportament, că se încearcă rezolvarea tuturor situațiilor posibile prin reguli prestabilite;

– unele nevoile subordonatului sunt de o prioritate secundară, primează interesul organizației;

– o viziune pacifistă a tineretului necesită competențe educaționale speciale ale comandantului care lucrează cu acești tineri.

3. Scurt istoric al psihologiei militare

Robert Mearns Yerkes a elaborat testele Army Alpha și Army Beta, pe baza cărora au fost testați și repartizați 1,7 milioane de oameni și 42.000 de ofițeri, în timpul Primului Război Mondial. Tot el s-a mai ocupat de perfecționarea sistemului de instruire militară, proceduri de asistare a militarilor cu afecțiuni neuropsihiatrice.

După 1930 se elaborează AGCT (Army General Classification Test) care a înlocuit Army Alpha și cu care au fost testați 12 milioane de oameni. În anul 1948 apare *The American Soldier*, scrisă de Stuffer, care descrie observațiile sociologice și psihologice în al Doilea Război Mondial.

În România, există preocupări dinaintea Primului Război Mondial la nivel de literatură: 1903–1904, apar cărți de psihologie militară. În 1939 apar 2 reviste de psihologie militară. În anul 1940 se înființează Institutul de Psihologie al armatei, unde activau peste 100 de psihologi. La ora actuală, în toate unitățile militare există un psiholog.

4. Integrarea în colectivul militar

În sens larg, integrarea este un complex de fenomene psihosociale care se stabilesc între un individ și o colectivitate în care se încadrează, având efecte și modificări reciproce și care desemnează în final o anumită poziție a individului față de colectivitatea respectivă (integrat, izolat, respins etc.).

Caracteristicile integrării sunt:

1) este un proces multidimensional:

– integrarea are o dimensiune psihosocială (în grup sau microgrup, relațiile cu ceilalți – orice apariție într-un grup modifică ceva, stârnește reacții în microgrup);

– integrarea funcțională (profesională) – la cerințele activității;

– integrarea normativă – asumarea, interiorizarea sistemului de norme – în armată, toleranța la încălcarea sistemului de norme este ZERO.

Este necesar ca integrarea să se facă simultan pe toate cele 3 direcții; dacă există un cli-vaj prea mare, comportamentul este disfuncțional (pierde și organizația și individul);

2) *are o desfășurare temporală* (în timp, mai multe stadii) fie pentru individul care se integrează într-un grup constituit, fie chiar pentru formarea grupului (forming, storming...);

3) *are un efect transformator* atât asupra individului care se integrează, cât și asupra grupului integrator.

Factorii care influențează integrarea/variabilele psihoindividuale sunt:

– *vârsta* – într-un fel se integrează un tânăr, care are flexibilitate, în alt mod se integrează un individ în vârstă, care are anumite comportamente stabilizate, tipare comportamentale;

– *ocupația, profesia anterioară* – se integrează mai ușor tinerii maturizați mai devreme; s-a constatat că la generațiile tinere prelungirea perioadei de școlaritate, prelungirea dependenței materiale de familie, lipsa confruntării cu problemele majore de viață – toate acestea pot avea drept efect o relativă întârziere a maturizării psihosociale; în societățile industriale a crescut decalajul între maturizarea biologică și maturizarea psihosocială; lipsa confruntării cu probleme sociale majore, uneori o atitudine hiperprotectoare a familiei poate crea anumite dificultăți de integrare într-o organizație, chiar mai puțin rigidă ca armata. Uneori, integrarea poate fi influențată și de imaginea anterioară (sau percepția) asupra organizației respective;

– nivel de școlarizare, statut (social) de viață anterior, mod de viață, temperament, sistem de valori și atitudini, stil interacțional (tot ce ține de personalitatea individului).

Integrarea în colectivul militar respectă următoarele etape:

– etapa I: acomodarea – etapa de contact (sau contact-șoc) cu organizația militară, care durează 3-7 săptămâni în armată; subiectul se integrează în dimensiunea psihosocială, cunoaște caracteristicile sistemului integrator, învață rolurile prescrise, se încearcă formarea motivației pentru activitatea organizației militare.

Specific instituției militare, această etapă este trăită intens, puternic, pentru că intervin:

– ruperea de mediul familial, amânarea unor proiecte personale (studii, de ex.);

– încadrarea într-un ritm alert și riguros (ceea ce este permis, este obligatoriu! – somn, masă etc.);

– norme și reguli noi de viață (în armată mult mai rigide);

– poziționarea în cadrul unei ierarhii și de regulă la baza ei (în armată, dar și în alte organizații) – pentru unii indivizi această poziționare este trăită ca frustrație;

– restrângerea independenței acțiunilor (mai puternică în armată);

– eforturi fizice și psihice mari;

– viață în colectiv (frustrarea de intimitate în colectivitate) – toate activitățile sunt ordonate, obligatorii și se desfășoară în același timp cu toți ceilalți;

– privarea relativă de libertate.

De aceea, prima etapă este trăită cu frământări puternice, frustrații, neliniște.

Indiferent de organizație, atunci când comportamentele cerute, abilitățile sunt altele decât cele formate și acumulate la individ până la această etapă, se produce

un șoc al realității la individ, indiferent de organizație.

O consecință posibilă a șocului realității este fenomenul de dezidealizare. Dacă organizația a fost percepută anticipativ cu o serie de atribute pozitive, dorite, așteptate, în urma șocului realității toate acele atribute pozitive sunt înlocuite cu cele negative, poate apărea fenomenul de dezidealizare și atașamentul pentru organizație să nu se mai producă vreodată. Până la un punct, un anumit nivel de intensitate, aceste fenomene sunt firești și naturale.

– etapa a II-a: adaptarea – durează 4-6 săptămâni; în această etapă de regulă se realizează compatibilitatea individ-grup, se acceptă și se interiorizează modelele de conduită specifice organizației militare; se atenuează frustrațiile, neliniștile; crește randamentul profesional.

– etapa a III-a: participarea – pentru militarii de carieră, durează până la terminarea contractului cu organizația militară; activități multiple, relații de cooperare, relații afective; este o etapă și criteriu; cadrul normativ este acceptat; pentru cei angajați periodic în armată apare un fenomen: cu 3-4 săptămâni înainte de terminarea contractului este posibil să se producă mai multe evenimente negative (accidente) datorită fenomenului relaxării (un număr mare de accidente navale, de ex., se produc pe drumul spre casă);

– etapa a IV-a: integrarea propriu-zisă

– are loc o identificare totală, puternică cu organizația (de regulă numai la militarii de carieră); la tinerii pe bază de contract, această etapă se identifică numai la cei care intenționează continuarea carierei militare.

Reținem: *procesul de adaptare nu este liniar, ci zigurat* (în dinți de ferăstrău), pot apărea o serie de dificultăți de adaptare. După anumiți autori, cele mai recente conduite de inadaptare sunt:

– crizele excitativ-motorii (de nervi) – exprimă un refuz al situației, dar și o cerere de ajutor (din motive diverse, nu se cere direct ajutorul);

– fuga sau dezertarea – un refuz mai accentuat al instituției militare; autorii susțin că este tot o cerere de ajutor;

– conduitele heteroagresive (injurii, bătăi, altercații etc.) – un refuz al situației și exprimarea protestului;

– conduite autoagresive – refuz total al organizației, suicid, alcoolism, toxicomanie, tatuaje, etc.;

– conduite de reclamare, lamentare (stări depresive, văicăreli, reclamații diverse) – sunt conduite totuși mai socializate, care nu contravin sistemului militar.

O mare importanță pentru facilitarea integrării o au activitatea factorilor instituționali, care pot fi: șef, psiholog, comandant; aceștia trebuie să aibă în vedere:

– cunoașterea caracteristicilor psihoindividuale ale celor care se integrează (ocupație, vârstă, aspirații, mediu de proveniență etc.);

– repartizarea într-o activitate/specialitate în funcție de abilități, în postul în care este cel mai compatibil;

– preocuparea comandanților față de subordonați (considerația față de subordonați – dimensiune a conducerii);

– formarea fundamentului cognitiv al integrării (să știe ce se așteaptă de la el);

– asistență psihologică – însăși faptul că există psihologul și se poate apela la el, că acesta veghează asupra lor, are un efect pozitiv, de liniștire;

– controlul coeziunii colectivelor – avem nevoie în armată de colective unite, dar să nu se manifeste coeziunea ca o barieră pentru noul venit;

– conduite consecvente și obiective (imparțiale) – în perioada de integrare,

nimic nu creează mai multă neliniște/frustrație decât conduitele inconsecvente ale persoanelor semnificative;

– satisfacerea unor trebuințe temporare (nu trebuie să fim indiferenți la problemele personale ale indivizilor);

– controlul interacțiunii sub-grupurilor – întotdeauna se produce o segregare între cei cu vechime mai mare și cei cu vechime mai mică ori pe criterii de importanță, care trebuie ținute sub control;

– sistem de norme aplicat consecvent

și obiectiv, în integralitatea lui (nu pentru unii da, iar pentru alții nu, ci tuturor în aceleași condiții).

În fine, trebuie de remarcat faptul că într-o anumită etapă a dezvoltării sociale, serviciul militar constituia un factor motivant, de recunoaștere socială. În epoca industrială modernă, există pacifismul și liberalismul tinerei generații, care proiectează o imagine mai puțin favorabilă asupra organizației militare, cu efecte negative.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

Aron Simona. *Psihologie militară. Anul II.*

Ion Cioloca. *Investigațiile psihomorale din armată.* Ghid metodic, București, 1999.

Psihologie și pedagogie militară. Coord. col. Ion Cioloca. Editura Militară, București, 1992.

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA MORALĂ ȘI PSIHOLOGICĂ A MILITARILOR

*Gheorghe MEREUȚĂ**

Moral and psychological development of the individual. Strategies „safe” advice. Stress management strategies in combat. Forming habits of action in extreme situations. Evaluation of combat conditions. Development of the unit collision. Combating stress.

Conducerea organizațiilor militare scoate în evidență adevărul de necontestat precum că militarul este **resursa cea mai valoroasă a organizației.**

Conducerea organizației militare este, în esență, un proces de determinare a indivizilor umani să realizeze ceea ce dorește liderul.

Modelul conducerii organizațiilor evidențiază interacțiunile dintre indivizi în contextul organizației. În acest sens trebuie abordate probleme specifice ale individualității și indivizilor care influențează direct conducerea organizațiilor militare.

Există desigur multe chestiuni de psihologie individuală interesante în sine. Pentru managementul organizației militare sunt utile aspecte ale cercetărilor psihologice, sociologice și educaționale cu privire la evoluție, învățare, adaptare, motivație și stres, care au impact direct asupra îndeplinirii performanțelor individuale sau organizaționale militare.

În primul rând, se impune abordarea sistemului individualității în termenii psihologiei proceselor care afectează conducerea, evidențiind o gamă vastă de direcții de cercetare și aprofundare, precum și stabilirea calităților ce diferențiază indivizii

unii de alții conferindu-le unicitate, dar și ceea ce îi face similari; cum influențează procesele psihice conduitele; ce stadii parcurg psihogeneza și formarea individuală; ce obstacole se ridică în fața fiecărei faze a dezvoltării; ce efecte produc procesele individuale asupra interacțiunilor interumane în diferite faze ale dezvoltării; ce schimbări poate produce impactul lor asupra activității de conducere.

Existând într-un anumit mediu psihologic, alcătuit din lucruri și oameni, individul uman ca sistem recepționează „intrări” din mediul înconjurător, le „procesează” și le returnează sub formă de „ieșiri” în mediul în care activează [1, p. 37].

Pentru liderul militar este mult mai folositor să cunoască natura sistemului psihologic individual și impactul diferitor componente ale acestuia asupra procesului de conducere.

Un rol deosebit de important în formarea și dezvoltarea psihologică și morală a individului îl are mediul psihologic, alcătuit din oameni și obiecte, precum și liderul militar, care au o influență potențială asupra acestuia la un moment dat.

Mediul psihologic se află în permanentă schimbare. Aceste schimbări se influențează

* Gheorghe MEREUȚĂ – colonel (r) conferențiar universitar, doctor în științe militare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. Comunicare prezentată în cadrul Conferinței științifico-practice „Probleme actuale ale psihologiei și pedagogiei militare”. Chișinău, 8 decembrie 2011.

reciproc, deoarece și individul acționează asupra mediului psihologic, schimbându-1. Dezvoltarea individuală a persoanei se produce într-un mediu psihologic aflat într-o schimbare continuă la care contribuie, între alți factori, persoana însăși.

Dezvoltarea morală și psihologică a individului este în mare măsură determinată de standardele culturale ale societății din care face parte individul.

Standardele morale individuale sunt influențate și condiționate, în transformarea lor, de către grup și factorii organizaționali. Impactul asupra dezvoltării morale individuale este în mod particular crucial atunci când individul în cauză este lider, deoarece acestuia i se cere să stabilească și să mențină climatul etic, fiind necesar pentru aceasta să selecteze indivizi morali.

Organizațiile militare cer standarde morale individuale ridicate. De aceea liderului militar îi aparține responsabilitatea de a influența comportamentul moral al subalternilor, care constituie o „notă distinctivă” a conducerii și a responsabilității executive. O componentă a eficacității liderului este influențarea subordonaților prin diferite mijloace de **persuasiune** [1, p. 45]. Un aspect important al persuasivității comunicării este credibilitatea emițătorului. Credibilitatea implică **congruența** cuvintelor cu acțiunea. Integritatea personală este considerată ca un factor dezirabil al conducătorului.

Teoriile despre conducerea organizațională consideră că dezvoltarea și menținerea standardelor etice trebuie să fie o dimensiune cheie a conducerii. Ele subliniază rolul comandantului în influențarea comportamentului moral și psihologic al subordonaților, rol ce are aceleași efecte asupra lor, indiferent de nivelul ierarhic la care se află comandantul.

O dimensiune cheie în crearea unui climat psihologic organizațional eficient este **consilierea personalului**. Acest rol îi revine pe deplin liderului militar. Dacă subordonații sesizează că liderul se preocupă de dezvoltarea și viitorul lor profesional atunci această activitate va fi acceptată favorabil.

Dacă utilizează principiile de comunicare eficientă și le îmbină cu o înțelegere adecvată a strategiilor de consiliere, liderul își poate îndeplini bine rolul de îndrumător al subordonaților în problemele lor personale, în aspirațiile și performanțele lor profesionale.

Rolul de consilier al liderului militar presupune prezența unor caracteristici specifice acestei activități importante, pe care, cu regret, nu toți le întrunesc.

Dintre multele calități presupuse de acest rol reținem: **Autocunoașterea, Consecvența, Respectul față de ceilalți, Cinstea** [2, p. 123].

Drept **strategii „sigure” de consiliere** menționăm: ascultarea activă; intervierea; înțelegerea și aprobarea sentimentelor; rezolvarea problemelor.

O altă activitate de care trebuie să se preocupe permanent un lider militar este evoluarea stresului individual și organizațional, îndeosebi, înțelegerea surselor ce determină stresul, pentru a-1 putea combate. Liderul trebuie să combată nu numai stresul subordonaților, ci și propriul stres, cunoscându-se că acesta este transferabil de la o persoană la alta.

Stresul înseamnă starea ce rezultă când percepem un dezechilibru între solicitările exercitate asupra noastră și capacitatea noastră de a le face față, de a le satisface. Stresul poate fi funcțional sau disfuncțional [3, p. 75]. Dacă este un nivel moderat al dezechilibrului, unde cerințele întrec capacitățile, individul poate fi motivat să-și

mărească efortul pentru a-și ușura stresul, efort ce duce și la mărirea performanței organizaționale. Acesta este un stres funcțional. Dacă dezechilibrul între cerințe și capacitatea de a le îndeplini este prea mare, individul va simți un mare disconfort psihic, intervenind chiar inhibiția de stres - efect al stresului disfuncțional, stare extrem de periculoasă, care nu poate dura mult.

În fața unor răspunsuri psihologice foarte variate (răspunsurile la stres sunt diverse, fiecare persoană reacționând diferit) liderul trebuie să observe atent comportamentele celorlalți (comportamentele pot fi autodistructive: consum de țigări, alcool, droguri, sau distructive). Gestionând stresul diferențiat și nuanțat, cu ajutorul unor strategii adecvate diferitor niveluri sau forme de stres, liderul poate ajuta subordonații să-și schimbe percepția asupra misiunii, chiar și în condiții de luptă.

Primul pas al liderului în managementul stresului este acela de a determina natura stresului individual, pentru a-i surprinde posibila evoluție: va crește, se va reduce sau se va menține la același nivel. Liderul poate aborda în două moduri această evaluare: fie prin înregistrarea relațiilor subordonaților referitoare la acest aspect, fie prin analizarea răspunsurilor, a realizărilor și a rezultatelor.

Probabil că cea mai simplă modalitate de a obține informații utile asupra stresului este să-i întrebăm pe indivizi asupra modului în care își percep propriul nivel de stres sau să observăm comportamentul subordonaților. Un lider care este sensibil la astfel de semnale ale stresului poate face o estimare mai corectă a nivelului de stres individual.

Sursele de stres pot indica semnale psihologice evidente, ceea ce arată liderului

un disconfort psihic accentuat, manifestat și prin unele stări psihologice ca: anxietate, depresie, exprimare exagerată a emoțiilor, care pot include chiar pierderea controlului, ca efecte ale unui stres excesiv.

Rolul liderului militar, ca manager al stresului, este de a transforma stresul disfuncțional în stres funcțional prin strategiile existente.

O misiune importantă pentru lider este de a gestiona stresul în condiții de luptă prin strategiile puse la dispoziție. O atenție deosebită trebuie acordată celor patru strategii care și-au dovedit eficiența în astfel de situații:

- coeziunea grupurilor mici,
- comunicarea,
- tehnicile de relaxare,
- pregătirea/antrenarea deprinderilor de bază [4, p. 132].

Formarea deprinderilor de acțiune în situații extreme

Înainte de a purcede nemijlocit la tema anunțată, ar fi cazul să explicăm care este legătura între conducerea oamenilor în luptă și pregătirea moral-psihologică?

Pregătirea moral-psihologică, devenită între timp un concept fundamental în armată, a apărut pe baza experienței celor două războaie mondiale. Aceasta trebuie să stabilească scopurile și principiile necesare ca niște condiții generale obligatorii pentru aplicarea prevederilor constituționale în forțele armate.

Esența conceptului o reprezintă cetățeanul în uniformă. În acest context, dezvoltarea personalității libere este legată de conștiința responsabilității cetățeanului și de starea de pregătire de luptă a soldatului în vederea satisfacerii serviciului militar din conștiință.

Conceptul de cetățean în uniformă reprezintă premisa și scopul tuturor domeniilor activității militare.

Conceptul de pregătire moral-psihologică îmbină cerințele constituționale privind:

- capacitatea militară de luptă;
- accentul deosebit pe libertățile și drepturile fiecărui militar.

Fiecare comandant trebuie să cunoască și să respecte propriile limite și pe cele ale soldatului care i-a fost încredințat. În cazul în care nu dorește să aibă o surpriză neplăcută în luptă, comandantul trebuie să fie conștient nu numai de capacitatea de luptă a inamicului, ci și de propriile limite fizice și psihice, precum și de cele ale soldaților săi.

Conducerea soldaților în luptă – mai este actuală?

Ar putea fi pusă problema dacă mai este necesară, încă, această instruire bazată pe vechile scenarii de război în condițiile în care dispunem, în societatea actuală, de sisteme de armament moderne. Există un aspect care nu s-a schimbat esențial de-a lungul ultimelor secole, în ciuda tuturor tehnicilor și altor aspecte ale modernizării, și acesta este omul.

Deși omul, respectiv soldatul, este o ființă cu mare capacitate de adaptare și învățare, trebuie să recunoaștem, în urma evenimentelor din Golf, că reacțiile sale psihice sunt aceleași ca în toate războaiele din istorie, cu deosebirea că, acum, aceste reacții sunt cunoscute și cercetate și pot, dacă sunt preîntâmpinate, să rămână fără urmări de durată asupra integrității fizice și psihice a soldatului.

Relatări zguduitoare din toate războaiele nu fac decât să demonstreze că pregătirea în timp de pace este de cea mai mare importanță dacă se urmărește mărirea rezistenței

la suprasolicitare a soldatului, astfel încât numărul de cazuri de cedare la condițiile grele fizice și de stres să fie cât mai redus.

O proastă, respectiv greșită, instruire care face din soldat „carne de tun” este împotriva principiilor pregătirii moral-psihologice.

Solicitările și suprasolicitările la care este supus soldatul

Dacă dorim să reprezentăm și să definim aceste solicitări și suprasolicitări la care este supus soldatul în activitatea militară trebuie să privim mai îndeaproape condițiile posibile ale luptei.

Într-o armată care se bazează pe serviciul militar obligatoriu, cum este Armata Națională, care n-a luat parte activ la un război de mulți ani, trebuie luat în considerare nu numai stresul de pe câmpul de luptă, ci și, pe cât posibil, stresul pe care îl presupun „condițiile de acțiune” din timp de pace.

Întrebarea care se pune este: căror condiții de acțiune trebuie să li se supună soldatul?

În principiu, se deosebesc aici trei scenarii diferite: în timp de pace, de criză și de război.

Posibile condiții de acțiune:

a) În timp de pace

Devenind specialiști în diverse domenii, în timp de pace, soldații nu au ocazia unui contact propriu-zis cu ceea ce înseamnă într-adevăr condițiile de acțiune în luptă. Chiar și misiuni de ajutorare în timp de pace ridică probleme și dificultăți neobișnuite, pentru care este necesară o pregătire prealabilă: ninsori abundente, inundații, incendii de proporții, accidente aviatice etc.

În aceste condiții soldatul se confruntă cu:

- o instruire insuficientă pentru anumite situații, ca, de exemplu, salvarea și îngrijirea răniților;

- informații incomplete și contradictorii și situații cu desfășurare neprevăzută;

- lipsa totală sau aprovizionare și sprijin precar (sub nivel);

- modificarea drastică a condițiilor de viață, cum ar fi: hrana, băutura, îngrijirea corporală, somnul, petrecerea timpului liber, viața de familie;

- condiții de mediu modificate sau dificile, cum ar fi condițiile climaterice, de teren, o infrastructură nouă sau parțial deteriorată;

- periclitarea sănătății sau vieții;

- evacuarea sau salvarea muribunzilor și evacuarea morților;

- schimbări bruște în ritmul de muncă și izbucniri emoționale neașteptate, precum supărarea, furia, tristețea, panica, nepăsarea sau neatenția.

b) În timp de criză

Situațiile total noi și neobișnuite pentru soldați conduc la reacții și comportamente neașteptate și la probleme mari în desfășurarea serviciului zilnic, nu numai în cazul unităților și soldaților direct implicați, ci și la nivelul armatei în ansamblu.

Condițiile de acțiune în caz de criză creează o stare de încordare nervoasă soldaților prin:

- dislocarea în raioane de aplicație sau de introducere în luptă care are ca efect absența îndelungată din mediul social obișnuit;

- un serviciu monoton și de rutină, perioade lungi de așteptare, nesiguranță, informații insuficiente și misiuni suplimentare neobișnuite.

c) În timp de război

Pentru mulți soldați, solicitările și misiunile proprii războiului țin ori deja șin de domeniul imaginarului sau al trecutului. Absența experienței face ca problemele

războiului, cu necesitatea pregătirii și instruirii, să dispară din câmpul vizual.

Multitudinea solicitărilor și misiunilor soldaților în război presupun:

1. Utilizarea sistemelor de armament și mijloacelor de luptă moderne:

- eficacitatea deosebită a armamentului datorată bătaii mărite, capacității îmbunătățite de pătrundere, preciziei mărite de tragere și mobilității sporite, duce la dispariția „frontului” în adevăratul înțeles al cuvântului;

- posibilități de acțiune independent de condițiile meteorologice și de vizibilitate (vedere pe timp de noapte, radiolocație, infraroșii);

- amenințare și expunere permanentă la pericol;

- amenințarea folosirii posibile a mijloacelor de luptă nucleare și chimice.

2. Cunoașterea comportamentului și modului de ducere a luptei de către inamic:

- folosirea pe scară largă a unităților cu misiuni speciale;

- ducerea luptei în condițiile încălcării drepturilor omului pentru provocarea unor contramăsuri severe (centre de comandă în raioane locuite, folosirea civililor ca ostatici, represalii asupra populației);

- brutalizarea și torturarea prizonierilor de război, răniților sau civililor care refuză să colaboreze;

- ducerea războiului psihologic (dezinformare, zvonuri).

3. Propriile condiții de acțiune în luptă:

- constatarea rezultatelor utilizării armamentului și a urmărilor nemijlocite ale distrugerilor, incendiilor, afectării mediului înconjurător, interogatoriilor și morții;

- permanenta amenințare, atenție și vigilență mărite (stare accentuată de stres, schimburi dese de serviciu și privare de somn);

– necesitatea unor eforturi mari pentru informare și a unui sistem de conducere și informare care să funcționeze bine;

– o mare flexibilitate și capacitate de improvizare;

– mare solicitare fizică și rezistență la stresul provocat de purtarea îndelungată a măștii de gaze și a echipamentului de protecție (căldură mare, nevoia de a respira liber, disconfort);

– instruire și dotare insuficiente având în vedere condițiile de mediu și lupta dusă de către inamic;

– situații ce se modifică cu rapiditate și în mod neașteptat.

4. Condițiile de mediu:

– condiții neobișnuite și extreme de climă și teren accidentat;

– modificarea ritmului biologic (schimbarea fusului orar);

– comportamentul și suferințele populației civile (refugieri, agresivitate, răni, foamete, moarte);

– apatie sau reacții negative din partea mass-media sau a familiilor din patrie.

Evaluarea condițiilor de luptă

Condițiile de luptă s-au schimbat radical în comparație cu războaiele anterioare datorită armamentului și sistemelor de conducere moderne, printr-o dinamică, o densitate a evenimentelor și o durată sporită a desfășurării luptei.

Suprasolicitările viitoare, situațiile extreme și cele de conflict trebuie cunoscute pentru a anticipa și a preîntâmpina declanșarea unui sentiment de teamă și amenințare, căci „o problemă cunoscută, este o problemă mai puțin periculoasă” [5, p. 32].

Relațiile din cadrul colectivului, încrederea în comandant, convingerea că acțiunea corectă, cunoștințele, acordarea aju-

torului și sprijinului reciproc permanent între camarazi, mărirea motivației și a stării de pregătire constituie sarcini importante ce trebuie realizate.

Pregătirea spirituală și fizică cu un scop bine definit constituie o premisă de bază pentru realizarea acestor sarcini.

Implicații asupra conducerii și instruirii:

a) Cunoașterea condițiilor de luptă.

Solicitările și suprasolicitările pot fi parțial prevăzute și, ca atare, introduse în pregătirea și instruirea soldatului.

Pentru acea parte care nu poate fi realizată complet în pregătirea și instruirea soldatului trebuie exersate, cât mai intens posibil, situațiile de tipul: evacuarea răniților, desfășurarea acțiunilor în cazul disfuncționalităților de aprovizionare, insuficienței informațiilor și, nu în ultimul rând, traiul în condiții precare și de climă defavorabilă.

b) Simularea și antrenamentul în condiții cât mai apropiate de cele ale câmpului de luptă.

Acestea sunt hotărâtoare pentru suportarea solicitărilor și suprasolicitărilor luptei. Instruirea în condiții cât mai asemănătoare cu situațiile așteptate constă în: marșuri și tabere în condiții de climă din cele mai nefavorabile, simularea accidentelor, a perturbărilor (cum ar fi privarea de somn) și a răniților; toate au rolul de a face cât mai ușor de suportat și de depășit situațiile extreme în care se așteaptă să acționeze soldații.

c) Dispoziția spirituală în fața situațiilor așteptate.

Un capitol, nu tocmai de neglijat, ce poate fi doar aproximat și cu greu redat în instruire, ar cuprinde: posibilul inamic, înzestrarea sa, principiile de bază de acțiune ale acestuia, comportamentul în luptă, pro-

bleme legate de populația civilă, infrastructura existentă.

Toate acestea rămân a fi suplinite de soldat care trebuie să-și dezvolte dispoziția spirituală, capacitatea de rezistență, spiritul de disciplină, flexibilitatea și capacitatea de improvizare.

d) Cunoașterea propriilor limite.

Pentru ceea ce dorim să obținem nu există decât posibilități limitate de pregătire, căci este vorba de modurile de comportare a militarilor în condiții de solicitare maximă, când sunt băntuiți de teama morții, când sunt turbați de furie, agresivi sau în stare de șoc. A simula toate acestea în cadrul instruirii nu este nici etic și nici avantajos pentru procesul de pregătire. Dar se poate și chiar trebuie cunoscut cum se comportă fiecare soldat în condiții de stres și cum își poate mări rezistența la stres. Scala instruirii se poate întinde aici de la instruirea sportivă solicitantă până la aspecte deosebite care să cultive curajul, stăpânirea de sine și voința de a rezista.

Dezvoltarea coeziunii în unități

Analizele acțiunilor oamenilor în luptă menționează mereu coeziunea drept cel mai important multiplicator de forțe. Militarii care s-au atașat de camarazii și de conducătorii lor vor acționa cel mai eficient. În luptă, când soarta tuturor depinde de comportamentul fiecăruia, încrederea și respectul reciproc reprezintă temelia succesului.

Dezvoltarea coeziunii la o unitate operativă poate constitui cea mai importantă misiune a unui comandant dar și cea mai dificil de îndeplinit. Din păcate, există prea puține elemente ajutoare practice despre modul cum trebuie realizat acest lucru. În plus, coeziunea nu este ceva palpabil. Nu există un plan de instruire în vederea

misiunii în care să fie prevăzute aspectele dificile legate de coeziune, care este și un concept greu de cuantificat într-un raport privind eficiența activității. Însă comandantul trebuie să pună accent pe coeziune. Dacă nu, comandantul din subordine, care excelează din punct de vedere tehnic și tactic, pot fi frustrați de randamentul slab al unității lor în comparație cu altele.

Regulamentul de luptă oferă cadrul general al dezvoltării coeziunii într-o unitate, cu accent pe instruirea în condiții reale, pe stabilitatea personalului și pe sentimentul de apartenență al militarilor la lanțul de comandă. În opinia noastră, grija față de celălalt este un element esențial pentru coeziunea între toți militarii și comandantul dintr-o unitate. Convingerea militarului că șefii și camarazii săi sunt interesați de soarta sa și că vor face oricând totul pentru el îi întăresc dorința de a lupta pentru protejarea colegilor săi. Această legătură reprezintă baza coeziunii necesare pe câmpul de luptă [6, p. 62].

Comandanții au datoria de a dezvolta rezistența psihică și fizică a subordonaților, dar este posibil ca aceștia să nu fie siguri de metodele prin care să își poată manifesta grija față de oameni.

Experiența de luptă, precum și studiile efectuate, scot în evidență mai multe metode de dezvoltare a coeziunii în unitate. S-a constatat că există trei elemente foarte importante pentru reușita acestui deziderat: **stabilirea unui standard clar de integritate, scrisorile adresate părinților și scrisorile de recomandare** [6, p. 78].

Standardul de integritate stabilește climatul moral din unitate, care desemnează militarul ca responsabil moral al aceluși standard. Propriul standard de integritate (al liderului militar) se va folosi ca exemplu, ca model de rol.

Nivelul ridicat al integrității trebuie corelat cu climatul de comandă care este îngăduitoare cu greșelile neintenționate. Pentru asigurarea acceptării pozitive a standardului de integritate trebuie subliniate **loialitatea** și **empatia** de la toate nivelurile lanțului de comandă.

Climatul de comandă creat de standardul de integritate întărește coeziunea unității în multe feluri, și anume:

- îmbunătățește comunicarea după ce subordonații înțeleg că șefii lor doresc, într-adevăr, să audă întregul adevăr și că nu vor fi pedepsiți pentru sinceritate; în felul acesta, problemele ies repede la iveală și există șanse mai mari de a fi rezolvate; orice problemă rezolvată devine o sursă de mândrie și încredere pentru militari; militarii recent încadrați, care iau contact direct cu neajunsurile din unitate, apreciază interesul real al șefilor față de starea de pregătire de luptă și nu față de cei care se străduiesc numai de dragul aparențelor;

- reduce numărul de conflicte de personalitate; disputele dintre camarazi au mai puține șanse de manifestare în condițiile în care se știe exact care comportament este acceptat și care nu; cei care nu se pot conforma normelor sunt cei care vor pleca primii; cei care rămân pot avea încredere unul în celălalt;

- încurajează inițiativa la comandanții din subordine; sentimentul încrederii și al misiunii împărtășite le oferă comandanților tineri posibilitatea să realizeze instruirea în condiții reale; faptul că nu se tem de eventualele eșecuri din timp de pace îi ajută să aibă succes în luptă și să învețe din greșeli; instruirea în condiții reale și sentimentul de apartenență al comandanților din subordine sunt elemente-cheie în dezvoltarea coeziunii unității.

Alte modalități de promovare a loiali-

tății și coeziunii unității sunt scrisorile trimise acasă și cele de recomandare. Aceste scrisori, care se redactează, în mod obișnuit, la începutul și la sfârșitul perioadei de serviciu a militarului în cadrul unei unități, demonstrează grija comandantului față de el. Din multe puncte de vedere, ele înseamnă pentru militar mai mult decât o medalie sau o citare.

Scrisoarea către părinți este redactată ca un fel de introducere, urmată de alte scrisori care pot fi trimise acestora pentru realizări ale fiului lor. În prima scrisoare trebuie să-ți prezinți experiența de muncă. Scrie-le părinților că militarul este un om de încredere, motivat și muncitor.

Arată că înțelegi neliniștea resimțită probabil de părinți ca urmare a absenței de acasă a fiului lor și asigură-i că întreaga unitate este interesată de binele lui. Mai scrie părinților despre sergentul plutonului și despre comandantul grupei sau echipei sale și despre ce șanse de viitor are, apoi despre starea lui de sănătate și despre promovarea care îl așteaptă. Mulțumește-le pentru că i-au fost educatori și modele demne de urmat. Încheie cu invitația de a-ți scrie despre orice probleme ar dori să mai afle.

Militarii din subordine îți vor fi recunoscători pentru aceste lucruri. La plecare ei vor fi eroii de acasă și acest lucru ți-l datorează. Același sentiment ce animă disponibilitatea de a face ceva în plus pentru alții întărește și legăturile personale și profesionale care dau roade în luptă.

Mulți părinți sunt aliați puternici ai comandanților. Încurajările și mândria lor sunt, adesea, o sursă importantă de motivare pentru militari. Sfaturile lor pot fi decisive pentru viitoarele reangajări în armată. În plus, militarii care știu că menții legătura cu părinții lor ar putea sta mai mult să chibzuiască înainte de a comite în-

călcări. Efortul minim de a scrie părinților oferă dividende mari de loialitate, motivație și atitudine.

Scrisoarea de recomandare a militarului care părăsește unitatea, fie pentru un patron, fie pentru un colegiu, poate fi calea cea mai directă de a demonstra interesul sincer pentru binele lui. Militarul nu mai poate oferi nimic, în schimb liderul continuă să-l ajute. Așa și trebuie procedat. Pentru militarul care iese din serviciul militar, acea scrisoare poate fi mai de preț decât răsplata asigurării unui loc de muncă sau a continuării școlii.

Timpul și efortul depus cu o scrisoare de recomandare duc la îmbunătățirea coeziunii unității tale. Oamenii văd că îți pasă de ei și aceasta va duce la crearea unei legături foarte strânse pe verticală. Ei vor fi fericiți să lucreze pentru cineva dispus să facă un efort suplimentar pentru a-i ajuta.

Dezvoltarea coeziunii este foarte importantă. Efortul suplimentar de a impune un standard de integritate și de a redacta cele două tipuri de scrisori te ajută să crezi condițiile necesare întăririi coeziunii și îndeplinirii misiunilor de luptă.

Standardul de integritate

Sunt oameni care cred că integritatea înseamnă să nu minți. Într-o oarecare măsură, cam 10%, au dreptate. Integritatea înseamnă însă mult mai mult. Înseamnă să spui tot adevărul fără ca acest lucru să-ți fi fost cerut și chiar dacă rănește. Înseamnă să nu permiți inducerea cuiva în eroare. Integritatea înseamnă să te implicii.

Integritatea este piatra de temelie a oricărei organizații militare. În procesul de instruire, integritatea este cea care îl îmboldește pe militar să înregistreze cu exactitate și să raporteze toate neajunsurile și problemele care doar în acest fel pot fi re-

zolvate. Integritatea este izvorul inițiativei și eficienței în activitatea cotidiană. Când pot avea încredere în oamenii lor, comandanții pierd mai puțin timp verificându-i și pot petrece mai mult timp acționând.

Integritatea creează încredere. Încrederea duce la coeziune. Coeziunea este un indicator sensibil al modului în care unitatea va lupta (și va supraviețui). Militarii au nevoie să știe că se pot baza unii pe ceilalți. Integritatea este molipsitoare, face parte din cultura la nivel de unitate. Aplicați-o, încurajați-o și întăriți-o și va deveni parte integrantă din modul de a lucra [7, p. 97].

Combaterea stresului

Concentrarea susținută asupra problemelor conducerii pe câmpul de luptă, în special la nivelul subunităților, stă la baza succesului în acțiunile de luptă. Calitatea înaltă a conducerii în timpul luptei, demonstrată de-a lungul anilor, își are sursa directă în politică de a asigura o bază comună de deprinderi de luptă pentru toți militarii, indiferent de specialitatea îndeplinită. Un aspect al acestei baze îl constituie pregătirea comandanților în vederea gestionării, la nivel individual, a inevitabilelor traume psihologice și emoționale de luptă. Experiența acumulată și recente descoperiri în domeniul mecanismului traumei de luptă și al prevenirii stresului pot asigura o bază pentru tratarea explicită a acestei probleme deosebit de sensibile în cadrul pregătirii militarilor.

Traumele psihologice nu-i afectează doar pe cei din arma infanteriei. De exemplu, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în zona Pacificului raportul dintre pierderile de natură neuropsihiatrică și răniții evacuați de pe câmpul de luptă a fost de 1:1. Cei mai mulți dintre cei cu traume psihologice proveneau nu de la unități

luptătoare, ci din rândul personalului unităților de servicii din spatele frontului. În 1970-1971, în timpul războiului din Vietnam, pierderile psihologice reprezentau mai mult de 60% din totalul celor evacuați de pe câmpul de luptă. În anul 1982, în timpul crizei libaneze, la o unitate de tancuri israeliană s-a raportat câte un caz de oboseală de luptă pentru fiecare caz de militar rănit într-o disperată acțiune de noapte, în care 45 de militari au devenit pierderi cauzate de stres când unitatea a fost bombardată din greșeală de un avion israelian de vânătoare-bombardament [8, p. 35].

Bibliografia actuală oferă noi perspective asupra realității acestor statistici. Ne aflăm de abia la începutul descoperirii existenței unei „majorități tăcute” a veteranilor combatanți care au suportat astfel de traume.

Necunoașterea de către societate a numărului mare de persoane care au suferit traume de luptă se datorează faptului că cei mai mulți veterani de război ascund în mod deliberat simptomele stresului de luptă. Efectul nefericit al acestei atitudini este faptul că societatea nu percepe amploarea problemei.

Spre exemplu, Dr. Jonathan Shay arată că idealul stoic al suferinței în tăcere este un ideal complex. Unul dintre aspectele sale reflectă faptul că civilii nu doresc să audă și, probabil, nu pot să audă adevărul despre război fără a se simți lezați spiritual. De asemenea, tăcerea stoică reflectă idealul loialității patriotice. Mulți din generația celui de-al Doilea Război Mondial găsesc că nu este patriotic gestul veteranilor din Vietnam de a-și descrie public experiențele văzute și trăite. Un alt aspect al tăcerii stoice îl constituie tăria de caracter și evitarea autocompătimirii [8, p. 39].

Pe măsură ce înțelegem că stresul de luptă constituie un aspect integrant și evi-

tabil al luptei trebuie să ne întrebăm: Ce facem pentru a-l preveni? Trupele de uscat americane au inițiat o încercare deliberată de a-și pregăti comandanții în vederea controlării stresului. În 1994, a fost publicat regulamentul FM 22-51 „Manualul comandanților pentru controlul stresului de luptă”, pentru a asigura ca toți subofițerii și ofițerii comandanți de subunități să cunoască ceea ce trebuie despre oboseala de luptă - cum să o identifice, să o trateze și să o prevină.

În timp ce regulamentul FM 22-51 pune accentul pe controlul stresului de luptă, experiența evenimentelor recente a demonstrat valoarea controlului stresului de criză pentru militari, familiile lor și pentru civilii prinși în vârtejul acțiunilor din timp de pace. Evenimente precum atacuri teroriste asupra unor avioane de transport, bombardarea cazarmii trupelor de infanterie marină și a Ambasadei SUA din Liban, atacul cu rachete al irakienilor, acțiunile de înlăturare a urmărilor uraganului «Andrew», atentatul cu bombe asupra unui sediu federal din Oklahoma City, operația «Redarea Speranței» din Somalia constituie exemple de acțiuni recente care au reclamat asistența imediată a echipelor de control al stresului din cadrul trupelor de uscat și din forțele marine [9, p. 102]. Astfel, controlul stresului devine un factor tot mai important pentru personalul militar angajat în operații care nu sunt direct de luptă.

Când infanteria marină desfășoară forțe terestre și aeriene în Bosnia, comandanții de la fiecare nivel trebuie să fie conștienți că această acțiune poate să constituie un test dintre cele mai grele din punct de vedere psihologic. O astfel de situație reclamă o pregătire psihologică specializată fără precedent.

Unii veterani americani au supraviețuit

unor multiple acțiuni de luptă fără urmări fizice, mentale sau emoționale, dar mult mai mulți decât ne-am imaginat nu au reușit acest lucru. Cei ce se luptă zilnic pentru a înfrunta traumele psihologice de luptă sunt disprețuiți sau ignorați de veteranii-camarazi și de un public care, în majoritate, îi privește pe soldații profesioniști ca pe niște bunuri de consum [10, p. 102]. Această dihotomie aparentă nu face decât să evidențieze problemele. Care este dinamica psihologică a stresului de luptă cu care trebuie să aibă de-a face fiecare participant la luptă? Cum de unii sunt în stare să-i facă față iar alții nu? Ce se poate face pentru a-i pregăti din punct de vedere psihologic pe luptători pentru șocul mental, emoțional și spiritual al unei lupte intense?

O abordare a acestui gen de pregătire de luptă poate fi un seminar teoretic, având ca obiectiv imediat creșterea gradului de conștientizare a necesității controlului stresului de luptă de către ofițerii de la subunități [11, p. 102]. Tratarea problemei traumei de luptă are sens din mai multe perspective.

În primul rând, instruirea privind trauma de luptă contribuie la asigurarea bazei comune de deprinderi de luptă și lărgeste orizontul eforturilor actuale. În al doilea rând, lucrul esențial care lipsește din povestirile veteranilor din Vietnam, pare să fie conducerea subunităților. Ofițerii și subofițerii își câștigă meritele în funcție de măsura în care asigură o conducere eficientă a subunităților. Pregătirea privind prevenirea traumei de luptă este tot atât de fundamentală în cadrul pregătirii de conducere, ca și formarea deprinderilor legate de navigația terestră, coordonarea focului, folosirea armamentului și a tuturor deprinderilor de luptă necesare conducerii subunităților în timpul operațiilor militare [12, p. 102].

Principiile prevenirii traumei de luptă trebuie să-și găsească locul în pregătirea trupelor cât mai repede posibil. Suntem datorii cu acest efort celor care vor lupta zilnic cu urmările dureroase ale traumei de luptă; celor care se pregătesc astăzi pentru o viață nesigură, precum și familiilor care vor aștepta revenirea acasă a acestor viitori eroi.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Iacob, D. *Managementul organizațiilor*. 2000. București.
2. Mihalcea, R., Androniceanu, A. *Management: fundamente, interferențe, studii de caz, soluții*. 2000. București, Editura Economică.
3. Manolescu, A. *Managementul resurselor umane*. 1998. București, Editura R.A.I.
4. Milkovici, G.T., Boudreau, J.W. *Human Resource Management*. 1991. Boston, Sixth Edition Irwin.
5. Gregory Belenky. *Contemporary Studies in Combat Psychiatry*. 1987. New York, Greenwood Press.
6. Ardant du Pick. *Battle Studies*. 1991. New York, AMS Press.
7. Robert Haney. *Caged Dragons*. 1991. Ann Arbor, NH, Monumentum Books Ltd.
8. Jonathan Shay. *Achilles in Vietnam*. 1994. New York, Simon and Schuster.
9. William Henderson. *Cohesion: The Human Element in Combat*. 1985. Washington DC, National Defense University Press.
10. John Keegan. *The Face of Battle*. 1976. New York, Viking Penguin Press.
11. John Keegan. *Soldiers*. 1986. New York, Viking Penguin Press.
12. S.L.A. Marshall. *Men Against Fire: The Problem of Battle Command in Future War*. 1978. Gloucester, MA, Peter Smith.

UTILIZAREA ÎNTREBĂRILOR ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚARE A STUDENȚILOR MILITARI

Sergiu ȘARAMET*

„Poți să spui dacă un om este isteț după răspunsurile lui.
Poți să spui dacă un om este înțelept după întrebările lui.”

Naghib Mahfuz

This article addresses the importance of questions in teaching and learning process. Questions can and have been used for a wide variety of educational purposes: reviewing previously read or studied material; diagnosing student abilities, preferences, and attitudes; stimulating critical thinking etc. There are described the levels and types of questions as well as the architecture of powerful questions which can be used by teachers in order to achieve the lesson objectives and facilitate student's learning. From the author perspective developing student's abilities to ask and answer questions will help them to think critically and make good decisions on the battlefield.

Introducere

Căutarea informației este o activitate umană vitală care contribuie la procesul de învățare, la rezolvarea problemelor și la luarea deciziilor. Întrebarea este un instrument vital al gândirii umane și interacțiunii sociale care deschide uși spre date și informații, cunoștințe și înțelepciune. Întrebările au o arie largă de întrebuițare în funcție de contextul interacțiunii. Totodată, arta și știința de a adresa întrebări se bazează pe cunoașterea a CE întrebare să adresăm și CÂND să o adresăm. O întrebare este bună numai atunci când, răspunzând-o, ea evocă și contribuie la succes sau eșec în diferite contexte.

Nu este surprinzător că, pentru majoritatea dintre noi, întrebările trebuie să fie „inimă” învățării, abilitatea de predare și

învățare în procesul de învățământ. Din cele mai vechi timpuri, învățătorii au fost descriși ca fiind „profesioniști la punerea întrebărilor” și istoria recunoaște învățătorii ca filosoful de origine greacă Socrate, care a posedat abilități excepționale în formularea și adresarea întrebărilor.

Întrebările socratice [1]

Studentii trebuie încurajați să adreseze întrebări, deoarece răspunsurile din manuale inhibă, adesea, gândirea creativă. Pe drept cuvânt se spune că „gândirea se desfășoară nu prin răspunsuri, ci prin întrebări [...], doar acei studenți care își pun întrebări gândesc și învață”. Filosoful grec Socrate cunoștea bine această modalitate de a cultiva gândirea critică.

Profesorii care vor să folosească re-

spectiva tehnică a dialogului trebuie:

- să răspundă tuturor întrebărilor cu o întrebare care îl ajută pe student să-și dezvolte gândirea critică;
- să caute să înțeleagă, dacă e posibil, contextul celor spuse sau gândite și să urmărească implicațiile contextului cu ajutorul întrebărilor adresate (profesorul trebuie să aibă în minte cât mai multe informații de context despre fiecare participant);
- să trateze toate afirmațiile făcute ca având posibile legături cu ideile exprimate;
- să considere toate ideile exprimate ca având nevoie de aprofundare/ dezvoltare;
- să recunoască faptul că toate ideile pot exista doar în legătură cu alte idei;
- să recunoască faptul că toate întrebările adresate presupun întrebări anterioare și că toate ideile exprimate presupun idei anterioare (luate ca atare sau asumate).

Tipologia întrebărilor bazată pe taxonomia lui Bloom [2]

Întrebările trebuie folosite cu intenția de a atinge un scop bine definit. Toți profesorii trebuie să adreseze întrebări care îi vor pune pe studenți în situația să-și dezvolte gândirea critică.

Mai jos sunt clasele comportamentale ale taxonomiei Bloom, cu o scurtă descriere a fiecăreia, cu exemple de întrebări care cer de la studenți să folosească deprinderile de gândire la fiecare nivel de clasă comportamentală.

Cunoașterea (achiziție de cunoașterea) – a aminti materialul studiat anterior: vocabular, termeni, terminologie, semnificație(ii), definiție.

- ce este planificarea luptei?
- care sunt principiile luptei?
- care sunt elementele dispozitivului de luptă ale plutonului de infanterie în apărare?

Înțelegerea (Comprehensiunea) – înțelegerea sensului materialului memorizat și reformularea acestuia în termeni proprii.

- cum se compară cursurile de acțiune?
- ce semnifică drapelul de luptă?
- cum influențează terenul asupra ducerii acțiunilor de luptă?

Aplicarea (prin utilizarea teoriei învățării) - utilizarea noțiunilor, formulelor, regulilor, teoriilor deja învățate pentru a rezolva noi situații.

- cum ai dispune forțele și mijloacele în funcție de teren?

- bazându-te pe cunoștințele tale, ce procedeu de luptă ai adopta?

- cum se calculează distanța după flacăra de la gura țevii mitralierei inamicului?

Analiza (gândire logică deductivă) - stabilirea legăturilor și interacțiunilor elementelor și părților mesajului (identificarea de raporturi logice, cauzale)

- cum influențează condițiile meteo asupra acțiunilor de luptă?

- ce factori influențează distanța de tragere a armamentului de infanterie?

- care este probabilitatea ca ținta să fie lovită din prima lovitură?

Sinteza (activitate creativă) – elaborarea unui plan de acțiune sau set de informații care să corespundă sarcinii ce îi revine studentului.

- cum ai planifica ambuscada de foc în apărare?

- cum ai proceda dacă ai face o testare a unui nou tip de armament?

- cum ai folosi procedeele clasice de luptă pentru contracararea insurgenței?

Evaluarea (formularea opiniilor proprii) – folosirea unui set de criterii, stabilite de student sau specificat de profesor, pentru a ajunge la o judecată rezonabilă.

- este azi aplicabilă Arta Războiului a lui Sun Tzi?

*Sergiu ȘARAMET – locotenent-colonel, decanul Facultății de Științe Militare, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”. Comunicare prezentată în cadrul Conferinței științifico-ptctice „Probleme actuale ale psihologiei și pedagogiei militare”. Chișinău, 8 decembrie 2011.

– cum îndeplinește procesul de planificare cerințele câmpului de luptă modern?

– cum transportoarele blindate pot sprijini mai eficient acțiunile infanteriei debarcate?

Deseori, în loc de a se face referire la un nivel specific al taxonomiei, se folosește termenul de întrebări la „nivelul de jos” și la „nivelul înalt”. Întrebările la „nivelul de jos” sunt întrebările la nivelul taxonomiei de cunoaștere, înțelegere și nivelul simplu de aplicare. Întrebările la „nivelul înalt” sunt întrebările care cer o aplicare completă (abilitați de analiză, sinteză și evaluare). (Figura 1.)

Figura 1. Nivelele întrebărilor

De regulă, profesorul va varia nivelul întrebărilor chiar în cadrul unei singure ședințe. De exemplu, profesorul poate adresa studenților o întrebare de sinteză. Dacă va obține un răspuns incorect, el poate trece

De regulă, întrebările de la nivelurile de jos sunt adecvate pentru:

1. evaluarea pregătirii și înțelegerii studenților;
2. descoperirea părților vulnerabile și tari ale studenților;
3. revederea sau rezumarea conținutului materialului predat.

Întrebările de la nivelurile de sus sunt adecvate pentru:

1. încurajarea studenților pentru a gândi mai logic și mai critic;
2. rezolvarea problemelor;
3. încurajarea discuțiilor;
4. încurajarea studenților pentru a căuta singuri informația.

la întrebările taxonomiei de jos, pentru a verifica dacă studenții cunosc și înțeleg materialul. În cazul în care studenții nu pot răspunde nici la aceste întrebări, profesorul va trebui să-și schimbe temporar metoda

de predare și să treacă la revederea pe scurt a materialului. Dacă studenții pot răspunde la întrebările nivelului de jos, profesorul trebuie să aleagă o metodă de predare pentru a mișca studenții spre nivelul de sinteză, poate propune un studiu de caz care va fi folosit ca bază de plecare a studenților spre sinteze mai abstracte.

Arta și știința adresării întrebărilor

Întrebările sunt o precondiție pentru învățare. Ele sunt fereastra spre creativitate și perspicacitate. Întrebările motivează gândirea actuală și provoacă ipotezele învechite. Întrebările sunt și au fost folosite pentru o serie întreagă de scopuri de învățare cum ar fi:

- a deschide, stimula sau închide o conversație;
- revederea materialului citit sau studiat;
- provocarea gândirii critice la student;
- managementul comportamentului studenților;
- motivarea studenților;
- sondarea gândirii studenților;
- generarea energiei ca vector al mișcării înainte;
- obținerea de informații de la studenți;
- confirmarea faptului că grupul respectă procesul de învățare;
- a verifica dacă s-a înțeles corect;
- evaluarea cunoștințelor studenților;
- studenții vor fi ajutați să învețe singuri.

Tipuri de întrebări [3]

• Întrebări ce vizează nivelul literal al unui conținut. Sunt întrebări reproductive, ce oferă confort psihic, teama de greșeli fiind minimă;

• Întrebări de transpunere, ce necesită reformularea informațiilor și încercarea subiectului de a se transpune imaginar în situația descrisă, să descrie ce vede, aude, simte persoana în cauză.

• Întrebări interpretative, ce ajută la descoperirea conexiunilor dintre fapte, evenimente, idei. Acest tip de întrebări stimulează gândirea speculativă, critică.

• Întrebări aplicative, ce solicită rezolvarea unor probleme întâlnite în experiența proprie.

• Întrebări analitice, ce favorizează identificarea motivelor acțiunii unei persoane, pe baza unor informații prealabile.

• Întrebări sintetice, ce duc la rezolvarea creativă a unor probleme pe baza unei gândiri originale. Ele ajută la găsirea unor soluții alternative într-o situație dată.

• Întrebări de evaluare, ce solicită aprecieri și judecăți de valoare despre fapte, evenimente, etc.

Tehnici de punere a întrebărilor [4]

Întrebări închise

• Întrebări închise propriu-zise, ce solicită răspunsuri scurte și precise, de obicei o confirmare sau o negare (da/nu). Ex.: *Vă place să lucrați în această echipă? Ați participat și la alte cursuri de pregătire?*

• Întrebările „Cafeteria” sunt întrebări închise care oferă o alegere multiplă limitată. Răspunsul figurează obligatoriu în eșantionul propus. Ex.: *Considerați că acest curs ca fiind foarte eficient / eficient / puțin eficient / ineficient?*

Întrebări deschise

• Întrebările informative sunt întrebări ce permit să se facă turul unui subiect sau să se adune informații esențiale despre un subiect. Ex.:

Ex.: *Ce? Despre ce este vorba? Cine? Despre cine este vorba? Când?*

• Întrebările-oglină permit aprofundarea dialogului. Ele îl provoacă pe interlocutor să aducă precizări suplimentare la afirmațiile făcute.

Ex.: *Găsesc această decizie total inoperantă. Inoperantă? Da, pentru că...*

• Întrebările-releu permit exploatarea răspunsurilor interlocutorului.

Instructorul adresează altcuiva întrebarea care tocmai a fost pusă de un alt participant. Ex.: *Participant – Ce credeți despre această soluție? În ce mă privește, eu o consider inoperantă. Instructor – Inoperantă? Aceasta este și părerea dumneavoastră, domnule V.?*

• Întrebarea-test. Interlocutorul cere să i se precizeze sensul unui cuvânt sau expresie obscură căruia participanții îi atribuie sensuri diferite.

Ex.: *Ce înțelegeți dumneavoastră exact prin "sarcină dedusă"*

• Întrebarea-bumerang este formulată direct asupra unui punct din răspunsul antevorbitorului. Ex.: *Domnul M. tocmai ne-a vorbit despre cum a procedat în situația dată. În ceea ce vă privește, domnule X., dumneavoastră cum vedeți lucrurile?*

• Întrebarea-ecou. Întrebarea lansată de unul dintre participanți este repusă acestuia, solicitându-i-se tot lui să dea răspunsul. Ex.: *Hai să vedem, domnule M, ce răspuns credeți că vă voi da la întrebarea dumneavoastră?*

• Întrebări de verificare. Aceste întrebări permit să se verifice dacă cel căruia i s-a adresat întrebarea a înțeles corect ceea ce i s-a cerut să răspundă. Ex.: *Despre ce urmează să ne vorbiți în continuare?*

• Întrebări de direcționare. Aceste întrebări dirijează raționamentul celui întrebător spre răspunsul care este așteptat de la el. În acest caz, cel ce pune întrebarea domină situația. Ex.: *Sunteți de acord că aceasta este cea mai bună soluție în acest caz?*

• Întrebări pentru a se opune. Obiectul acestor întrebări este de a-l face pe interlo-

cutor să formuleze un răspuns în scopul de a fi contrazis. Și în acest caz, cel care pune întrebarea domină situația. Ex.: *Tot mai susțineți că nu ar trebui să-i dăm dreptul la cuvânt celui care a greșit?*

• Întrebări specifice. Acestea sunt folosite pentru a determina fapte. Ex.: *Cât timp ai consumat pentru a face analiza terenului?*

• Întrebări pentru a concluziona. Sunt întrebări ce au drept finalitate să sintetizeze toate informațiile care au fost furnizate în timpul discuției. În acest caz, cel care cere informațiile se află pe picior de egalitate cu toți ceilalți participanți la discuție. Ex.: *Ce concluzii am putea face în urma acestei analize?*

• Întrebări ipotetice. Acestea expun o situație teoretică de viitor. Ex.: *Ce vei face tu dacă...?*

• Întrebări retorice. La aceste întrebări nu se cere răspunsul studenților. Întrebările de acest gen pot să nu fie răspunse sau să fie răspunse de profesor. Acestea focusează studenții pe un alt unghi de vedere sau îi pregătesc pe studenți pentru o nouă direcție a ședinței.

• Întrebări multiple. Aceste întrebări au două sau mai multe părți distinctive. Ex.: *Ce credeți despre acest concept? Sunteți de acord cu acesta, dacă nu de ce și care alte concepte le vedeți relevante pentru acest caz?*

Întrebările ce stimulează gândirea critică:

• *Ce s-a întâmplat? De ce s-a întâmplat? Trebuie oare să se întâmple?* Se încurajează înțelegerea cauzelor și a efectelor, consecințele unor fapte, etc.

• *De ce ați acționat așa? A trebuit să faceți asta? Care au fost motivele?* Se creează posibilitatea de a se deplasa accentul spre

căutarea motivelor interioare sau a cauzelor.

• *Existau și alte lucruri care puteau fi făcute?* Se încurajează ideea că acțiunile sunt de fapt rezultatul unei alegeri sau sunt influențate de faptul că am ales sau nu cea mai bună alternativă posibilă.

• *A cui a fost responsabilitatea? Ce ai fi făcut tu într-o astfel de situație? Ce crezi că a simțit persoana respectivă? De ce crezi că a reacționat așa? Ce ai fi simțit tu într-o astfel de situație? Cum ai fi reacționat?* Se poate vedea în ce măsură indivizii empatizează în anumite situații.

• *Decizia luată a fost corectă? A fost greșită? De ce?* Acestea sunt întrebări esențiale care trebuie puse cât mai des posibil pentru a vedea stadiul dezvoltării morale a angajaților și tipul de leadership din grupul respectiv.

• *A fost un lucru bun pentru colectiv?* Astfel de întrebări se folosesc pentru a încuraja empatia și înțelegerea efectelor faptelor sau vorbelor asupra altor persoane. Aceste tipuri de întrebări îi ajută pe membrii grupului să ia în considerare motive mai puțin egocentrice, care ar afecta alte persoane din grup.

• *De ce credeți acest lucru?* Trebuie să facem tot posibilul să îi încurajăm pe oameni să-și motiveze răspunsurile.

Dimensiunile întrebărilor eficiente. [5]

Întrebările eficiente au trei dimensiuni (figura 2):

- Construcție;
- Scop;
- Ipoteză.

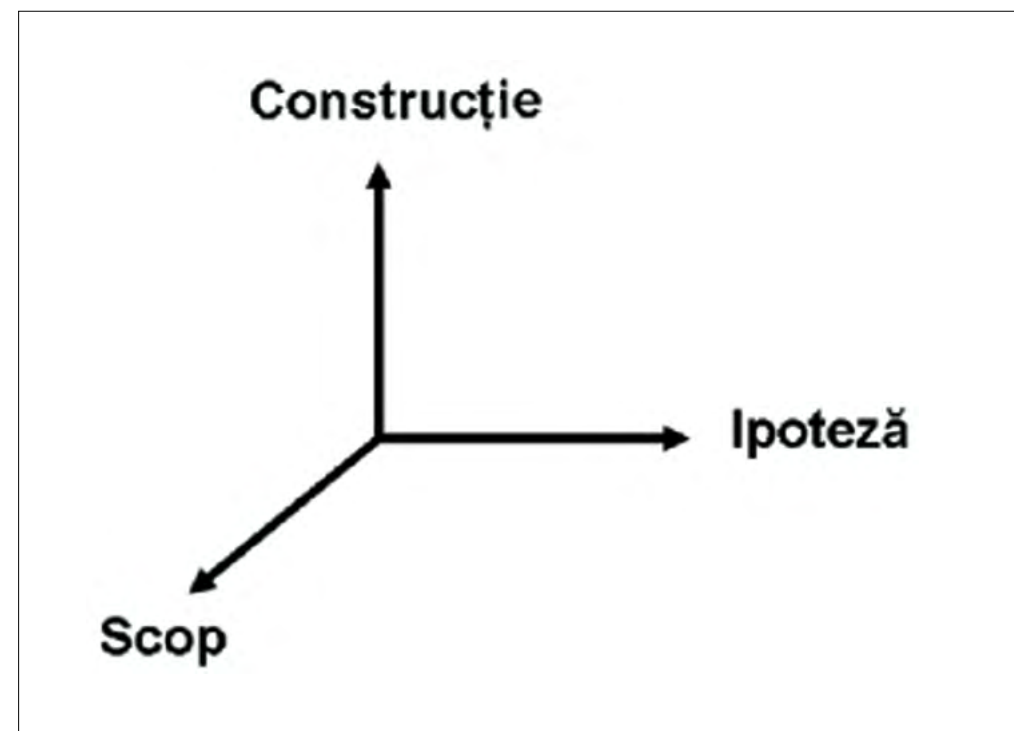

Figura 2. Dimensiunile întrebărilor eficiente

Construcția unei întrebări poate face o diferență critică la amplificarea sau diminuarea posibilităților imaginare pe care noi le considerăm. Este ea o întrebare de confirmare sau o negare (DA/NU)? Deschide întrebarea un interogatoriu cum ar fi Când, Unde, Cine, Cum, De Ce?

- Dacă o întrebare se referă la „CÂND”, ea cere informație despre timp sau durată;
- Dacă o întrebare se referă la „UNDE”, ea cere informație despre loc sau disponere;
- Dacă o întrebare se referă la „CINE”, ea cere o identificare;
- Dacă o întrebare se referă la „CUM”, ea solicită o instrucție sau o procedură;
- Dacă o întrebare se referă la „CE”, ea solicită o descriere;

• Dacă o întrebare se referă la „DE CE”, ea solicită o explicație.

• Este important să știm că pe lângă cuvintele pe care le alegem, **scopul** întrebării vizează eficacitatea interogării. Este evident că scopul unei întrebări trebuie să corespundă nevoii sau descoperirii pe care noi dorim să o realizăm. Notați impactul scopului la întrebările de mai jos:

- Cum putem face schimbul de informație fiind o echipă?
- Cum putem face schimbul de informație fiind o coaliție?
- Cum putem face schimbul de informație cu comunitatea noastră?

• Întrebările de mai sus își măresc progresiv scopurile. Câteodată întrebările pot fi interesante dar în afara scopurilor propuse.

• **Ipoteza** – aproape toate întrebările, explicit sau implicit, au un grad de prezumție integrat în ele. Revedeți și discutați gradul de prezumție încorporat în întrebările de mai jos:

- *Cum putem noi crea un sistem de securitate viabil în Moldova?*

• *Ce greșeli am comis și cine se face responsabil?*

• *Ce putem noi învăța din cele întâmplate și care sunt posibilitățile noastre acum?*

• *Cum putem noi elimina lipsa de cooperare între partenerii colaborativi?*

• *Care sunt posibilitățile de colaborare dintre instituțiile noastre*

Care din întrebări își asumă o soluție? Care din ele își asumă eroarea sau vina? Care din ele stimulează creativitatea, reflecția sau colaborarea dintre cei implicați?

Dificultăți întâlnite la adresarea întrebărilor

Adresarea întrebării – Deseori profesorul adresează o întrebare auditoriului, după care numește instantaneu un student pentru a răspunde la întrebare. Ca urmare, profesorul nu va obține imediat de la studenți răspunsul dorit, ci din contra, studenții vor încerca să nu răspundă. Pentru a evita asemenea situații, profesorul va proceda în felul următor: va adresa **întrebarea**, va lăsa o **pauză** pentru gândire, ulterior va **alege** studentul și-l va numi, îl va **asculta** cu atenție fără ca să-l întrerupă, chiar dacă răspunsul nu va fi unul așteptat, după aceasta va **evalua** răspunsul studentului.

Respondentul permanent – În fiecare grup există câte o persoană care va răspunde întotdeauna când se pune o întrebare. Deseori aceste contribuții sunt folositoare, dar, din păcate, cu cât vorbesc mai mult, cu atât mai puține șanse vor avea studenții mai tăcuți să se facă auziți. Iată cum pot fi aceștia combătuți, fără a-i ignora: chiar dacă dau răspunsul complet (din nou) la întrebarea dvs., mulțumiți-le, dar apoi treceți imediat la unul dintre studenții mai tăcuți și întrebați-l ceva de

genul „studentul Filip spune că... ce părere aveți? Ați avut astfel de experiențe? Ce ați face?” Poate că vă va spune că este de acord cu Filip, dar, cel puțin, a mai vorbit cineva. Data viitoare când Filip răspunde fără a fi întrebat, repetați procesul: în curând va realiza ce se întâmplă și că este de dorit să se manifeste doar atunci când este întrebat.

Dezacordul – Unii profesori intră în panică dacă, după ce pun o întrebare, există dezacorduri între studenți, iar aceasta se vede dintr-o discuție aprinsă. Ar trebui să vă bucurați de astfel de reacție, pentru că înseamnă că ați stârnit interesul membrilor! Rolul dvs. este acela de a dirija și controla discuția care nu trebuie să devină prea emoțională și conflictuală. Puteți interveni, astfel, atunci când se creează dezacorduri fără a se da motive clare. Mai întâi reflectați și recunoașteți sentimentele, de ex.: „sunteți foarte pasionat de acest subiect”. Nu reprimați sentimentele, pentru că acestea vor ieși la iveală oricum (probabil împotriva dvs.). Amintiți grupului că toate părerile trebuie respectate, că toată lumea are ceva de spus și deține o piesă din puzzle. Invitați-i să explice motivele care îi fac să spună un anumit lucru. Astfel, de multe ori, atmosfera se răcorește, iar discuțiile pot fi purtate din nou la un nivel rațional.

Răspunsurile la întrebări [6]

Profesorul trebuie să-și rezerve o parte din timp pentru a răspunde la întrebările studenților. Această modalitate de interacțiune dă ședințelor un caracter mai dinamic și permite exprimarea deschisă a opiniilor fiecărui student, fiind o sursă de informații și de feedback. Răspunsul la întrebări implică mai multe faze: de identificare a sensului, de construire a răspunsului și de

verificare a înțelegerii. Identificați tipul întrebării. La o întrebare închisă se așteaptă un răspuns precis, de tip „da” sau „nu”. Răspunsul poate fi completat; în acest caz, se reia întrebarea în începutul răspunsului. La o întrebare deschisă, răspunsul trebuie, de obicei, să cuprindă o opinie personală ori o argumentare a unui punct de vedere. În acest caz, răspunsul impune un moment de reflecție, de pregătire mentală.

Căutarea limitelor întrebărilor

Identificați contextul întrebării cu ajutorul cuvintelor-cheie folosite de interlocutor în formularea ei. Pot apărea mai multe situații:

• întrebarea se referă la un detaliu. Pentru ca răspunsul să aibă sens, este uneori necesar să facem referire la un context general al problemei;

• întrebarea se referă la un caz prea general, atunci se poate reduce domeniul, ilustrând cazul prin exemple concrete. Cazul particular este considerat semnificativ pentru întreaga situație;

• întrebarea poate conține o presupunere implicită (întrebare capcană): înainte de a răspunde, căutați informația ascunsă din întrebare. Apoi, demontați presupunerea în răspunsul dat. *Ex.: Este bine dacă fac acest material doar pentru tactică și pregătirea de geniu?* Indiferent de răspunsul afirmativ sau negativ, întrebarea implică o presupunere că materialul poate fi realizat mai ales pentru tactică și pentru pregătirea de geniu.

Recomandări privind ascultarea răspunsurilor

• Ascultați cu atenție fiecare răspuns, mai ales ca să nu existe întrebări deghizate sau incertitudini.

• Luați cunoștință de fiecare răspuns în parte.

- Arătați că ascultați prin limbajul non-verbal (aprobați din cap, zâmbiți, mențineți contactul vizual).

- Nu respingeți un răspuns ieșit din context – cel puțin persoana a răspuns și și-a prezentat punctele de vedere.

- Nu acceptați răspunsuri incomplete sau neclare – puneți întrebări clarificatoare. Astfel îi ajutați și pe ceilalți cursanți care, poate, nu au înțeles.

- Încercați să obțineți cât mai multe puncte de vedere.

- Dacă este cazul, de exemplu dacă se face o listă de valori ale grupului, scrieți răspunsurile pe flipchart, folosind pe cât posibil cuvintele persoanei care a dat răspunsul și fără să ignorați elementele valabile.

- Fiți sincer cu studenții. Sesiunea de întrebări și răspunsuri funcționează în ambele sensuri. Dacă vi se pune o întrebare justificată, dați un răspuns sincer și deschis sau promiteți că veți afla.

- Dacă credeți că întrebarea pusă de un student poate găsi răspuns și din partea grupului, nu răspundeți dvs., ci puneți întrebarea grupului: „Ce părere are grupul?”. Astfel se sporește gradul de învățare sau se stimulează discuția

Greșeli frecvente la adresarea întrebărilor

- Se pun mai multe întrebări în același timp.

- Profesorul pune o întrebare și tot el răspunde.

- Adresarea întrebărilor numai celor mai buni participanți sau celor pe care îi simpatizăm.

- Adresarea întrebărilor irelevante.

- Adresarea unui singur tip de întrebări.

- Adresarea întrebărilor într-un stil care intimidează.

- Ignorarea răspunsurilor.

- Nu se lasă timp de gândire.

Concluzii și sugestii

În etapa actuală, când Academia Militară a Forțelor Armate și-a ajustat planurile de învățământ la ciclul I (studii superioare de licență) și ciclul II (studii superioare de masterat) conform prevederilor Planului Cadru pentru studii superioare, se presupune, de asemenea, alinierea învățământului militar la standardele țărilor Uniunii Europene, factorul motric va fi realizarea unui învățământ centrat pe student [7], orientat spre dobândirea finalităților de studii și formarea competențelor prevăzute de Cadrul Național al Calificărilor. Aceasta presupune studiu individual din partea studenților, care va fi ghidat și motivat de profesori pe timpul orelor de contact direct. Un catalizator al motivării și dezvoltării gândirii critice a studenților sunt întrebările planificate ce urmează a fi puse pe timpul ședințelor, precum și stimularea studenților în adresarea întrebărilor.

Arta de a pune întrebări este una din abilitățile de bază pe care trebuie să o posedă un profesor pentru a avea succes în procesul de predare. Prin intermediul întrebărilor, profesorii pot extrage nu numai informație factuală, dar și să-i ajute pe studenți să stabilească conexiunea conceptelor, interfețele lor, să sporească gradul de conștientizare a problemelor, să încurajeze gândirile critice și imaginative și să ajute procesul de gândire critică. De asemenea, să-i ajute pe studenți să exploreze aprofundat nivelul cognitiv, de înțelegere, aplicare și analiză în procesul de învățare. Aceasta cere, de regulă, de la profesor o planificare prealabilă a întrebărilor care vor fi folosite la ședință. Tot aici trebuie avut în vedere și numărul întrebărilor planificate. Acesta nu trebuie să fie excesiv de mare pentru a evita suprasolicitarea și confuzia audienței.

Mediul câmpului de luptă asimetric și multidimensional cere lideri adaptabili, flexibili și gata să pună și să răspundă la între-

bări care vor duce la adoptarea deciziilor juste și obținerea victoriei.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Elder, L., Paul, R., *The role of Socratic questioning in thinking, teaching, and learning*, The Clearing House, 71 (5), 1998, p. 297-301.
2. <http://www.oir.uiuc.edu/Did/docs/QUESTION/quest1.htm> (accesat: 24.10.2011).
3. Lars Moeller, *Manual pentru instructorii pe mai multe medii*, Center for Journalistik og Efteruddannelse (Danemarca), 2006 p. 151-155.
4. Charles, R., Williame, C., *La communication orale*, ed. Nathan, 1992, p. 36-37.
5. Eric E. Vogt, Juanita Brown, and David Isaacs, *The art of powerful questions: Catalyzing Insight, Innovation, and Action*, 2003. P. 3-14.
6. Charles, R., Williame, C., *La communication orale*, ed. Nathan, 1992, p. 40-41.
7. *Planul Cadru pentru studii superioare*, aprobat prin ordinul ME nr.455 din 03 iunie 2011.

MODALITĂȚI DE EFICIENTIZARE A SISTEMULUI INFORMAȚIONAL

*Claudia ȚĂBULSCHI**

The amazing evolution of information technologies subdue the contemporary civilization to a challenge in terms of communication methods and processes, as well as for their environment. Although communication methods and processes have an impact on macroeconomic and organizational processes, information modeling procedures applied in informational processes can be successfully used in institution economic activities modeling. This is just one of the aspects of casual use of information technologies. The main role played by information technologies in business development institution is their primary role – as communication technologies.

The purpose and role of information system is to provide senior (and medium) management quick and easy access to information about key factors, decisive in achieving the overall institution goals as well as efficiently and effectively exercising the managerial control.

Models that are included in the information system must respond to the strategic decision process characteristics, different from the process appropriate for tactical or operational levels.

Revoluția tehnologiilor informaționale pune civilizația contemporană atât în fața unui salt uriaș în metodele și procesele de comunicare, cât și a mediului aferent acestora. Cu toate că acestea afectează doar în legătura cu procesele macroeconomice și cele organizaționale, procesele de modelare informațională aplicate în procesele informatice pot fi cu succes aplicate în cadrul modelării activităților economice a instituției. Aceasta reprezintă doar un singur aspect cazual al utilizării tehnologiilor informaționale. Principalul rol pe care tehnologiile informaționale îl joacă în activitatea instituției este cel de tehnologii de comunicare.

Schimbările radicale petrecute în ultimul timp pe plan internațional, dar mai ales pe plan intern, o dată cu modernizarea Armatei Naționale în vederea compatibilității cu standardele armatelor moderne, au obligat nu numai la adaptarea continuă a tehnologiilor de comunicare din cadrul

Academiei Militare al Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, dar și a metodelor de transmitere a informațiilor; așadar, necesitatea a ridicat problema eficientizării sistemului informațional de formare a deprinderilor intelectuale și practice necesare militarilor pentru exercitarea în condiții optime a comunicației.

Experiența a arătat că mijloacele clasice utilizate pentru acumularea cunoștințelor ce trebuie însușite nu mai sunt suficiente, ceea ce explică, de altfel, de ce în prezent acestora li s-au asociat o variată gamă de mijloace care facilitează procesul de formare a sistemului informațional în condițiile creșterii exponențiale a volumului de informații și a cerinței continue de reducere a timpului de însușire a acestora.

Între mijloacele care au îmbogățit considerabil baza materială a instruirii, un loc important îl ocupă sistemele informaționale ce constituie conglomeratul de fluxuri a informației, procese de prelucrare a infor-

mației, noduri de distribuire a informației capabile să reproducă în proporții determinate și cu un grad ridicat de autenticitate a comportamentului real al echipamentelor și dispozitivelor într-o varietate largă de situații ce se pot ivi pe câmpul de luptă.

Sistemele informaționale pentru management sunt ansambluri de instrumente ce oferă acces direct, on-line la informațiile relevante, într-o interfață prietenoasă, într-un dialog ușor de exploatat. Aceste informații oferite on-line, în timp real, au o importanță deosebită pentru managerii de nivel superior, pentru fundamentarea deciziilor și pentru exercitarea unui control managerial corespunzător.

Relevanța informațiilor reunește o serie de caracteristici, printre care: oportunitate, corectitudine și utilitate, iar interfața unui astfel de sistem trebuie să corespundă cerințelor unor utilizatori care au puțin timp, puțină experiență și deprinderi limitate în utilizarea calculatorului.

Scopul și rolul sistemului informațional este de a oferi conducerii superioare (și medii) acces facil și rapid la informațiile despre factorii cheie, decisivi în atingerea obiectivelor generale ale instituției, în exercitarea controlului managerial eficient.

Condițiile întrunite, specifice sistemului sunt:

- să fie cât mai ușor de utilizat, iar timpul de răspuns să fie imediat. Să folosească intensiv afișarea în mod grafic și să asigure accesul în timp real la bazele de date interne și externe;

- să ofere informații despre starea curentă de fapte și tendințele estimate pentru factorii cheie; forma de prezentare a informațiilor să fie conformă cu preferințele managerului ce utilizează sistemul.

Componentele principale pentru un management sistem informațional, ca și

pentru orice sistem informațional, sunt: echipamente, aplicații, telecomunicații, personal, date și interfața. Toate acestea trebuie alese astfel, încât să fie compatibile și să se integreze cu situația din organizație.

Modelele ce sunt incluse în sistemul informațional trebuie să răspundă caracteristicilor procesului decizional la nivel strategic, diferit de cel corespunzător nivelurilor tactic sau operațional. O problemă deosebit de importantă este alegerea softului, respectiv a pachetului de aplicații. Oferta pieței de software dedicat managementului sistemului informațional este destul de variată, iar alegerea pachetului de aplicații specializat trebuie să se fundamenteze pe anumite criterii.

Domeniul managementului se intersectează cu un număr mare de discipline: științe sociale, logică, filozofie, matematică, tehnologie informatică, relații internaționale, lingvistică și cultură. Pentru a fi bine pregătit, viitorul manager are nevoie de un bagaj bogat de cunoștințe din domenii variate și de abilități care să îi permită să îndeplinească o serie de funcții; toate acestea îl vor ajuta să își îmbunătățească din punct de vedere calitativ deciziile și abilitățile.

De aceea este ușor să spui că managerul are nevoie să adune informații pentru a ajuta reducerea nivelului de incertitudine în adoptarea unei decizii, aceste informații sunt folosite numai dacă sunt informații corecte. Dar organizațiile produc volume de informații în fiecare zi, cum poate deci un manager să aibă acces efectiv la toate acestea? Și odată ce are acces, cum le folosește? Răspunsul la aceste întrebări stă în utilizarea sistemelor informaționale de management și a sistemelor de susținere a deciziei. Cu ajutorul acestor sisteme managerii pot organiza, analiza și stoca cantități uriașe de informații și le pot accesa atunci când este nevoie.

* Claudia ȚĂBULSCHI – magistru, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Prin planificarea și adoptarea deciziei, managerii influențează semnificativ orientarea și succesul organizației (instituției). Managerii de succes și organizațiile (instituțiile) de succes depind de informații oportune și de încredere atunci când realizează planuri și adoptă decizii. Acest capitol explică modul în care informațiile oportune și de încredere pot deveni disponibile managerilor și felul în care managerii pot utiliza aceste informații pentru a îmbunătăți calitatea deciziilor lor.

Sistemul informațional reprezintă ansamblul datelor, informațiilor, fluxurilor și circuitelor informaționale a procedurilor și mijloacelor de tratare a informației menite să contribuie la statutul și realizarea obiectivului întreprinderii.

Procesul managerial este înțeles, în primul rând, ca un proces de folosire a informației, actul conducerii realizându-se în cadrul ciclului:

INFORMAȚIE → DECIZIE → ACȚIUNE.

Momentul central al acestui proces îl reprezintă luarea deciziei. Adoptarea acesteia generează informația decizională care, transmisă la executanți, se traduce în acțiuni de producție propriu-zisă.

Sistemul managerial al oricărei societăți poate fi privit ca rețea de informații, de comunicări orizontale și verticale în cadrul căreia compartimentele, personalul de conducere și personalul condus reprezintă nodurile rețelei. Iată de ce, pe structura organizatorică, sistemul managerial trebuie să folosească un sistem informațional adecvat și eficient.

Sistemul informatic este considerat o grupare de echipamente de calcul, proceduri reunite, organizate pentru a prelucra date, în vederea realizării anumitor performanțe măsurabile prin criterii stabilite.

În sistemul managementului toți conducătorii și salariații sunt legați între ei prin informații, care furnizează o rețea comunicațională unică. În această rețea, o ieșire informațională de la un organ reprezintă o intrare informațională pentru altele.

Fiecare manager reprezintă un nod al rețelei comunicaționale în care se întrepătrund o multitudine de informații. Sursele informaționale se caracterizează prin conținut, intensitate și regim temporal. Organizarea managementului se găsește în funcție de aceste caracteristici.

În viața managerială, informarea are un rol deosebit, reprezentând un instrument indispensabil în elaborarea procesului de dezvoltare a managementului sistemului informațional, în urmărirea realizării acestuia, în valorificarea resurselor și, în special, a realizării și depășirii profitului prevăzut de către manager. Datele și elementele informaționale sunt necesare la cunoașterea proceselor și fenomenelor manageriale, la examinarea lor critică în vederea fundamentării deciziilor ce se impun. La rândul ei, cunoașterea înseamnă stăpânire și prevedere, elemente ce reprezintă coordonatele esențiale ale managementului sistemului informațional.

Conceptul general ce stă la baza conducerii este cel al abordării acestuia în mod sistemic. Teoria sistemelor presupune existența organizației, a variabilelor de intrare, conexiunilor și interdependențelor informațional-decizionale, variabile de ieșire și obiective. Optimizarea raportului sistemic intrări-ieșiri este dependentă de valoarea intrinsecă a componentelor celor două subsisteme ale organizației, cel managerial și cel operațional.

Mediile economice trebuie să se adapteze rapid la aceste tehnologii care presupun costuri relativ ridicate determinate de elab-

borarea și întreținerea produsului informatic, dar și dificultăților crescânde de menținere la anumite standarde a nevoilor utilizatorilor.

Necesitatea adaptării devine stringentă în mediul financiar-contabil care privește schimbările într-un orizont de timp ca pe o protecție a investiției. Continua dezvoltare a domeniului tehnologiei informației impune elaborarea de noi metodologii pentru realizarea sistemelor de aplicații informatice, cristalizându-se în analiză și proiectare două tipuri de metode utilizate: tradiționale (structurate, orientate pe funcții/date, metode sisteme) și metode orientate obiect.

Metoda de management reprezintă o îmbinare multiplă și coerentă de principii, idei, orientări, procedee și studii de caz în care gradul de formalizare procedurală este relativ redus, iar formulările-nerigide. Metoda de management acordă o atenție deosebită imaginației constructive, posibilității de aplicare în mod creator a unor procese, studii de caz etc. la condițiile concrete din fiecare unitate economică. Aplicarea unei metode în practica de management trebuie să se înfăptuiască în mod creativ, având în vedere condițiile concrete din fiecare unitate economică.

Necesitatea adoptării unor metode noi de management este determinată de dinamismul evenimentelor ce au loc în unitate și cărora managerii trebuie să le facă față. Scopul principal al practicării acestor metode constă în creșterea eficienței activității managerilor privind coordonarea activității salariaților și în antrenarea acestora la realizarea obiectivelor propuse de unitate.

O anumită metodă de management aplicată într-o unitate economică, solicită ca toți sau aproape toți managerii să folosească procedeele și tehnicile specifice

acesteia, pentru a se putea cuantifica rezultatele și stabili efectele economice obținute în urma aplicării ei.

Pentru a putea răspunde cerințelor create, întreprinderile trebuie să urmărească o perfecționare continuă prin realizarea unor procese bine gândite și concretizarea acestora în programe de dezvoltare economică pe o perioadă de 3-5 ani „... numai o strategie bine formulată va ajuta conducătorul să aloce resursele într-o viziune unică și viabilă, bazată pe competențele și disfuncționalitățile interne, pe schimbările anticipate în mediu și mișcările concurenților inteligenți”.

În urma procesului de elaborare a programului previzional de dezvoltare a întreprinderii, pot apărea o mulțime de variante. Însă variantele posibile pot fi reduse la trei. Vom încerca să le determinăm: Varianta I. Când rezultatele obținute sunt mai mici decât cele care au fost programate pe baza parametrilor obținuți, putem conchide că la momentul estimării unitatea economică în cauză avea posibilități reduse pentru o activitate sigură de producție. Cauza principală a fost lipsa mijloacelor necesare pentru activitatea de producție. Acest și alți factori au contribuit la faptul că și nivelul programat nu a fost atât de pronunțat, deși s-a observat o tendință de majorare la toți indicatorii nominalizați.

De aici reiese necesitatea abordării și realizării unor măsuri concrete care ar permite obținerea parametrilor necesari. Realizarea lor trebuie prevăzută pentru următorii doi ani de activitate. De exemplu, creșterea gradată a profitabilității vânzărilor depinde direct de potențialul activității de producție la nivel de întreprindere și /sau particularitățile ramurii respective din economia națională. Din practica elaborării programului previzional de dezvoltare a unităților de

producție se recomandă susținerea ritmului de creștere al acestui indice la un nivel de 2,0-5,0% anual. Dacă nu este posibilă menținerea acestui ritm în baza activității operaționale, apoi o anumită creștere a profitului întreprinderii poate fi prevăzută prin diversificarea acestei activități (asimilarea altor surse și obținerea profitului respectiv). În ce privește rentabilitatea activelor, aici apare necesitatea stringentă de a revizui conținutul și structura patrimoniului întreprinderii pe baza unei inventarieri riguroase a tuturor bunurilor de care dispune unitatea economică la momentul aprecierii. Aceasta ne va oferi posibilitatea, în primul rând, să evidențiem bunurile, care, pe parcursul ultimilor 3-5 ani, nu participă la procesul de producție și, respectiv, nu aduc venit sau nu sunt necesare întreprinderii date. Surplusurile de bunuri trebuie vândute și /sau achitate în contul datoriilor curente altor agenți economici sau partenerilor de activitate.

Rolul informațional se consideră ca fiind punctul central pentru primirea și expedierea informațiilor necotidiene. Contactele inițiate prin intermediul rolurilor informaționale îl ajută pe manager să adune și să primească informații. Există trei roluri informaționale: rolul supraveghetorului, rolul propagatorului și rolul purtătorului de cuvânt. În rolul supraveghetorului, managerul studiază mediul în vederea culegerii informațiilor cu privire la schimbări, oportunități și la acele probleme care îi pot afecta unitatea. Rolul propagatorului implică furnizarea unor informații importante sau confidențiale către subordonați. Spre exemplu, președintele întreprinderii poate informa despre achiziționarea sau o viitoare fuziune, astfel încât nivelurile inventarului să poată fi reduse. În rolul purtătorului de cuvânt, managerul reprezintă

unitatea în relația cu diverse persoane. Această reprezentare poate fi pe plan intern, spre exemplu atunci când un manager pledează pentru un buget de călătorie mai mare pentru unitatea sa, sau pe plan extern, spre exemplu atunci când un manager discută poziția companiei în legătură cu emanațiile de noxe împreună cu o grupare locală care se ocupă de mediu.

Conceptul de societate informațională și, implicit, cel de sisteme inteligente sunt astăzi unanim acceptate. Se pot sublinia patru aspecte:

- informația este o resursă a organizațiilor și a persoanelor fizice, devenind principala sursă de bunăstare a firmei și a individului;
- informația stă la baza unor noi ramuri economice, în dezvoltare rapidă;
- informația poate fi utilizată în comun fără a se consuma;
- dezvoltarea tehnologiei informației și a sistemelor inteligente revoluționează activități fundamentale ale societății umane (afacerile, învățământul, guvernarea, managementul firmelor).

În general, orice activitate economică este constituită dintr-o mulțime de procese, fiecare dintre acestea putând fi definit pe baza unui eveniment economic șablon. De asemenea, domeniul de aplicație al activității economice este caracterizat printr-o colecție de obiecte (consumator, produse, resurse). Scopul sistemului informatic este să modeleze aspectele statice și dinamice ale realității economice cu cât mai multă acuratețe, ceea ce presupune o analiză și o proiectare perfect adaptate atât ale obiectelor, cât și ale proceselor. În acest scop, al doilea nivel al ierarhiei identifică tipurile relevante de procese din cadrul sistemului, iar nivelul al treilea descrie obiectele și interfețele care compun sistemul.

CONCLUZIE: Principalele măsuri întreprinse în cadrul strategiilor generale, aplicate recent, sunt axate pe ridicarea valorii învățământului național prin:

– implementarea strategiilor și tehnologiilor avansate, conlucrarea cu instituțiile similare din țară și de peste hotare, în scopul optimizării și eficientizării activității instituției;

– dezvoltarea etapizată a sistemului informațional al academiei (depinde de alocarea mijloacelor financiare din fondul bugetar de stat);

– dezvoltarea bazei de date cu resurse umane calificate și interesate să activeze în cadrul instituției (va asigura, după finalizarea procesului, selectarea minuțioasă și optimă a personalului destinat pentru angajare).

BIBLIOGRAFIE:

- Certan S., *Teoria administrării afacerilor*. USM, Chișinău, 2008.
Dicționarul de conducere și organizare. Politică, București, 1985.
Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a. Univers Enciclopedic, București, 1997.
 Lefter Ch., *Managementul transferului internațional de tehnologie*. All Educational, București, 1998.
 Nicolaescu O., Verboncu I., *Management*. Economică, București, 1995.
 Urăcescu M., *Sisteme informatice*. Economică, București, 2002.
 Proiectul „Legii cu privire la învățământul superior în Republica Moldova” „Legea învățământului” nr. 547 din 21 iulie 1995
 Monitorul Oficial Nr. 51-53 (2038-2040) hotărârea cu privire la aprobarea Concepției sistemului informațional educațional.
 Monitorul Oficial nr.5-7/25 din 11.01.2008 hotărârea pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, ciclul II nr. 1455 din 24.12.2007
 Strategia învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna, din 24 mai 2004
 Lege privind aprobarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006), 02 decembrie 2004.
 Legea cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din Republica Moldova, 16 iulie 1997.
 Legea privind aprobarea Regulamentului de Evaluare și Acreditare a instituțiilor de Evaluare și Acreditare a instituțiilor de învățământ, 04 iunie 1999
 Lege privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I, 7 iulie 2005
 Programul de modernizare a sistemului educațional aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.863, 16 august 2005
 Ministerul Educației, Tineretului și Sportului din Republica Moldova, www.edu.md
 Modernizarea Învățământului : Proiecte : Proiectul prezidențial SALT.
 Biroul Național de Statistică din Republica Moldova, www.statistica.md
 Centrul de Strategii și Tehnologii Universitare PRO Bologna, www.alamamter.md
 Asociația pentru Dezvoltare și Sprijin al Cercetărilor Științifice în Republica Moldova MRDA, www.mrda.md
 Fundația Soros în Moldova, www.sosros.md

Serviciul German de Schimb Academic, DAAD www.daad.de
 Ambasadei Statelor Unite în Republica Moldova, www.usembassy.md
 Serviciul de Cooperare și de Acțiune Culturală al Ambasadei Franței, www.alfr.md
 Universitatea de Stat din Moldova, www.usm.md
 Academia de Studii Economice din Moldova, www.asem.md
 Universitatea Tehnică din Moldova, www.utm.md
 Universitatea Agrară de Stat din Moldova, www.uasm.md
 Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu”, www.usmf.md
 Universitatea Liber Internațională din Moldova, www.ulim.md
 Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova, www.uccm.md

APLICAREA TAXONOMIILOR ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE

*Elena PAXIMADI**

This paper has described the taxonomies in the cognitive, affective and psychomotorial from different authors prospective. Was presented taxonomy construction, educational objects taxonomical model and training stages after Gagnè.

Termenul „taxonomie” vine din grecescul „*taxis*” – **așezare, ordonare, aranjare** și „*nomos*” – **lege**.

Taxonomia este știința care se ocupă cu studiul de identificare, grupare și numirea organismelor în funcție de relația lor fizică stabilită.

În practică, o taxonomie bună ar trebui să fie simplă, ușor de reținut, și ușor de utilizat.

O taxonomie se construiește pornind de la diferite principii [1, p. 102]: didactic, psihologic, logic, funcțional/integralist, al interdependențelor structural-sistemic dintre obiectivele taxonomice ale diferitor domenii (psihomotor, cognitiv, afectiv, motivațional, caracterial).

Începând din 1948, un grup de educatori au început clasificarea scopurilor și obiectivelor educației. Intenția a fost de a dezvolta un sistem de clasificare pentru trei domenii:

- ✓ cognitive;
- ✓ afective;
- ✓ psihomotoriu.

Acest material a fost finalizat în 1956 și este numit „*Bloom's Taxonomy of the Cognitive Domain*”.

Bloom a identificat șase niveluri în cadrul domeniului cognitiv:

- ✓ cunoașterea;
- ✓ înțelegerea;
- ✓ aplicarea;
- ✓ analiza;
- ✓ sinteza;
- ✓ evaluarea.

Pe parcursul anilor Bloom împreună cu Krathwohl modifică terminologiile:

- ✓ reamintirea;
- ✓ înțelegerea
- ✓ aplicarea
- ✓ analiza
- ✓ evaluarea;
- ✓ crearea.

* *Elena PAXIMADI* – lector superior Catedra comunicații și informatică, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Tabelul 1

Domeniul cognitiv (taxonomia lui B. S. Bloom, 1956)

Nivelul și definirea lui	Exemple
Cunoașterea – memorarea pe de rost a informației.	Reamintirea unei liste de cuvinte, a unui an istoric, a denumirii unei lucrări, a unui număr, a unui simbol etc. recitarea unei poezii. Reproducerea definiției unui termen a unei clasificări: a unei teorii.
Înțelegerea – reformularea unei informații cu propriile cuvinte; extrapolarea unei informații; rezumarea unui text/comentarea unui text.	Reformularea unei definiții în cuvinte proprii; Parafrazarea unei reguli; Expri-marea în cuvinte a unei formule de calcul a unui grafic.
Aplicarea – folosirea informației într-o nouă situație.	Aplicarea unor formule matematice în rezolvarea unei probleme: Aplicarea teoriilor psihologice ale învățării în practica educativă.
Analiza – divizarea unei informații în părțile ei constituente; descoperirea, prin efort personal, a părților componente ale unui întreg, a unor relații.	Descoperirea premiselor care stau la baza unui eseu filosofic; Identificarea erorilor din interiorul unei argumentări.
Sinteza – conceperea a ceva nou prin înțelegerea mai multor informații.	Conceperea unei pledoarii în apărarea unui punct particular de vedere exprimat într-o dezbateră; Formularea unei teorii. Conceperea unui plan personal de acțiune.
Evaluarea – formularea unei judecăți de valoare asupra unei creații.	Critica unei teorii a unui text literar, a unei creații tehnice etc. Examinarea validității interne și externe a unui experiment.

Domeniului afectiv i s-a acordat mai puțină atenție și este mai puțin intuitiv decât cel cognitiv. Acest domeniu este preocupat de valori, sau mai exact, cu percepția de probleme valoare, și variază de la simpla conștientizare (recepție), prin a fi capabil de a distinge valorile implicite printr-o analiză.

Taxonomia lui D'Hainaut este cea mai întocmită (1981), care, prin tipologia fundamentării pe transferul de concepte și metodologii a demersurilor intelectuale, se apropie mai puțin de cerințele taxonomice, dar se apropie de logica didactică, necesară pentru ușurarea efortului de operaționalizare a unor obiective educaționale.

Analiza pe care el o înfăptuiește pune în evidență diferite problemele pe care le implică operaționalizarea obiectivelor domeniului cognitiv și cele ale domeniului afectiv.

Obiectivul pedagogic cu predominanță cognitivă poate fi descris prin cinci caracteristici:

- Obiectul activității studentului;
- Natura activității studentului;
- Operatorul pus în joc sau solicitat;
- Produsul activității;
- Disponibilitatea componentelor activității (operator, obiect produs) în repertoriul cognitiv al studentului.

Caracteristicile unui obiectiv predominant afectiv sunt:

- Obiectul care va declanșa reacția afectivă și situația în care este inserat;
- Natura activității afective sau a atitudinii studentului;
- Operatorul afectiv;
- Comportamentul potențial sau răspunsul studentului;
- Disponibilitatea produsă în personalitatea afectivă a studentului.

Tehnica de operaționalizare a lui D'Hainaut are următoarele componente (pentru domeniul cognitiv):

- Activitățile cognitive ale studentului
- Materia (obiecte, produse)
- Gradul de integrare: Indică măsura în care o nouă achiziție „ar putea fi însușită și pusă în acțiune de cel aflat în procesul educației.”
- Circumstanțele
- Criteriile de succes

Tabelul 2

Domeniul afectiv (Krathwohl, Bloom, Masia, 1964)

Nivelul și definirea lui	Exemple
Receptivitate – a conștientiza existența, a acorda atenție unei stări.	Manifestarea unei atitudini tolerante față de posibilele diferențe existente între oamenii care aparțin diferitor culturi față de oamenii care au alte gusturi preferințe artistice etc. Acceptarea ideii că pot exista puncte de vedere diferite de cel personal cu privire la valoarea unui lucru/preocupări/teorii; Disponibilitatea de a asculta cu atenție ce spun alții în cadrul unei dezbateri.

Reacția de răspuns – a încerca să descopere satisfacția oferită de un nou domeniu de activitate/cunoaștere/creație; a încerca să aprofundeze un fenomen din proprie inițiativă.	Exprimarea sentimentului cu privire la respectarea unor reguli ale unui joc, chiar dacă nu a fost de acord cu ele în totalitate; Lectura unor cărți de un alt gen decât cel preferat până în acel moment, din dorința de aprofundare; Acceptarea unei responsabilități într-un nou domeniu de activitate; Trăirea unui sentiment de satisfacție în realizarea unei activități.
Valorizarea – a demonstra un interes constant pentru a anumită activitate prin probarea unei acțiuni de implicare și angajare.	A scrie un articol/o scrisoare unui ziar a cere cuvântul într-o dezbatere etc. pentru a-și exprima propriile sentimente generate de o problemă controversată; A dori să comunice celorlalți preferința personală pentru un anumit domeniu; A încerca să-i convingă pe alții de satisfacțiile pe care le poate aduce un anumit domeniu de activitate cunoașterea.
Organizarea – preocuparea de studiu sistematic a unui domeniu valoric cu preocuparea de conceptualizare de ierarhizare a valorilor care îl compun și de restructurarea a sistemului personal de valori.	A încerca definirea caracteristicilor unui obiect de artă operele literare, creații științifice etc. care trezește admirația personală. Preocuparea de a desprinde principalele direcții în care ar trebui să evolueze societatea/domeniu de activitate/cercetarea științifică a unui domeniu s.a.
Caracterizarea – conturarea și exprimarea viziunii personale asupra unui anumit univers valoric. În acest univers valoric, el poate să-și exprime aprecieri personale și pertinente, bazate pe o cunoaștere profundă.	Arată încrederea în sine atunci când lucrează independent. Cooperează în activități de grup (se afișează în echipă). Utilizează o abordare obiectivă în rezolvarea problemelor.

Robert Gagnè a fost primul care a integrat o taxonomie a rezultatelor învățării ce include toate cele trei domenii.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial el a fost rugat să instruiască fermierii în timp de 30 de zile în loc de 2 ani, ca să mănuiască avionul.

Robert Gagnè publică lucrarea *Condițiile Învățării* în 1965, în care a fost elaborată analiza obiectivelor de învățare și în care diferite categorii ale obiectivelor învățării au fost corelate cu moduri de proiectare a instruirii corespunzătoare.

El identifică cinci tipuri majore de învățare, fiecare necesitând diferite tipuri de instruire.

1. Informații verbale – exemplu: învățarea alfabetului.
2. Capacităților intelectuale – exemplu: adunare și scădere.
3. Strategii cognitive – exemplu: raționamente inductive și deductive; explorarea acțiunea unui magnet.
4. Atitudini – exemplu: modul în care se simte cu privire la lectură o carte.
5. Abilități motorii – exemplu: fixarea butoanelor sau să desfășoare o triplă de pe bordul de scufundare.

Această teorie necesită un set de condiții de învățare optimizată, de retenție, transferul de cunoștințe, considerând că există mai multe tipuri sau niveluri de învățare.

Etapele instruirii (după Gagnè)

Tabelul 3

STRUCTURA LECȚIEI	ETAPELE INSTRUIRII
Ecranul titlu	Captarea atenției
Segmentul de introducere	Studentul este informat asupra obiectivelor lecției
Prezentare generală	Obiectivele studentului
Materialele lecției	
Obiectivele lecției	Stimulează memorarea
Lista cu termeni specifici	Prezintă materialul
Tutorialul ecranul introductiv	Oferă ghidare în procesul de învățare
Ecrane cu informații	
Ecrane cu activități	Revizuirea materialului
Reacția inversă	
Practica	Verifică (evaluează) performanța
Testare	
Raport asupra performanțelor	Atestarea performanțelor

E.J. SIMPSON a elaborat taxonomia în domeniului psihomotor ce cuprinde 5 clase comportamentale, ordonate după criteriul gradului de stăpânire a unei deprinderi motrice. De către Harrow în 1972, a fost formulată o nouă taxonomie a acestui domeniu.

Tabelul 4

Domeniul psihomotor (Harrow, 1972)

Nivelul și definirea lui	Exemple
1. Mișcări reflexe – a răspunde la un stimul în mod involuntar, fără a premedita mișcarea.	Mișcarea de evitare a ciocnirii de un obstacol neașteptat; Schimbarea centrului de echilibru al corpului pentru a menține echilibrul.
2. Mișcări de bază – a realizat în mod voluntar mișcări simple cu un anumit scop.	Mersul, Scrisul.
3. Abilități perceptivă – a răspunde în mod adecvat unei informații provenite de la un organ de simț	A urmări cu privirea mișcarea unui obiect; Realizarea coordonării ochi-mână.
4. Abilități fizice – formarea unor abilități legate de rezistență, putere, flexibilitate și agilitate în realizarea mișcărilor.	A alege o distanță lungă; Schimbarea rapidă a direcției de mișcare.
5. Deprinderi motrice – realizarea unui ansamblu de operații cu un anumit grad de îndemânare sau măiestrie.	Înotul; Lovirea mingii de fotbal; Mănuirea unei unelte.
6. Comunicare nonverbală – transmiterea sentimentelor prin mișcări ale corpului	Pantomima; Dansul.

Taxonomia lui E. J. Simpson (pentru domeniul psihomotor) arată *gradul de stăpânire a unei deprinderi pentru a-i îndeplini o activitate motorie.*

Sunt stabilite șapte niveluri dintre care ultimele două nu au mai fost dezvoltate de autor:

1. Perceperea – stimulare senzorială, de selecție,
2. Dispoziția – emoțională, fizică,
3. Răspunsul dirijat (reacția) – imitație,
4. Automatismul,
5. Răspunsul complex – performanță automată,
6. Adaptarea,
7. Creația.

Bloom nu a finalizat lucrările în domeniul psihomotoriu, dar Dave a prezentat o versiune mai ușoară.

Imitație – observarea și imitarea individului după altă personalitate. Performanța poate fi de calitate scăzută. Exemplu, copierea unei opere de artă.

Manipularea – Fiind capabil de a efectua anumite acțiuni, urmând instrucțiunile și practică. Exemplu, crearea unei lucrări de sine stătător după orele ascultate.

Precizia – sunt puține greșeli evidente. Exemplu, editarea și reeditarea informației, în așa mod încât să fie foarte clară și explicită.

Articularea – acțiuni coordonate, realizarea armoniei și a coerenței interne. Exemplu, producerea unui film care implică muzica, teatrul, culoarea, sunetul etc.

Naturalizare – având în nivel ridicat de performanță devin naturale, fără a fi nevoie să se gândească prea mult la acesta. Exemplu, Michael Jordan joacă baschet, Nancy Lopez lovind o minge de golf etc.

Taxonomia după diferiți autori oferă o structură utilă pentru clasificarea obiectivelor de învățare. Taxonomiile reprezintă, pentru cadrele didactice, un mijloc de a obține cunoștințe mai multe despre obiective și de diferențiere a obiectivelor în funcție de vârstele și abilitățile diferite ale studenților.

Tabelul 5

Modelul taxonomic al obiectivelor pedagogice

Domeniul psihomotor (Simpson)	Domeniul cognitiv (Bloom)	Domeniul afectiv (Krathwohl)
Reacție complexă	Evaluare	Caracterizare
<ul style="list-style-type: none"> ✓ a se adapta la... ✓ a crea ✓ performanță automatizată 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a judeca ✓ a argumenta ✓ a valida ✓ a evalua ✓ a compara ✓ a standardiza 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a revizui ✓ a schimba ✓ a completa ✓ a dirija ✓ a rezolva ✓ a evita ✓ a colabora ✓ a rezista
Automatism	Sinteză	Organizare
<ul style="list-style-type: none"> ✓ a executa ✓ a avea deprinderi de ... 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a scrie ✓ a relata ✓ a produce ✓ a propune ✓ a sintetiza ✓ a planifica ✓ a proiecta ✓ a deriva ✓ a formula 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a discuta ✓ a abstrage ✓ a compara ✓ a teoretiza ✓ a organiza ✓ a defini ✓ a formula ✓ a omogeniza

Reacție dirijată	Analiză	Valorizare
<ul style="list-style-type: none"> ✓ a imita ✓ a descoperi un procedeu ✓ a descoperi ✓ a răspunde la.. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a distinge ✓ a identifica ✓ a recunoaște ✓ a analiza ✓ a structura ✓ a compara ✓ a deduce ✓ a detecta ✓ a căuta 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a-și spori ✓ competența prin ... ✓ a renunța ✓ a protesta ✓ a subvenționa ✓ a argumenta ✓ a dezbate a nega
Dispoziție	Aplicare	Reacție/răspuns
<ul style="list-style-type: none"> ✓ a cunoaște instrumente ... ✓ a lua atitudine ... ✓ a fi dis să ... ✓ a dori să ... 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a aplica ✓ a generaliza ✓ a utiliza ✓ a se servi de ... ✓ a alege ✓ a clasifica ✓ a restructura 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a se conforma ✓ a oferi spontan ✓ a-și petrece timpul liber într-o activitate ✓ a aplauda ✓ a urma ✓ a aproba ✓ a discuta ✓ a practica
Percepere	Înțelegere	Receptare
<ul style="list-style-type: none"> ✓ a auzi ✓ a vedea ✓ a pipăi ✓ a gusta ✓ a miroși ✓ a simți 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a transforma ✓ a ilustra ✓ a redefini ✓ a interpreta ✓ a determina ✓ a reorganiza ✓ a explica ✓ a demonstra ✓ a extinde ✓ a estima 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ a diferenția ✓ a scăpa ✓ a izola ✓ a accepta ✓ a acumula ✓ a combina ✓ a alege ✓ a asculta ✓ a controla
	Cunoaștere	
	<ul style="list-style-type: none"> a defini a recunoaște a enumera a aminti a distinge a identifica 	

În învățământul contemporan noua calitate a *raporturilor afective* care se stabilesc între profesor și studenți, tinde să evite traumele psihice, solicită profesori care să posede *trăsături de personalitate*, cum sunt; *autoritate reală* (dobândită prin profesionalism, moralitate, flexibilitate), nu impusă prin diferite forme de constrângere; *tact pedagogic*.

Eficiența predării ține de, cum profesorul reușește să trezească motivația studenților săi pentru problemele propuse spre studiu și pentru disciplina de învățământ predată.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Preda, I. Ferencz, *Abordarea obiectivelor procesului didactic*, 2001.
2. www.scribd.com, *Obiectivele educaționale transpuse în procesul de învățământ*.
3. www.scribd.com, *Obiectivele – pedagogice*.
4. www.scribube.com, *Tipologie, taxonomii, psihologie*.
5. www.iota.ee.tuiasi.ro/~aadascal/curs_iac/IAC_Manual_Draft.pdf
6. www.pshihopedagogie.blogspot.com/2007/08/4structura-si-dinamica-invatarii.html
7. www.scribube.com/sociologie/psihologie/tipologie-taxononii-psihologie14859.php
8. www.proeducation.md/art.php3?Modelul taxonomic al obiectivelor pedagogice.

ISTORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ

ARMATA SOVIETICĂ ÎNTRE CONCEPT,
STRUCTURĂ ȘI IDEOLOGIE (ANII 1970)

Ion XENOFONTOV*

In the postwar period, in the communist countries, the army was approached as a conquest and power protection tool, where the army would act in the society transformation direction and the economic changes as well. That is why the military and industrial complex was a main within the communist system. The official propaganda focused on the society mobilization in front of the enemy, even though the enemy was located outside the borders of the state.

În perioada postbelică, în țările comuniste, armata constituia un instrument de cucerire și de protecție a puterii, ea acționând, totodată, și în sensul transformării societății și al schimbărilor din economie [1, p. 68]. De aceea, nu întâmplător, complexurile, militaro-industriale erau mize ale puterii în cadrul sistemului comunist. [1, p. 70]

Constituirea unor centre de polarități (înglobând și sateliții acestora) va avea o influență considerabilă în dinamica structurilor militare internaționale. Forța nucleară, cursa înarmării, confruntările militare vor fi caracteristicile unei lumi suspecte, pregătite oricând să facă față unei intervenții străine. Arma nucleară, fiind în posesia unui număr restrâns de state (cinci), rămâne totuși prioritatea celor două mari puteri nucleare – Uniunea Sovietică și Statele Unite – „ceea ce desemnează o bipolaritate nucleară” [2, p. 47]. Cincisprezece ani după cel de-al Doilea Război Mondial, marile puteri cheltuiau de patru ori mai mult pentru cercetări și dezvoltare în scopuri militare decât în perioada războiului [3, p. 24]. Conform datelor ONU, bugetul

militar în plan mondial a atins apogeul în anul 1978 și constituia 400 mld. dolari americani [4, p. 17]. În anii 1960–1980, totalul cheltuielilor militare s-a cifrat la cca 9 000 miliarde dolari SUA. Mai mult, ritmul creșterii acestor cheltuieli nu era constant, înregistrându-se perioade tot mai scurte în care ele s-au dublat. Au fost necesari 12 ani (1960–1972) pentru o dublare a cheltuielilor militare, iar în perioada următoare – numai 6 ani (1972–1978) [3, p. 19]. Conform cercetătorilor români C. Morariu și C. Codiță, după 1945, în lume au fost înregistrate, până la sfârșitul anului 1982, 156 războaie, dintre care cele mai multe s-au desfășurat în Asia – 62, inclusiv 31 în Orientul Mijlociu, 17 în partea de sud-est etc. [5, p. 52–70]. O sumară trecere în revistă a acestor cifre înclină spre definirea perioadei postbelice cu termenul metonimic de *pace înarmată*. E necesar de accentuat însă că, în pofida tuturor disensiunilor, omenirea a reușit să evite izbucnirea unui nou război mondial. S-a conștientizat faptul că, prin folosirea armelor contemporane, s-ar fi precipitat distrugerea ambilor adversari și aceasta ar fi generat o catastrofă mondi-

ală. În lumea occidentală, modelarea mentalităților colective în vederea pregătirii unei noi conflagrații mondiale s-a dovedit destul de dificilă – memoria colectivă, încă destul de proaspătă (generația părinților, a bunicilor), a format o opinie publică internațională ostilă războiului, iar noua generație tindea să abordeze „un stil de viață relaxat” [6, p. 157].

În anii 1970, relațiile internaționale s-au configurat într-o nouă fază, determinată în literatura de specialitate prin conceptul *destindere*. S-au conturat condițiile necesare unui dialog de nivel interstatal și intercontinental, dialog de creare a unui mecanism de reglementare pașnică a diferendelor internaționale. Cel mai important eveniment în acest context l-a reprezentat desfășurarea lucrărilor Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), între 30 iulie și 1 august 1975 la Helsinki. Cei 33 de conducători de state participante au semnat Actul final, care prevedea, printre altele: *nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, inviolabilitatea frontierelor, reglementarea pașnică a diferendelor, neamestecul în treburile interne*¹. Actul final al CSCE s-a dorit un mecanism de aplanare a multiplelor conflicte interstatale, însă trebuie specificat că, alături de alte organisme internaționale (ONU, mișcarea de nealinie etc.), CSCE nu a reușit să aplaneze întotdeauna disensiunile, deoarece interesele unor țări sau lideri politici deseori contrazic normele de drept

internațional. Nu putem trece cu vederea nici cazurile din istorie când marile puteri, în scopul apărării propriilor interese și întru extinderea influenței globale, au promovat o serie de doctrine ce îmbrăcau forma unor așa-zise ajutoare, interese vitale pentru stat, pentru legitimarea acțiunilor în politica mondială – *doctrina Brejnev* în URSS,² *doctrina Carter* în SUA³ ș.a.

Un aspect important al destinderii îl reprezintă ameliorarea relațiilor sovieto-americane. În acest sens, au fost semnate 40 de documente ce marcau baza unei coexistențe pașnice [7, p. 131]. Formarea unui climat favorabil pentru abordarea unor chestiuni de nivel internațional, conștientizarea unui eventual dezastru mondial au fost catalizatorul principal al contrastului apropiere–îndepărtare, relație a două lumi opuse, una capitalistă și cealaltă comunistă. Măsurile politice veneau să reglementeze situația tensionată de pe mapamond, însă, în pofida acestui fapt, conservatorismul elitei politice sovietice, conduse de o doctrină ce nu mai corespundea situației, avea să dea o nuanță duplicitară mesajului politic. Deși Kremlinul declara un *discurs pacifist* [8], în realitate promova o *atitudine ofensivă* [9, p. 225]. La 24 februarie 1976, L. I. Brejnev, secretarul general al CC al PCUS al URSS, concentrat pe politica externă (chestiunile interne erau gestionate, în mod special, de Al. N. Kosâghin, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice) și întărirea

¹ Mai detaliat vezi: *Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, București, Editura Politică, 1975, p. 282-289.

² Conform *doctrinei Brejnev*, statele socialiste urmau să vină în ajutor altor state socialiste amenințate de „forțe reacționare”. Despre *doctrina Brejnev*, a se vedea *Pravda*, 26.09.1968, p. 2.

³ Potrivit *doctrinei Carter*, Golful Persic se considera drept regiune de o importanță vitală pentru SUA.

⁴ L. I. Brejnev însuși era un obsedat al imaginii personale de militar. Conform modelului lui Stalin, în anul 1976 a devenit singurul lider de partid care a primit gradul de mareșal al URSS. Făcea paradă cu medaliile sale, pe care le purta cu orice ocazie. Un banc în vogă circula în Moscova: lui Brejnev i se efectuase o intervenție chirurgicală pentru lărgirea pieptului, ca să poată expune toate decorațiile. Vezi Thomas Parrish, *Enciclopedia războiului rece*, București, Univers Enciclopedic, 2002, p. 51.

* Ion XENOFONTOV – dr., cercetător științific, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

armatei sovietice⁴, afirma: „Destinderea în niciun caz nu transformă și nici nu poate transforma sau schimba legile luptei de clasă. Nimeni nu se poate baza pe faptul că, în condițiile destinderii, comunismul va accepta exploatarea capitalistă..., principiul de neintervenție în chestiunile altor state, respectarea independenței și suveranității lor constituie o condiție esențială a destinderii. Nu ne eschivăm să spunem că vedem în destindere o cale mai favorabilă și pașnică de construcție a socialismului și politicului. Aceasta încă o dată demonstrează faptul că socialismul și pacea sunt inseparabile (s.n.)” [10, p. 694]. Mesajul politic al liderului sovietic conținea și niște obiective ideologice: de a pregăti societatea pentru situații excepționale. Pentru sovietici acest fapt „nu e decât un alt mijloc de a spori cuceririle socialismului pe seama capitalismului” [11, p. 515, nota 13]. În conceptul sovietic, imaginarul alterității, atât în sfera politicii interne, cât și în cea internațională, îl reprezenta răul (capitalismul), care trebuia distrus prin orice mijloace. În opinia lui Daniel Pipers, în deceniul opt, la apogeul puterii sovietice și al expansiunii ei teritoriale, teoria antiimperialistă a conspirației a dobândit o prezență extraordinară [12, p. 153]. Același autor menționează: „Conspiratismul mai creează un climat belicos, ce împinge populația la război și poate crea iluzia de forță care să ducă la un război” [12, p. 245]. Considerațiile respective au fost demonstrate cu lux de amănunte de experiența sovietică. În a doua jumătate a anilor 1970, atmosfera de suspiciune, de tensiune dintre cele două puteri antagoniste avea să alunece spre o nouă răcire a relațiilor. Opinia publică americană avea, în linii generale, o imagine negativă referitoare la URSS [13, p. 17]. În același perimetru, Uniunea Sovietică trăia iluzia unei grandor-

manii. În anul 1979, I. V. Andropov declara cu emfază că Occidentul era constrâns la destindere grație raportului de forțe în plan mondial, favorabil socialismului [14, p. 29]. Imobilitatea sovieticilor în gândirea politică internațională, schimbarea echilibrului de forțe, încălcarea principiilor expuse în Actul final al CSCE etc. au constituit parametrii esențiali ce au dat ton pulsului internațional.

În Uniunea Sovietică, în congruență cu factorul politic evolua și cel militar. Statul sovietic, aflat sub euforia de învingător în cel de-al Doilea Război Mondial, și-a consolidat pozițiile, incluzând toate caracteristicile militarismului, ca regim politic care se sprijinea pe forța armată, cu cele trei componente: expansionism, revanșardism și activitate camuflată [15, p. 21, 52]. În construcția militarismului s-a aplicat și o terminologie specifică, marcată de un limbaj conflictual, cu valențe ale unei identități socioculturale violente [16, p. 240-241, 271-273]. Renumitul sovietolog francez Nicolas Werth consideră că „ponderea armatei a cântărit greu în opțiunile politice și economice, ca în și cele ale politicii externe a URSS în anii 1965-1985” [17, p. 70].

Din perspectiva istorică a sovieticilor, armata, arsenalul militar constituiau un mijloc de a se impune și de a intimida adversarul. Experții occidentali au constatat faptul că Rusia (inclusiv sovietică) ultimelor două secole a deținut un număr substanțial de soldați, rușii „se așteptau mereu să fie atacați” [18, p. 86]. Obiectivul major al sovieticilor era acela de a se prezenta superiori din punct de vedere militar adversarilor, iată de ce, în anul 1979, N. V. Ogarkov, șeful Marelui Stat-Major al Forțelor Armate ale URSS, în scopul descurajării Occidentului, declara patetic faptul că „Uniunea Sovietică a dobândit superioritate militară asupra SUA,

continuând să o mențină, că ele se vor afla sub această amenințare și ar fi bine să se resemneze în fața situației create” [19, p. 29]. Uniunea Sovietică, marcată de *sindromul puterilor mari* [20, p. 538-540] și înconjurată de o „salbă de state clientelare”, deținea o armată considerată nu doar forța capabilă să mențină securitatea URSS, ci și o „garanție a securității tuturor țărilor din lagărul socialist” [21, p. 29].

În urma anexărilor, URSS și-a extins teritoriul, iar spațiul inclus forțat urma să fie „protejat de armată”. Structura militară era creată în scopul de a asigura formarea unui *brâu de siguranță mobil* atât în fața pericolului intern, cât și extern. Astfel, pe teritoriul RSS Moldovenești erau dislocate o serie de unități militare ale armatei sovietice. În anul 1956 s-a format Armata a 14-a, în componența căreia intrau 4 divizii: 3 infanterie (86 dislocată în Bălți, 59 dislocată în Tiraspol, 14 dislocată în Belgorod-Dnestrovsk) și 1 mecanizată (69 – Bolgrad). Alături de unitățile Armatei a 14-a, în Moldova mai existau componente ale Armatei a 5-a de aviație, ce subordona nemijlocit direcției Districtului militar Odessa (Escadrila 56 elicoptere și Escadrila 5 avioane de recunoaștere). Regimentul 86 de avioane de vânătoare dislocat în Mărculești făcea parte din infrastructura 119 a flotei din Marea Neagră, iar regimentul 300 de desant din centrul Chișinău era parte a Diviziei 98 de desant dislocată la Bolgrad. Mai târziu, baza tehnico-materială a acestor unități a fost folosită în procesul de organizare a unităților Armatei naționale a Republicii Moldova [22].

Sistemul militar de tip socialist includea: instituții și forme de conducere militar-politice; forma de organizare a forțelor armate (regulate), permanente și nepermanente; recrutarea și completarea forțelor armate, formarea cadrelor necesare ale for-

țelor armate; pregătirea și educarea forțelor armate; mobilizarea potențialului militar; instituțiile și organizațiile social-economice cu destinație militară și care concurează la asigurarea forțelor armate, sistemul de asigurare militară. Mecanismul de recrutare-încorporare cuprindea un ansamblu de activități și relații între diferite organe militare și civile, în scopul completării unităților militare cu tineri conform necesităților instruirii [23, p. 24-25].

Profilul conceptual-ideologic al discursului politic sovietic din anii 1970 a marcat valențele unei *ideologii militare*, orientate spre un sistem de valori și idei cu tangențe în aria „obținerii victoriei în război”, fapt reflectat în doctrina militară a țării, în regulamente și documente militare etc. [24, p. 375]. Rolul armatei sovietice, în condițiile în care „războiul mondial nu era inevitabil” [25, p. 6] îl constituia „neutralizarea intervenției americane” [26, p. 20], de aceea se punea accent pe „întărirea capacității de apărare și de creștere a potențialului de luptă” [27, p. 28].

Conceptualizarea formării armatei sovietice era profund marcată de evenimente „fondatoare” ale statului sovietic. Atât în URSS, cât și în alte țări socialiste [28, p. 10] se punea accent pe unitatea dintre armată și *partid*. În mai 1965, cu ocazia celebrării a celei de a XX-a aniversare a victoriei din 1945, s-a subliniat „uniunea indefectabilă dintre Partid și forțele armate ale URSS” [29, p. 69]. La 7 mai 1976, L. I. Brejnev, luând titlul de mareșal, estima în mod solemn convergența sau chiar simbioza intereselor partidului și ale Armatei [29, pag. 70]. Într-o carte publicată la Chișinău în 1976 se menționa că „Armata Sovietică este opera Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Ea a apărut ca o armată a muncitorilor și țăranilor eliberați de

cătușe, ca o armată a primului stat socialist, care și-a asumat cele mai bune tradiții ale norodului ei. Crearea și dezvoltarea Armatei Sovietice și Flotei este indisolubil legată de activitățile Partidului Comunist, de numele marelui Lenin. V. I. Lenin a creat teoria cu privire la apărarea Patriei Socialiste, a determinat rolul istoric, caracterul și principiile organizării armatei proletariatului care a biruit” [27, p. 2]. Totodată, „strategia militară sovietică”, identificată ca un „sistem de cunoștințe istorice despre legile obiective ale războiului”, era promovată în numele „intereselor de clasă” [30, p. 32]. Omogenitatea societății sovietice, „angajate pe calea construcției socialiste”, se considera că are un impact și asupra „întăririi forțelor armate” [31, p. 102–103]. Prin urmare, și discursul oficial referitor la rolul armatei sovietice avea să fie în conexiune directă cu direcțiile politice trasate de Partidul Comunist al URSS.

În scopul îndoctrinării și mobilizării resurselor umane se pune accent pe instruirea și educarea trupelor [32, p. 14]. În literatura propagandistică a perioadei se prezenta „grija” deosebită a partidului față de cadrele militare: „Forța principală care determină puternicia armatei și flotei o formează oamenii, cadrele. De conștientizarea lor, de măiestria lor de luptă, de gradul de disciplină, de atitudinea față de obligațiuni și de străduința lor depinde capacitatea de luptă și starea de a fi gata de luptă a trupelor. Datorită grijii partidului, forțele noastre armate dispun de minunate cadre de comandă, politice și tehnico-ingenerești, capabile să traducă cu fermitate în viață politica partidului, să conducă cu pricepere efectivul de soldați, să-l instruiască și să-l educe, și dacă va fi nevoie să-l ducă în luptă

și să învingă orice agresor” [27, p. 30]. Rolul armatei era argumentat și prin necesitatea de „a păzi de nădejde munca pașnică a oamenilor sovietici..., munca creatoare a norodului care construiește comunismul”. Armata sovietică era apreciată ca „bastion al socialismului”, aflată „în serviciul Partidului” [33, p. 26–101].

În scopul pregătirii viitorilor ostași ai armatei sovietice, pentru aceștea se organizau diferite activități: se celebra „Ziua recrutului”, se afixau panouri de onoare ale ostașilor pământeni, în școli activau „facultăți ale viitorului ostaș”, în centrele raionale – „universități populare de educație militar-patriotică” în frunte cu un rector – comisar-militar [34, p. 9–17].

În cadrul instruirii militarilor se pune accent pe memoria celui de-al Doilea Război Mondial, act „transformat într-un spectacol propagandistic” [35, p. 16]. În școli se organizau întâlniri cu veteranii celui de-al Doilea Război Mondial sub genericul „două generații – două destine” [33, p. 17].

După recrutare tinerii erau instruiți în unitățile militare din URSS, care reprezentau un tip de efebii contemporane. Alături de pregătirea fizică, care includea o gamă variată de exerciții fizice și abilități în manevrarea tehnicii militare, se pune accent pe pregătirea ideologică a recruților. Instrucția militară, în plan politico-ideologic, era susținută în unitățile militare de către un *politruk* (*zampolit*)⁵ – ofițer ce susținea, săptămânal, *peatiminutka* (ședința de cinci minute) –, furnizând informații despre politica internă și externă a Uniunii Sovietice. Instructorii politici erau selectați în mod minuțios, atenționându-se asupra pregătirii lor profesionale [36, p. 198].

Activitatea ideologică în cadrul Forțelor Armate ale URSS era susținută în unități militare de resurse umane special antrenate (politrucci), organizații comsomoliste și comuniste etc., care aveau drept scop inocularea ideilor marxist-leniniste, educarea în spiritul ideilor comuniste, de „apărare a Patriei socialiste”. Erau prevăzute o serie de acțiuni teoretice, de propagandă, de diseminare a ideologiei comuniste, de culturalizare etc. Chintesența discursului ideologic era „inocularea în conștiința militarilor sovietici a ideilor marxist-leniniste, explicarea politicii partidului, formarea unei conștiințe a datoriei militare, mobilizarea la executarea sarcinilor” [37, p. 282].

Aceste linii ale propagandei sovietice, marcate de suprasolicitări patriotice, aveau drept scop „mascarea dificultăților vieții cotidiene, sporită în prestigiul ei grație priorității date cheltuielilor militare, care permiteau țării să ducă o politică internațională de supraputere” [29, p. 70]. Menținerea anxietății, catalizată de perceperea unor pericole, era folosită de Partidul Comunist și pentru alungarea gândurilor de la situația economică dificilă (în anul 1975, economia sovietică a jalonat o cotă de creștere zero [38, p. 88–89]), de la problemele naționale [39, p. 10] sau de la abuzurile regimului, iar expansiunea militară disimula primii indici de regresie a nivelului de trai al populației⁶.

Liderii politici sovietici au recurs la propaganda militantă ce folosea un limbaj

acerb și de altercație la adresa adversarului. Ajutorul internațional din lagărul socialist împotriva imperialismului, lupta de clasă – reprezintă noțiuni ce instigă la violență, iar mecanismul coercitiv al dezinformării a reprezentat un mijloc de luptă în profilul strategiei directe și indirecte a statelor totalitare. Propaganda oficială s-a cristalizat pe dimensiunea de mobilizare a societății în fața adversarului, chiar dacă inamicul se afla în exteriorul țării. Un rol important în asigurarea acestui mecanism complex l-a avut armata sovietică, implicit și moldovenii mobilizați în componența acesteia. Pregătirea ideologică a recruților era marcată de conexiunea dintre trecutul trăit individual și colectiv, ritualul statal și istoric, care era efectuat prin intermediul aniversărilor jubiliare, comemorărilor, programelor școlare, filmelor artistice, mass-media etc. ce conțineau un discurs militant, de pledoarie a eroismului *pentru apărarea Patriei sovietice* și disponibil, în virtutea acelor idealuri, *la fapte eroice*. Plasată în contextul unei comunicări empatică, generația tânără, pe fundalul unui conflict latent cu generația în vârstă, era anchilozată și frustrată că nu a participat în cel de-al Doilea Război Mondial, pentru a se remarca prin acțiuni de eroism. Pentru tinerii sovietici, acest raționament propagandistic a marcat tendința unei convenții social-politice – *garanția de a deveni, ca soldat, în cercul bărbaților veritabili*.

⁵ Locțiitorul comandantului pentru lucrul cu efectivul.

⁶ Referitor la mecanismul aplicat de autorități în conflictele militare, a se vedea Dona Tudor, *Manipularea opiniei publice în conflictele armate*, Cluj-Napoca, Dacia, 2001, p. 184.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Polirom, 1998.
2. Traian Grozea, *Implicații ale factorului militar în viața internațională*, București, Editura Politică, 1987.
3. Sergiu Verona, *Cursa înarmărilor. Armamente-tehnologie-strategie*, București, Editura Politică, 1984.
4. *Organizația Obiedinennyh Nații. Sbornik dokumentov*, Moskva, Izdatelstvo Nauka, 1981.
5. Constantin Morariu, Cornel Codiță, *Confruntările armate în epoca contemporană, în Despre pace și război în era nucleară*. Culegere de studii, București, Editura Politică, 1985.
6. Michael Haward, *Războiul în istoria Europei*, Timișoara, Sedona, 1997, p. 157.
7. A. A. Migolatiev, *Imperializm i militarizm*, Moskva, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, 1979.
8. Oleg Bykov, *Le probleme du desarmement dans la politique mondiale de notre temps*, în *La politique soviétique de Paris. Thème du XI-e Congrès mondial de l'Association internationale de science politique*, Moscou, 1979, pp. 90-101; David Holloway, *The Soviet Union and the Arms Race*, Yale University Press New York and London, 1984, p. 76.
9. Zbigniew Brzezinski, *Europa Centrală și de Est în ciclul Tranziției*, București, 1995.
10. L. I., Brejnev *Moladym – stroiti kommunizm*, Tretie dopolnennoe izdanie, Moskva, Izdatel'stvo političeskoj literatury, 1978.
11. François Furet, *Trecutul unei iluzii*. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX, București, Humanitas, 1996.
12. Daniel Pipers, *Paranoia Conspirației. Originea și înflorirea stilului paranoic*, Antet, f.a.e.
13. A. V. Ciurmanteev, *Osobennosti formirovania predstavlenij ob SSSR v massovom soznanii SȘA v 1980-h godah*. Avtoreferat na soiskanie ucenoi stepeni kandidata istoriceskih nauk, Moskva, 1990.
14. Mroz John Rdwin, *Politica externă a URSS și noua gândire*, în *Alternative*, nr. 17-18, 1990.
15. V. I. Skopin, *Militarismul. Studiu istoric*, București, Editura Militară, 1960
16. O. A. Danilenko, *Iazâk konfliktâ v transformiruiuşemsea obşestve: ot konstruirovania istorii – k formirovaniiu soţikuliturnâh identicinostei*, Vilinius, EGU, 2007.
17. Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice de la Hruşcirov la Gorbaciov*, București, Corint, 2000.
18. Francis Fukuyama, *Sfârşitul istoriei?*, București, Vremea, 1994.
19. John Rdwin Mroz, *Politica externă a URSS și noua gândire*, în *Alternative*, nr. 17-18, 1990.
20. Victor Zubco, *Hazardul politic în război și anti-război ca perturbator al sistemului internațional*, în *Probleme actuale ale științelor socio-umane în condițiile integrării europene*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2006.
21. Vezi P. A. Jilin, *Voorujennye silî SSSR i zaščita Soşialisticeskogo gosudarstva*, în *Commision Internationale D' Histoire Militaire*. Acta, nr. 5, 10-17 VIII, 1980, Bucurest, 1981, p. 47; Gheorghe E. Cojocaru, *Tratatul de Uniune Sovietică*, Chișinău, Civitas, 2005.
22. Victor Gaiciuc, *Premise ale formării organismului militar al Republicii Moldova*, în *Cugetul*, 1999, nr. 4, pp. 22-24; *Idem*, *Constituirea Armatei naționale a Republicii Moldova în contextul evenimentelor istorice*, în *Tyragetia*, nr. IX, 1999, pp. 285-286; *Idem*, *Constituirea Armatei naționale a Republicii Moldova*. Teză de doctorat, Chișinău, 2000, p. 170; Vitalie Ciobanu, *Unele aspecte ale creării Armatei naționale a Republicii Moldova (1989-1992)*, în *Administrarea publică*. Revistă metodică-științifică trimestrială, nr. 3, Chișinău, 2006, p. 108.
23. C. Zamfirescu, T. Perju, Toma Grama, I. Ivan, *Sistemul militar. Organizarea, recrutarea și mobilizarea armatei*, București, Editura Militară, 1973.
24. *Voennâi enşiklopediceskii slovari*, Moskva, Eksimo, 2007.
25. L. I. Brejnev, *De strajă păcii și socializmului*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1980.
26. Raymond L. Garthoff, *Deterrence and the Revolution in Soviet Military Doctrine*, Washington D.C. The Brookings Intitution, 1990.
27. S. A. Iacimeniov, *La straja păcii și socializmului*, Chișinău, Știința, 1976.
28. *Armata Republicii Socialiste România. Sintează social-politică și militară*, București, Editura Militară, 1978.
29. Nicolas Werth, *Istoria Uniunii Sovietice de la Hruşcirov la Gorbaciov*, București, Corint, 2000.
30. Traian Grozea, *Tendințe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane*, București, Editura Militară, 1991.
31. *Orientări și tendințe în sociologia militară contemporană*. Vol. I, București, Editura Militară, 1974.
32. Constantin Posea, *Teoria generală a științei militare*, Sibiu, 1998
33. Claude Delmas, *La politique militaire soviétique*, Paris, Presses Universitaires de France, 1983.
34. A. I. Gladâș, *Pregătim apărători ai Patriei (Din experiența de munca a sovietelor locale din raionul Edineț)*, Chișinău, Cartea Moldovei, 1985.
35. Ludmila Cojocari, *Politici ale memoriei în Republica Moldova în contextul proceselor de integrare europeană*, în *Akadosmos*. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, nr. 2 (17), Chișinău, 2010.
36. *Voennie voprosy v kurse istorii SSSR*, Moskva, Voenizdat, 1986.
37. *Voennii enşiklopediceskii slovari*, Moskva, Voenizdat, 1984.
38. Vezi Jean-Francois Revel, *Reverimentul democrației*, București, Humanitas, 1995.
39. *Nationalities and nationalism in the USSR: a Soviet Dilemma*, Washington, 1977.

PARTICULARITĂȚI LEXICO-SEMANTICE ALE TERMENILOR MILITARI DIN EPOCA MEDIEVALĂ

Marin BUTUC*

The Romanian military terminology establishes among a range of lexical means of the military domain, that is characterized not only through some specific terms that convey various meanings, individualized lexical and semantically that have to differentiate from the general-use word-category, but namely that the special category of military terms suppose to have direct and open relation with the general-use word-category. On the background of the of this specialized military lexicon in interaction with the words of general use it is to understand how functions and establishes a specialized lexical system, in this case the system of Romanian military terminology.

În textele românești medievale dispunem de o mulțime de cuvinte și expresii speciale, care reprezintă limbajul profesional militar al epocii. Lexicul specializat militar, prin rădăcinile lui, este strâns legat de vorbirea orală, de stilul popular, cu care, împreună, făceau parte din vocabularul limbii române literare vechi. Lexicul popular era principala sursă a lexicului specializat militar, dar și a lexicului literar românesc, în general [1, p. 175]. La drept vorbind, limbajul militar medieval era alcătuit din termeni cu un grad de specializare ridicat (*tun, suliță, balimez, ghebhanea, aga, armaș* ș.a.), dar, în general, era alcătuit și din termeni a căror semnificație militară poate fi determinată numai din contextul vorbirii; în alt context acești termeni puteau manifesta o altă semnificație. Din această cauză, semnificația lexico-militară a multor termeni este identificată mai mult pe baza contextului verbal al scrierilor de limbă română veche. Astfel, în cadrul terminologiei militare vechi, întâlnim termeni aflați într-o relație indispensabilă cu

fondul principal lexical. De exemplu: verbul **a bate** avea semnificația cotidiană de „a lovi”: „Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i **bată** cu biciușcile...” [2, p. 18]. Totodată, verbul respectiv are și semnificații militare - „a împușca” și „a lupta”: „După patru ceasuri ce începuse **a bate** pușcile în căzaci...” [3, p. 74]. Cu semnificația de „a lupta” îl atestăm la Ion Neculce: „Și-au întrebat Ștefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai **bată** cu turcii...” [2, p. 16]. O atare situație o are și substantivul **aripă**, care, pe lângă semnificația de „organ al păsărilor, al unor insecte și al unor mamifere”, mai avea și o semnificație militară „*extremitate a unui corp de armată; flanc*”: „Deci întâi **aripa** oștii noastre, Moldovei, au purces în răzsipă.” [3, p. 168].

În terminologia militară medievală este însă întâlnit și fenomenul sinonimiei, care era determinat atât de frecvențele împrumuturi din alte limbi, în urma diverselor contacte militare cu alte popoare, cât și de instabilitatea terminologiei militare vechi. Sinonime sunt termenii *greime/grosime/*

temei în următoarele exemple: „Și așe, cu aceste nădejdi, ș-au pornit **greimea** oștii în gios de la Râga” [2, p. 198]; „Și într-acele băști au scos și Zamoyșcii oastea leșască împotriva **grosimei** cei tătărăști.” [3, p. 27]; „Ș-au agiunsu **temeiul** oștii sale, pedestri-me, adusă tocma de la Râga ...” [2, p. 210]. În aceste exemple termenii în cauză exprimă noțiunea de „grosul unei armate”, care era denumită astfel în epoca medievală. În limba română veche întâlnim o mulțime de alte exemple de sinonime ce denumeau una și aceeași noțiune militară; de exemplu termenii *hartă/luptă/bătaie* cu sensul de „război”; *a împușca/a bate* cu semnificația de „a împușca”; *plean/dobândă* denumea prada de război obținută în urma unei incursiuni; *oaste călare/călărășime* cu sensul de „cavalerie” etc.

Pe lângă termeni-sinonime, sunt atestați în limbajul militar medieval și termenii-omonime, care erau o realitate existentă în cadrul terminologiei militare vechi. De exemplu, termenul **steag** denumea o veche unitate militară mai mică, având drapel propriu (trupă mică de oameni înarmați). Cu sensul de unitate militară îl întâlnim la Ion Neculce: „Și pusesă trei **steaguri** de lefecii moldoveni ...” [2, p. 99]. Pe lângă această semnificație mai însemna și drapel, fanion: „...Cetele de oșteni, cu **steagurile** și armele întoarse în jos, așteptau – răspândite în curtea domnească ...” [4, p. 78]. O situație similară e caracteristică și pentru termenul **fuște**, care denumea atât noțiunea de *suliță*, cât și pe cea de *ghioagă*.

Existau în limba română veche și termeni militari polisemantici în cadrul limbajului specializat militar. Aceștia puteau denumi concomitent două sau mai multe noțiuni militare. De exemplu termenul *ceambur* denumea atât „un detașament care umbla după pradă”: „Și când merge **ceambururi** tătărăști în Țara Leșască să prade, el

da știre la leși, să să păzască” [2, p. 121], cât și „incursiunea, năvala realizată într-o anumită localitate populată”: „Fost-au în **ceambururi** și mârzacul cela (Rusten-Mârza) ...” [3, p. 192]. Exemple similare pot fi considerate și termenii *cumbara* care desemna noțiunea de „bombă, proiectil”, dar și „mortier, obuzier”, *potgheaz* cu semnificațiile de „expediție de pradă într-un teritoriu străin” și „unitate militară, ceată, bandă care pradă într-o țară străină”, *saragea* cu sensurile de „ostaș din corpurile de cavalerie turcești” și „ostaș călăreț din cavaleria neregulată în țările române”, *seimen* cu sensul „soldat otoman dintr-un corp special”, dar și „ostaș (în Moldova și Țara Românească) dintr-un corp de armată compus din 2000 de mercenari pedestri (sârbi, bulgari, greci și albanezi)” etc.

Termenii militari vechi aveau și un caracter neunitar pentru tot spațiul de limbă română. O noțiune militară putea fi denumită diferit în cele trei principate românești. De exemplu, *hatman* în Moldova, era un boier de divan, însărcinat de domn a comanda întreaga oștire, însă aceeași funcție era denumită în Țara Românească, cu termenul de *spătar*.

În acest temei constatăm că terminologia militară românească medievală se constituie dintr-o totalitate de mijloace lexicale ale domeniului militar, caracterizându-se nu atât prin prezența unor termeni bine determinați, cu sensuri aparte, individualizați lexico-semantic, care să difere, terminologic, de cuvintele uzului general, cât prin anumite relații ale acestor cuvinte specializate cu cuvintele limbajului general. Anume în aceste relații dintre lexemele terminologice militare românești medievale cu fondul lexical românesc se poate percepe ușor cum se conturează un sistem care exprimă modul de constituire, în acea vreme, a sistemului noțiunilor militare românești. Toate acestea sunt niște particu-

* Marin BUTUC – doctor în filologie, Academia Militară „Alexandru cel Bun”.

larități defnitorii ce caracterizează orice limbă literară din epoca medievală. Aceste particularități defnesc și sistemul terminologic militar românesc, care a făcut parte, a apărut și s-a dezvoltat evolutiv într-o asemenea componență lexicală.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Istoria limbii române literare* (epoca veche), Editura Academiei Române, București 1997;
2. Neculce I. *O samă de cuvinte. Letopisețul Țării Moldovei*, București, Litera Internațional, 2001;
3. Costin M. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace*, Chișinău, Litera, 2001;
4. Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, ediția a 4-a. Chișinău, Litera Internațional, 2003.

APARIȚII EDITORIALE

„Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990-2011)”

Autor: doctor în istorie, locotenent-colonel V. Ciobanu.

Chișinău, 2011, 320 p.

Larisa NOROC*

Igor SOFRONESCU

Armata constituie un element al statului. Instituția de forță este un instrument solid de menținere a ordinii și securității țării. Țara cu o armată națională are și o politică militară proprie.

Odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova (27 august 1991) a apărut necesitatea formării armatei naționale. Pe lângă consolidarea statalității și a democrației, organele militare trebuiau să schimbe din temelie organismul de forțe de tip sovietic.

Lucrarea cu titlul sugestiv „Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990–2011)”, scrisă de doctorul în istorie, locotenent-colonelul V. Ciobanu, șeful Muzeului Armatei Naționale, este dedicată uneia din problemele puțin cercetate în Republica Moldova și reprezintă o contribuție științifică originală în problema abordată. Istoricul militar a efectuat o analiză detaliată, factologică a procesului de constituire și funcționare a Armatei Naționale. Cartea are o expunere științifică, cu rezultate concludente în cercetare. Este constituită din 18 capitole, completate cu documente, scrisori, fotografii ale persoanelor care au stat la baza formării Armatei Naționale.

În capitolul *Premizele formării Armatei Republicii Moldova*, autorul a specificat colapsul armatei sovietice, însoțită de participarea militarilor conaționali în zonele de conflict ale URSS și dincolo de hotarele acesteia. După cum argumentează cercetătorul, doar în perioada de 1988–1990 în condiții de pace în asemenea zone și de pe urma relațiilor nestatutare, care lezau demnitatea soldatului, promovau șovinismul, rasismul, discriminare lingvistică, abuzul de putere, etc., au murit 140 de ostași.

Vitalie Ciobanu și-a axat studiul pe necesitatea formării armatei naționale, cu toate componentele acestui complex proces istoric: efectuarea serviciului militar în țară, apărarea securității și stabilității statului, paza obiectivelor strategice, evitarea conflictelor interetnice, stabilirea relațiilor politico-militare internaționale cu organele internaționale etc.

Valorificarea numeroaselor fonduri de arhivă, a surselor directe a dus la scoaterea din anonimat a structurilor guvernamentale și de profil (Liga ofițerilor, Comisia parlamentară pentru problemele militare și securitatea statului, Departamentul Militar etc.) și a persoanelor care au stat la

* Larisa NOROC – dr. în istorie, conf. univ., Institutul de Studii Enciclopedice.

Igor SOFRONESCU – lct.-col (r), Academia Militară a Forțelor Militare „Alexandru cel Bun”.

baza formării armatei naționale (M. Snegur, I. Coștaș, N. Chirtoacă). În unele cazuri autorul a pus accent pe dimensiunea psihologică a unor persoane care influențau pozitiv sau negativ cursul evenimentelor: de exemplu, generalul Șapoșnokov, comandantul principal al Forțelor Armatei ale CSI se opunea rezolvării operative a problemelor legate de transferul în patrie a militarilor originari din fostele republici unionale (p. 72).

Un merit al cercetătorului este prezentarea dificultăților prin care a trecut procesul de constituire a armatei naționale. Pentru legitimarea statutului armatei, Republica Moldova a trebuit să adere la obiectivele și principiile consfințite prin tratatele internaționale (Tratatul de la Paris cu privire la forțele armate convenționale în Europa, documentul de la Viena asupra măsurilor de întărire a încrederii și securității în Europa) și organizațiile internaționale. Cititorul va afla din carte că Armata noastră Națională, ca și armatele altor state ex-sovietice, s-a creat pe baza tehnicii, armamentului și echipamentului armatei sovietice, că „botezul de foc” ea l-a trecut pe platoul de la Cocieri în timpul conflictului de la Nistru. Autorul menționează că armata sovietică dislocată pe teritoriul Republicii Moldova, în care anterior își făceau serviciul și cetățeni din RSSM, în perioada conflictului transnistrean a întors armele împotriva celor care au stat la strajă cot la cot, iar unii din ei au fost infiltrați în rândurile armatei naționale și au adus mari prejudicii în timpul războiului din 1992.

Autorul face de asemenea o trecere în revistă a unităților, structurilor militare din componența armatei și caracterizează funcțiile și competențele lor (batalionul de geniști, batalionul cu destinație speci-

ală „Fulger” etc.), descrie aplicațiile militare, instituțiile militare de învățământ (Colegiul militar „Alexandru cel Bun”, reorganizată ulterior în Academie Militară); prezintă serviciul medical și structura acestuia, precum și publicația militarilor „Oastea Moldovei”.

Un interes științific aparte îl prezintă capitolul *Armata Națională în contextul relațiilor internaționale*, ce relatează colaborarea cu structurile internaționale de prestigiu (ONU, OSCE, NATO, CSI), acordurile bilaterale cu alte structuri militare pe cele mai diferite probleme. În studiul respectiv aflăm că un prim ajutor indispensabil în crearea Armatei Naționale, pregătirea de cadre, completarea cu utilaj tehnic l-a acordat România. Cercetătorul prezintă informații prețioase ce vizează relațiile importante stabilite cu SUA, Federația Rusă, Grecia, Marea Britanie, statele UE etc., în urma cărora au fost stabilite acorduri de colaborare privind instruirea militară și medicală, politica militară, cartografia și geodezia militară, cultul eroilor și îngrijirea monumentelor, distrugerea pesticidelor și produselor chimice periculoase. Autorul concluzionează, pe bună dreptate, că stabilirea relațiilor politico-militare cu instituțiile și departamentele altor state au permis asigurarea securității naționale, regionale, precum și celei internaționale.

În capitolul *Cooperarea internațională* autorul a prezentat cititorului programele de parteneriat ale Republicii Moldova cu structurile internaționale care contribuie la reformarea, modernizarea sistemului de apărare și securitate a țării noastre. Autorul afirmă că colaborarea fructuoasă cu diferite structuri internaționale a transformat statul nostru din consumator al securității internaționale în cel de subiect

internațional al menținerii acesteia. Prin urmare, sunt oferite informații de participare a Republicii Moldova la misiunile internaționale de menținere a păcii sub egida OSCE (Republica Cecenă, Kosovo, Macedonia, Georgia ș.a.), ONU (Liberia, Coasta de Fildeș, Sudan, Irak ș.a.).

Capitolul *Conducerea militară la etapa actuală* include informații despre miniștrii apărării, viceministrilor, structura Ministerului Apărării, conducerea Armatei, precum: Statul Major, comandamentele militare (terestre, aeriene, logistic), unitățile militare (brigăzile de infanterie, artilerie, aviație, „Fulger”, transmisiuni, de gardă), simbolurile armatei naționale.

Un merit inestimabil al lucrării este prezentarea legislației (hotărâri, decrete) care a stat la baza creării și modernizării Armatei Naționale. Este binevenită publicarea Legislației privind serviciul militar al cetățenilor, de unde aceștia pot afla despre drepturile și îndatoririle militarilor.

În concluzie, volumul „*Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990-2011)*”, prin complexitatea abordării subiectului cercetat, prin nivelul de argumentare și multitudinea de documente studiate, împreună cu calitatea înaltă poligrafică a cărții, reprezintă o realizare științifică și editorială valoroasă.

Revista Militară

Studii de securitate și apărare. Publicație științifică. Nr. 2 (6)/2011

Fondator: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Lectori: **Elena Varzari**, doctor în filologie, conferențiar universitar,
Mihai Adauge, Vitalie Țurcanu

Corector: **Elena Pistrui**

Coperta, design, procesare computerizată și pre-press: **Valeriu Oprea**